

TYÖTTÖMYYSTURVAN SANKTIOT

Asennetutkimus suomalaisten suhtautumisesta työstä kieltäytymiseen

Jussi Jokipolvi

Maisterintutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

**Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos**

**Humanistis-
yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta**

Jyväskylän yliopisto

kevät 2020

TIIVISTELMÄ

TYÖTTÖMYYSTURVAN SANKTIOT

Asennetutkimus suomalaisten suhtautumisesta työstä kieltäytymiseen

Jussi Jokipolvi

Yhteiskuntapolitiikka

Maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Timo Anttila, Sakari Taipale

Kevät 2020

sivumäärä: 76 sivua

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, kuinka suomalaiset suhtautuvat työttömyysturvan sanktioihin tilanteissa, joissa työtön kieltäytyy työstä. Tutkimuskysymykseni ovat ”miten työttömyysturvan sanktiointiin suhtautuminen eroaa sukupuolten välillä?” ja ”millainen vaikutus muilla taustatekijöillä on työttömyysturvan sanktiointiin suhtautumisessa?”. Tutkin sanktiointihalukkuutta sukupuolen lisäksi muilla taustatekijöillä, joiden on aiemmissa tutkimuksissa havaittu vaikuttavan työttömyysturvaa tai hyvinvointivaltiota koskeviin mielipiteisiin. Tutkimusaihe liittyy aktiiviseen työvoimapolitiikkaan, joka on 1990-luvun laman jälkeen korostanut työvoiman tarjontaa ja työttömyysturvan vastikkeellisuutta.

Tutkimuksen aineiston muodostaa European Social Survey 2016 -kyselytutkimus, josta olen valinnut tutkimukseeni työttömyysturvan sanktioita käsittelevät kysymykset. Tutkimuksen analyysimenetelminä käytän khiin neliö -testiä ja moniluokitteluanalyysia (MCA). Tutkin khiin neliö -testillä sukupuolten välistä asenne-eroa sanktioihin, minkä jälkeen tutkin moniluokitteluanalyysilla muiden taustatekijöiden vaikutusta sanktiointiasenteisiin.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että naiset kannattavat työttömyysturvan sanktioita enemmän kuin miehet. Vastaajan poliittinen suuntautuminen on taustatekijöistä sanktiointihalukkuutta selittävin tekijä. Poliittisesti oikealla olevat kannattavat sanktioita enemmän kuin poliittinen vasemmisto. Nuorimmat eli 1990-luvulla syntyneet sekä vanhimmat eli ennen 1940-lukua syntyneet kannattavat sanktioita muita ikäluokkia enemmän. Työmarkkina-aseman vaikutus sanktiointihalukkuuteen jää pienemmäksi kuin aiemmissa tutkimuksissa. Työttömyyttä kokeneet ja todennäköisen työttömyysuhan alla olevat näyttävät kuitenkin suhtautuvan sanktioihin kielteisemmin kuin vakaassa työtilanteessa olevat. Vastaajat kannattavat eniten nuorten aikuisten työttömyysturvan sanktioita. Sen sijaan pienen lapsen yksinhuoltajan sanktioihin suhtaudutaan kielteisemmin.

Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että suomalaiset kannattavat työvelvoitetta työttömyysetuuksien vastaanottamiseksi. Vastaajan arvot ja intressit vaikuttavat vastaajan sanktiointihalukkuuteen. Poliittinen suuntaus edustaa vastaajan arvoja ja ikäluokka vastaajan intressejä. Työttömyysturva ei kuulu nuorimpien eikä vanhimpien ikäluokkien intresseihin. Tutkimus ei kyennyt selittämään mistä sukupuolten välinen asenne-ero johtuu. Sanktiointihalukkuuteen näyttää vaikuttavan paljon yksilöllisiä tekijöitä, joita tutkimus ei tavoittanut.

Avainsanat: työttömyysturva, sanktiot, aktiivinen työvoimapolitiikka, aktivointi, moniluokitteluanalyysi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 AKTIIVINEN TYÖVOIMAPOLITIikka	8
2.1 Aktivointi ja aktiivinen työvoimapolitiikka.....	8
2.2 Työ hyvinvoinnin takaajana.....	10
2.3 Aktiivisen työvoimapolitiikan synty.....	11
3 TYÖPOLITIIKAN UUDISTAMINEN SUOMESSA	15
3.1 ATP:n omaksuminen	15
3.2 Lama suunnanmuuttajana	17
3.3 2000-luku	19
4 TYÖTTÖMYYSTURVA JA SANKTIOT	23
4.1 Työttömyysturvajärjestelmän muutokset.....	23
4.2 Aktiivimalli	25
4.3 Nykyiset työttömyysetuudet	26
4.4 Työttömyysturvan sanktiot	27
5 MIELIPITEET TYÖTTÖMYYSTURVASTA JA HYVINVOINTIPOLITIIKASTA ...	29
5.1 Arvot ja intressit.....	29
5.2 Työttömyysetuuksiin ja aktivointiin suhtautuminen.....	30
5.3. Suhtautuminen hyvinvointipolitiikkaa kohtaan	32
6 AINEISTO JA MENETELMÄT	38
6.1 Aineisto	38
6.2 Muuttajat.....	39
6.2.1 Selitettävät muuttajat.....	39
6.2.2 Selittävät muuttajat.....	42
6.3 Tutkimusmenetelmät	45
7 TULOKSET	47
7.1 Sukupuolen vaikutus sanktiointiin suhtautumiseen.....	47
7.2. Muiden taustatekijöiden vaikutus sanktiointiin suhtautumiseen	50
7.2.1 Henkilön kieltäytyminen työstä.....	53
7.2.2 Ikääntyvän kieltäytyminen työstä.....	56
7.2.3 Nuoren aikuisen kieltäytyminen työstä	59
7.2.4 Pienen lapsen yksinhuoltajan kieltäytyminen työstä	62
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	65
8.1 Keskeiset tulokset	65
8.1.1 Sukupuolten välinen ero sanktiointiin suhtautumiseen	65

8.1.2 Muiden taustatekijöiden vaikutus sanktiointiin suhtautumiseen	66
8.2 Pohdinta	68
LÄHTEET	70

1 JOHDANTO

Eurooppalaisessa hyvinvointipoliitikassa on kohdennettu poliittisia toimenpiteitä riskiryhmiä kohtaan (Blomberg 2011, 5). Riskiryhmänä on perinteisesti pidetty syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja pitkäaikaistyöttömiä (Keskitalo & Karjalainen 2013, 8). Näiden aktivoimiseksi kutsuttujen toimenpiteiden kattavuus on laajentunut koskemaan yhä enemmän koko työikäistä väestöä (Eichhorst & Konle-Seidl 2008, 22). Toimenpiteet ovat olleet aktiivisuutta korostavia ja ne ovat pitäneet sisällään sanktiointia ja velvoitteita. Tästä työpoliittisen linjan muutoksesta voidaan käyttää myös nimitystä ”uusi hyvinvointisopimus”, jonka mukaan riskiryhmien tulee täyttää ennalta määrättyjä velvoitteita etuuskien vastaanottamiseksi ja jossa universalismi vaihtuu selektiivisyyteen ja tarveharkintaan. (Blomberg 2011, 5.) Yksi merkittävimpiä etuuksia on työttömyysturva, jonka vastaanottamisen kriteereitä on tiukennettu ja velvoitteita lisätty erilaisten aktivointitoimien avulla.

Suomessa aktivointitoimilla heikennetään työttömyysturvan tasoa, vastaanottamisen kriteereitä ja kattavuutta sekä lyhennetään sen kestoa (Outinen 2012, 629). Tarkoituksena on palauttaa työttömäksi jäänyt henkilö mahdollisimman nopeasti takaisin työhön ja vähentää hänen riippuvuuttaan etuuksista (Keskitalo & Karjalainen 2013, 7). Aktivoinnin ohella Suomessa on omaksuttu ajatus joustavammista työmarkkinoista, tuloerojen hyväksymisestä ja uudennlaisista työsuhteen muodoista. Aktivointitoimet otettiin suomalaiseen politiikkaan 1990-luvulla uuden työttömyysetuuden eli työmarkkinatuen myötä. Työmarkkinatuki oli tarkoitettu työttömille, jotka eivät olleet oikeutettuja ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan. Aktivointitoimilla pyrittiin lisäämään työmarkkinoiden käytössä olevaa työvoiman määrää. Samaan aikaan työvoiman kysyntä oli kuitenkin alhainen ja työttömyysaste oli korkea. (Outinen 2012, 629–630.)

Sanktiot ovat oleellinen osa työttömyysturvajärjestelmää. Niiden tarkoituksena on valvoa ja kannustaa työttömiä työnhakuun. Työttömyysetuuden voi menettää määräajaksi, mikäli henkilö irtisanoutuu työstä, kieltäytyy vastaanottamasta työtä tai kieltäytyy työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä. (Busk 2015, 6; Karjalainen & Moisio 2010, 115, 122.) Mahdolliset sanktiot riippuvat työttömyysetuudesta. Työtön voi vastaanottaa joko ansiosidonnaista päivärahaa, peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea. Viimeksi mainitun

saamiseksi on enemmän velvoitteita kuin muissa työttömyysturvaetuuksissa. Lisäksi pitkittynyt työttömyys lisää erilaisia velvoitteita. (Karjalainen & Moisio 2010, 115.)

Ivar Lødemelin ja Heather Trickeyn (2001, 3) mukaan eri hyvinvointivaltioissa tehtyjen kyselytutkimusten mukaan kansalaiset kannattavat työvelvoitetta ehtona etuuksien vastaanottamiselle. Velvoitteiden rinnalla on myös työtöntä palkitsevia kannustimia. Näillä velvoitteilla ja kannustimilla pyritään vaikuttamaan työttömän käyttäytymiseen. (Karjalainen & Moisio 2010, 118) Kannustimet liittyvät työn vastaanottamisen kannattavaksi tekemiseen. Esimerkiksi sovitellun työttömyysetuuden avulla pienempipalkkaisen osa-aikatyön vastaanottaminen on taloudellisesti kannattavaa. Näin kokonaisansiot koostuisivat sekä palkasta että työttömyystuesta.

Tutkin maisterintutkielmassani suomalaisten suhtautumista työttömyysturvan sanktioihin. Tarkoitukseni on selvittää, pitäisikö suomalaisten mielestä työttömyysturvaa leikata erilaisissa työn vastaanottamiseen liittyvissä tilanteissa. Mahdollisia sanktioitavia tilanteita on olla ottamatta omaa koulutusta vastaamatonta työtä vastaan, kieltäytyä aiempaa matalapalkkaisemmasta työstä tai täysin palkattomasta työstä. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää sukupuolten välistä asenne-eroa sekä tuoda uutta tietoa vastaajien muiden taustatekijöiden vaikutuksesta sanktiointihalukkuuteen. Huomioni kiinnittyy tutkimuksessani erityisesti siihen, miten suomalaiset suhtautuvat eri ryhmiä koskeviin työttömyysturvan sanktioihin. Tutkimuskysymykseni ovat:

”Miten työttömyysturvan sanktiointiin suhtautuminen eroaa sukupuolten välillä?” ja
”Millainen vaikutus muilla taustatekijöillä on työttömyysturvan sanktiointiin suhtautumisessa?”.

Pauli Forma (1998) tutki suomalaisten mielipiteitä koskien hyvinvointipalveluita ja sosiaaliturvaa vuosina 1992 ja 1996. Hän toteaa julkisen talouden kriisiytymisen toimineen keskustelun aloittajana sosiaalipoliittisille reformeille. Sosiaalipoliitikkaa haastettiin useilla erilaisilla tavoilla, kuten ehdotuksilla tarveharkinnan kiristämisestä, muutoksista palvelutuotantoon ja kansalaispalkan käyttöönotosta. Silloista sosiaalipoliitikkaa ja sen, kansainvälisilläkin mittareilla onnistuneita, tuloksia myös puolustettiin. (Emt. 13.) Parinkymmenen vuoden jälkeenkin keskustelu sosiaalipoliittisista reformeista on yhä ajankohtaisia.

Työttömyysturvan sanktiot Suomessa ovat vuosina 2018 ja 2019 käytössä olleen aktiivimallin (lisää luvussa 4.2) myötä ajankohtainen aihe. Aktiivimallin kumoamista

vaatinut kansalaisaloite keräsi 140 000 allekirjoitusta. (Yle 9.3.2018), mihin saattoi osaltaan vaikuttaa myös aloitteen saama huomio mediassa (Yle 29.12.2017). Hyvinvointivaltiota koskevia mielipiteitä tutkittiin Suomessa paljon 1990-luvulla, jonka jälkeen aiheesta on julkaistu vähemmän tutkimuksia (Kallio 2010, 15). Sama koskee myös työttömyysturvaa koskevia mielipiteitä. Tutkielmani ei vastaa suomalaisten mielipiteeseen aktiivimallista. Tutkielmani pyrkii sen sijaan tuomaan esiin suomalaisten työttömyysturvamielipiteitä ilman aktiivimallin kontekstia, sillä tutkielmassani käytetty aineisto on kerätty vuonna 2016 eli ennen aktiivimallia.

Forman (1998, 13) mukaan on tärkeää tutkia harjoitetun politiikan hyväksyttävyyttä kansalaisten keskuudessa, koska sosiaalipolitiikka koskettaa suoraan heidän arkeaan. Bo Rothsteinin (1998) mukaan valtion poliittisten ohjelmien on mukailtava vallitsevia sosiaalisia normeja. Poliittiset ohjelmat ja päätökset eivät saa näyttäytyä syrjivinä tai epäreiluilta, jotta valtio voi säilyttää legitimitettinsä. (Emt. 141).

Esittelen tutkielmani alussa (luku 2) aktivoinnin käsitteen ja aktiivisen työvoimapolitiikan syntymisen. Luvussa 3 esittelen aktiivisen työvoimapolitiikan omaksumisen Suomessa, OECD:n huomiot aktiivisesta työvoimapolitiikasta ja sen, miten suomalainen linja on vaihdellut viime vuosikymmeninä. Luvussa 4 esittelen suomalaisen työttömyysturvajärjestelmän ja sen nykyiset sanktiot eli karenssit. Luvussa 5 käyn läpi aiempia tutkimustuloksia kansalaismielipiteistä liittyen työttömyysetuuksiin, sanktioihin ja hyvinvointipolitiikkaan. Luvussa 6 esittelen tutkielmassani käytetyn aineiston ja tutkimusmenetelmät. Luvussa 7 eli tulososiossa vastaan tutkimuskysymyksiini. Luku 8 on varattu keskeisten tulosten yhteenvedolle ja pohdinnalle.

2 AKTIIVINEN TYÖVOIMAPOLITIikka

2.1 Aktivointi ja aktiivinen työvoimapolitiikka

Aktivointi on yleiskäsite työttömyyttä ja syrjäytymistä ehkäiseville poliittisille toimenpiteille. Sillä pyritään katkaisemaan pitkäaikaistyöttömyyttä, riippuvuutta sosiaaliturvasta sekä siirtämään ihmiset sosiaaliturvan varasta työmarkkinoille. (Keskitalo & Mannila 2002, 192.) Aktivointi-käsitteen alle kuuluu monta erilaista sosiaalipolitiikan osa-aluetta, joista yksi on aktiivinen työvoimapolitiikka. Giuliano Bonoli (2013) kuvaa aktiivista työvoimapolitiikkaa 'aktiivisen hyvinvointivaltion' kulmakiveksi. Aktiivisella työvoimapolitiikalla pyritään poistamaan työllistymisen esteitä ja kohentamaan ammatillista osaamista. (Emt. 22.)

Aktiivisen työvoimapolitiikan (ATP) alkuperäinen idea oli, että valtio ottaa täystyöllisyyden vallitessa aktiivisen roolin työllisyyden hoidossa (Sihto 2018, 62–64). Pertti Koistisen (2014, 355) mukaan aktiivisen työvoimapolitiikan käsite on hämärtynyt ja nykyään käsite rinnastetaan usein vain yksilön omaa vastuuta koskeviin toimenpiteisiin. ATP:ssa työllisyyden ensisijaisuus eli ”työlinja” ohittaa tärkeydessään muut, vaihtoehtoiset työvoimapolitiittiset toimet. (Koistinen 2014 260).

Hyvinvointivaltioissa on 2000-luvun alusta alkaen pyritty edistämään kaikkien pääsyä työmarkkinoille. Tämä uusi linjan muutos näkyi myös poliittisessa kielenkäytössä. Aiemmat turvallisuuteen ja pysyvyyteen perustuneet sanavalinnat, kuten ruotsalainen 'kansankoti', muuttuivat edistämisen ja mahdollistamisen retoriikkaan. (Bonoli 2013, 1–2.) Uusliberaali talouspolitiikka on vaikuttanut aktivointiajattelun syntyyn. Hyvinvointivaltion kasvavat kustannukset ovat uusliberaalin talouspolitiikan mukaan huolestuttava kehityssuunta. (Ala-Kauhaluoma 2005, 43.)

ATP:ssa on tunnistettavissa erilaisia tyyppejä. Tyyppien luokittelu on usein dikotominen, kuten jako hyviin ja pahoihin (Bonoli 2013, 23) tai koviin ja pehmeisiin (Keskitalo & Mannila 2002, 197–198) aktivointitoimiin. Kovilla toimenpiteillä heikennetään etuuksien kestoja ja tasoa. Pehmeillä toimenpiteillä voimaannutetaan kansalaisia, edistetään työllistymistä sekä parannetaan ja tehostetaan työllistymiseen liittyviä palveluita. Aktivointitoimet ovat osa kansainvälistä kehitystä, jossa toimeentulo kytketään yhä vahvemmin työhön (Keskitalo & Mannila 2002, 192).

Aktivointipolitiikka korostaa, että työttömällä ei ole pelkästään oikeuksia. Työttömän tulee osoittaa velvoitetta myös valtiota kohtaan vastavuoroisuuden nimissä. (Keskitalo & Mannila 2002, 197–198.) Vastavuoroisuuden korostamisen lisäksi aktivointiajattelun tarkoituksena on ollut parantaa kansalaisten osallisuutta yhteiskuntaan ja korostaa velvollisuutta oikeuksien rinnalla. Työntekoa onkin pidetty erityisesti Suomessa velvoitteena ja moraalisenä normina läpi historian (Kettunen 2008, 156; Julkunen 2017, 60). Sixten Korkman (2011, 36) näkee, että aktivointitoimenpiteet ovat yksi hyvinvointivaltion keinovalikoimasta köyhyyden ehkäisyssä, yhdessä tulonsiirtojen ja verotuksen kanssa.

Raija Julkusen (2001) mukaan aktivointitoimenpiteet saattavat aiheuttaa lisäkustannuksia julkiselle taloudelle. Erilaisten kurssien, koulutusten ja ohjausten kohdistaminen yksilöille vaatii lisäresursseja eikä ole varmuutta siitä, onko aktivointitoimenpiteiden hyödyt lopulta sen kustannuksia suuremmat. (Emt. 172.) Bruno Crépon ja Gerard van den Berg (2016) analysoivat aktiivisen työvoimapolitiikan tehokkuutta OECD-maissa. He myös päätyivät tulokseen, että ATP:n toimet saattavat olla kalliimpia, kuin toimista saatava hyöty. (Emt. 541.)

Työttömien aktivoinnilla ei välttämättä edes pyritä saavuttamaan julkisen talouden säästöjä, vaan aktivointitoimilla pyritään syrjäytymisen ehkäisyyn ja työn ensisijaisuuteen. Matti Sihto (1994) totesi jo ennen vuosituhannen vaihdetta väitöskirjassaan, että ATP ei hyväksy työttömyyttä, vaikka työttömälle pystyttäisiinkin tarjoamaan kelvollinen toimeentulo työttömyyden ajaksi (Emt. 256).

Werner Eichhorstin ja Regina Konle-Seidlin (2008) vertailivat tutkimuksessaan Yhdysvaltojen sekä useiden eurooppalaisten valtioiden aktivointitoimenpiteitä. Heidän tutkimuksensa mukaan ensisijaisesti työhön tähtäävä 'work first' -politiikka on menestyksellisesti siirtänyt ihmisiä työttömyysturvan varasta työhön. Se ei kuitenkaan ole saavuttanut kestäväää työllistymistä etenäkään, kun aktivoinnin kohteena on matalasti koulutettu pitkäaikaistyötön. Kasvava määrä matalapalkkaisessa ja määräaikaisessa työsuhteessa olevista työntekijöistä kokee työssä etenemisen vaikeaksi sekä kokee useita työttömyyskausia. (Emt. 27.) Työnhakijan aktiivisuus on kannatettava tavoite, mutta usein työnhakija ei pääse itse päättämään omasta työllistymisestään (Kananen 2018, 44).

Bonolin (2010) mukaan aktiivinen työvoimapolitiikka on ollut onnistunutta. Syy onnistumiseen on ATP:n monitulkintaisuus ja eri valtiot ovatkin käyttäneet heidän tilanteeseensa soveltuvia toimintamalleja. Tämän monitulkintaisuuden vuoksi ATP:ta on

kuitenkin vaikeaa käyttää analyyttisenä työkaluna eri maiden vertailuun. (Emt. 450–451.) ATP:n ja aktivoinnin onnistumiseen vaikuttaa myös aktivointi-sanan positiivinen kaiku. Julkunen (2013, 41) huomauttaakin osuvasti, että ”aktiivisuus ja aktiivinen kansalainen ovat tämän ajan hyveitä, niin että aktiiviseksi nimetyt poliitikot kuulostavat vastaansanomattomilta”.

Aktivoinnin juuret voi paikantaa Yhdysvaltoihin ja 1970-lukuun. Tuolloin ’social assistance’ -käsite korvautui workfaren käsitteellä, jonka esittelen seuraavaksi. Tässä käännteessä oli kyse suuremmasta toimintamuutoksesta, kuin pelkästä käsitteen muutoksesta. (Karjalainen 2011, 231.)

2.2 Työ hyvinvoinnin takaajana

Toisen maailmansodan jälkeinen aika oli kasvavien hyvinvointiohjelmien aikaa. Kohti 1990-lukua kasvanut työttömyys hidasti talouskasvua ja toi samalla painetta kasvattaa valtion menoja. Hyvinvointiohjelmien paisumisen myötä valtiot joutuivat lopulta omaksumaan säästökuurin ja pienentämään menojaan. Talouskuri oli monille hallituksille vääjäämätön paha, mutta osa hallituksista näki tämän muutoksen toivottuna ja hyvinvointivaltion päättymisenä. (Pierson 1994, 1.)

Järjestelmän alasajo ei ollut kuitenkaan helppoa. Ronald Reaganin ja Margaret Thatcherin hallinnot joutuivat kokemaan leikkauspolitiikan tiukkaa vastustusta. (Pierson 1994, 2.) Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian sisäpoliittiset käänneet mahdollistivat kuitenkin hyvinvointiohjelmien alasajon avoimesti. Thatcher ja konservatiivit pääsivät valtaan Iso-Britanniassa luvattuaan uutta talouspolitiikkaa aiemman lakkojakin aiheuttaneen ja epäsuositun politiikan jäljiltä. 1970-luvun lopun öljykriisi ja talouden taantuma auttoivat Reagania voittamaan istuvan presidentin James Carterin Yhdysvaltain presidentinvaaleissa. Reaganin voiton lisäksi hänen republikaanipuolueensa sai enemmistön senaatista. (Pierson 1994, 4–5.) Hyvinvointivaltion järjestelmän alasajoon liittyy myös workfaren käsite.

Workfare on muodostettu lauseesta ’work for your welfare’ (Blomberg 2011, 5). Workfare on vaikeasti käännettävissä suomen kieleen. Julkunen (2017, 72) pyrki löytämään sanalle suomenkielisen vastineen, mutta päätyi lopulta käyttämään teoksessaan alkuperäistä workfare-termiä. Workfare on sisällöltään hyvin samankaltainen kuin aktivointi. Workfaren pyrkimys on, että työttömän tulee osallistua aktivointiohjelmiin turvatakseen toimeentulonsa. (Keskitalo & Mannila 2002, 197.)

Workfare on levinnyt Yhdysvalloista muihin anglosaksisiin maihin ja EU:n jäsenvaltioihin 1990-luvun alusta alkaen. (Ala-Kauhaluoma 2005, 42.) Workfare mukaileekin paremmin yhdysvaltalaista kuin eurooppalaista ajattelutapaa. Forman ym. (2007, 12) mukaan Yhdysvalloissa kansalaiset uskovat ahkeruuden ja yksilön omien valintojen olevan sosiaalisen liikkuvuuden ja nousun takaajana, kun eurooppalaiset sen sijaan pitävät sosiaalista liikkuvuutta rajallisena. Workfare ei ole istunut ongelmitta suomalaiseen yhteiskuntaan. Julkusen (2017, 72) mukaan Suomessa workfare-käsitettä onkin käytetty kritisoimaan aktivointipolitiikkaa.

Workfare korostaa työvelvollisuutta hyvinvoinnin ja toimeentulon takaajana. Workfare on siis myös työttömyysturvan vastikkeellisuutta. Käsite kuvastaa koko paradigman muutosta työ- ja sosiaalipolitiikassa. Suomessa workfaren yhtenä synonyymina voi pitää 'työlinja'-termiä. Kajanojan (2003) mukaan workfaren liittyy esimerkiksi työttömyysturvan heikentäminen ja matalapalkkaisten työsuhteiden mahdollistaminen. Matalapalkkaisten työsuhteiden huono puoli on se, että ne voivat edistää polarisaatiota ja lisätä työssäkäyvien köyhien määrää. (Emt. 42.)

2.3 Aktiivisen työvoimapolitiikan synty

Aktiivisen työvoimapolitiikan syntypaikkana pidetään 1960-luvun Ruotsia (Bonoli 2013, 1–2.). Ruotsissa tehdyt valinnat ATP:ta koskien ovat vaikuttaneet myös Suomen valintoihin (Koistinen 2014, 364). Siksi käytän tutkielmassani Ruotsia vertailumaana, kun tarkastelen Suomen ATP:n linjauksia.

Ruotsissa oli toisen maailmansodan jälkeen täystyöllisyyteen nojaava työpolitiikka, eli ATP:n tehtävänä ei ollut vähentää työttömyyttä, vaan varmistaa täystyöllisyys. (Sihto 2018, 62–64.) Täystyöllisyydellä tarkoitettiin nimenomaisesti miesten täystyöllisyyttä (Julkunen 2013, 23). Maailmansotien jälkeisissä hyvinvointivaltioissa tulojen turvaaminen, erityisesti perheen mieselättäjille, oli politiikan keskiössä. Poliittisilla toimenpiteillä ei tuolloin juuri pyritty auttamaan ihmisten pääsyä työmarkkinoille. (Bonoli 2013, 1–2.)

Landsorganisationen i Sverigen (LO) eli Ruotsin keskusammattijärjestön ekonomistit, aktiivisen työvoimapolitiikan ideoijat Gösta Rehn ja Rudolf Meidner, pitivät täystyöllisyyden säilyttämistä vaikeana, mutta mahdollisena tavoitteena. He näkivät, että työmarkkinoiden tulisi kehittyä tasapainossa eli työvoiman kysynnän ja tarjonnan tulisi olla

keskenään sopusoinnussa. Työmarkkinoiden tasapaino säilyttäisi myös ammattiyhdistysliikkeen tarpeellisuuden työntekijöiden parissa. (Sihto 2018, 62–64.)

Kansainvälisen työjärjestö ILO:n Philadelphian julistukseen vuonna 1944 sisältyi samoja elementtejä, jotka myöhemmin esitettiin Rehnin ja Meidnerin mallissa (Koistinen 2014, 358). ILO:n julistuksen mukaan "vahvalla ja tehokkaalla, keskitettyihin suunnitteluperiaatteisiin perustuvalla julkisella työvoimapolitiikalla tulisi olla keskeinen rooli aktiivisessa sodanjälkeisessä työvoimapolitiikassa". Lisäksi työvoimatoimiston ja viranomaisten tulisi helpottaa liikkuvuutta ammattien välillä ja jakaa työvoimaa toimialojen ja alueiden sisällä. (Toft 2003, 571.)

Uusklassinen taloustiede näkee työmarkkinat homogeenisinä. Työmarkkinat koostuvat homogeenisuuden sijaan osatyömarkkinoista, joiden välillä tasapaino ja työttömyys vaihtelevat. Rehnin ja Meidnerin mukaan yleisellä talouspolitiikalla ei kyetä ratkaisemaan työmarkkinoiden tasapainottomuuksia. Rehn ja Meidner ehdottivat ratkaisuksi rajoitettavaa yleistä talouspolitiikkaa, joka tasapainottaisi työmarkkinoita sekä lisäisi kysyntää ja työttömyyttä vain sitä tarvitsevilla osa-alueilla. Aktiivisen työvoimapolitiikan tehtävänä olisi lisätä työllisyyttä osatyömarkkinoilla, joilla on työttömyyttä. Näillä valikoivilla toimilla estettäisiin ylikysyntä ja inflaatio. (Sihto 2018, 63.)

Rehnin ja Meidnerin mallissa tavoitteena oli maksaa samasta työstä sama palkka. Täystyöllisyys mahdollisti saman palkan maksun eikä työnantajilla ollut tarvetta kilpailla keskenään työntekijöistä ja houkuttaa työntekijöitä korkeammalla palkalla. Yritykset kilpailivat sen sijaan tuotantoaan tehostamalla. (Kananen 2017, 44.) ATP:n omaksuminen Ruotsissa oli helppoa, koska sillä oli laaja poliittinen kannatus ammattiliittoja ja työnantajia myöden. ATP omaksuttiin myös OECD:n tavoitteeksi. (Koistinen 2014, 361.) ATP:ta on sittemmin sovellettu eri maissa, ja sitä ovat muovanneet sen hetkiset olosuhteet, poliittiset tavoitteet ja maan työllisyystilanne. (Koistinen 1993, 5; Koistinen 2014, 361.)

Ennen toista maailmansotaa Ruotsissa oli järjestetty työttömille erilaisia hätäaputoita ja köyhänapua. ATP:n myötä Ruotsissa omaksuttiin työvoimavarojen kehittäminen ja työttömien ohjaaminen kohti työmarkkinoita, jossa oli pulaa työvoimasta. (Polus 2010, 49.) Työvoimapolitiikka vaihtui siis 'passiivisesta' työttömyyden hoidosta 'aktiiviseen', talouskasvua ja työllisyyden kasvua tukevaan politiikkaan.

OECD eli Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö esitti vuonna 1964 aktiivisen työvoimapolitiikan käsitteen julkisuuteen. OECD suositteli, että työvoimapolitiikalle tulisi

antaa tärkeä rooli talouskasvun edistämisessä. Tähän tulisi pyrkiä lisäämällä tuotantokapasiteettia ja hyödyntää käytössä olevaa kapasiteettia paremmin. Koulutusta ja ammatillista opetusta tulisi tarjota nuorten lisäksi myös aikuisväestölle, jotta yhteiskunta pystyisi vastaamaan muutoksiin työelämässä kouluttamalla aikuisväestölle uusia taitoja. OECD suositteli valikoivia toimenpiteitä, joilla pystyttäisiin luomaan työpaikkoja työvoiman ylijäämäalueilla ja kannustamaan työvoimaa liikkumaan laajentuville ja tuottaville teollisuuden aloille. (OECD 1964, 1.)

OECD:n mukaan julkisten varojen käyttöä aktiiviseen työvoimapolitiikkaan ei pitäisi nähdä kustannuksena vaan investointina sopeutumiseen, josta hyötyy koko yhteiskunta. Toimet suojaisivat myös yksilön taloudellista tilannetta mahdollisilta tulonmenetyksiltä. OECD myös varoittaa mahdollista vastareaktioista, mikäli näitä työvoimapolitiittisia säätöjä ei toteuteta sellaisissa muodoissa, jotka ovat hyväksyttäviä välittömien vaikutusten kohteena oleville. (OECD 1964, 1.)

Aktiivinen työvoimapolitiikka on mukautunut taloudellisten olosuhteiden mukaan paljolti hyvinvointiregimistä huolimatta. ATP:sta on tunnistettavissa kolme eri vaihetta. Ensimmäinen vaihe 1950 ja 1960-luvulla oli nopean talouskasvun ja työvoimapolun aikaa. Tuolloin valtiot pyrkivät kohentamaan työntekijöiden ammattitaitoa saadakseen lisää osaavaa työvoimaa laajentuneille teollisuuden aloille. Toinen vaihe, 1970-luvun puolesta välistä 1990-luvun puoleen väliin, oli hidastuvan talouskasvun ja teollisuuden rakenneuudistusten aikaa. ATP oli tuohon aikaan vaihtoehto markkinoiden kautta työllistymiselle ja se pyrki tarjoamaan työtä työttömäksi jääneille. Aiemmin käytetty keino eli ammattitaidon todellinen kohentaminen oli jäänyt toisessa vaiheessa syrjään. (Bonoli 2010, 451–452.)

Kolmannessa vaiheessa, 1990-luvun puolesta välistä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun, talous oli parantunut lama-ajoista. Kohentuneen talouden ja työmarkkinoiden johdattamana valtiot keskittyivät työttömien aktivointiin, työllistymisen tukemiseen ja työn kannustimien parantamiseen. (Bonoli 2010, 451–452.) Eichhorstin ja Konle-Seidlin (2008) mukaan aktivoinnista on tullut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puoleen väliin tultaessa työvoimapolitiikan pääperiaate kaikissa hyvinvointivaltioissa. Heidän mukaansa eurooppalainen ja yhdysvaltalainen suuntaus on ollut laajentaa aktivointia koskemaan yhä useampaa kohderyhmää. He uskovat, että tulevaisuudessa aktivointi tullaan yleistämään koskemaan kaikkia työikäisiä. (Emt. 22.)

Tämä on toteutunut Suomessa vuosina 2018 ja 2019, jolloin aktiivimalli oli käytössä (tästä lisää kappaleessa 4.2).

Pauli Kettusen (2011, 42) mukaan Pohjoismaissa onkin jo siirrytty aktiivisesta työvoimapolitiikasta aktivointipolitiikkaan, jossa entinen kansalaisten oikeus työntekoon on vaihtunut "velvollisuuteen täyttää oikeutensa työntekoon". ATP:ssä 'aktiivisen' rooli oli aiemmin valtiolla ja valtio puuttui aktiivisesti työmarkkinoihin ja työvoimaan siirtämiseen alojen välillä. Aktiivisen rooli on siirtynyt 1990-luvun laman myötä työttömälle itselleen. Sihto (1996) pohti laman aikaan, onko aktiivista työvoimapolitiikkaa otettu OECD-maissa käyttöön lainkaan ja onko se enää OECD:n strategiakaan. OECD:n työvoimapolitiittiset strategiat ovat muuttuneet vuosien aikana paljon. (Emt. 14.) Työvoimapolitiikan suuntaukset eivät ole olleet Pohjoismaissakaan yhteneväiset. Yhteneväistä Pohjoismaissa on kuitenkin työn vahva ja normatiivinen rooli yhteiskunnassa (Blomberg 2011, 7).

3 TYÖPOLITIIKAN UUDISTAMINEN SUOMESSA

3.1 ATP:n omaksuminen

Suomalaisen hyvinvointivaltion malli ei ole yksinomaan suomalainen keksintö. Malli on rantautunut Suomeen kansainvälisten kehityssuuntien myötä. Idea hyvinvointivaltiosta on alun perin Iso-Britannialainen idea. Toisen maailmansodan jälkeistä yhteiskuntaa rakennettiin Isossa-Britanniassa ajatuksella *from warfare to welfare*. Yhtenä tarkoituksena oli edistää talouskasvua, jonka tulisi turvata yhteiskuntarauha, estää sotia sekä turvata kulutuksen kasvu ja työkyky. (Kantola & Kananen 2017, 9.)

Suomen valtio teki järjestyksen ylläpitoon ja joutilaisuuteen liittyviä interventioita jo 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Työn merkitystä ei ole korostettu pelkästään valtion puolesta, vaan myös julkisessa keskustelussa tuodaan esiin työn tärkeys järjestyksen ja kurin turvaajana (Kettunen 2012, 30). Työttömyyteen liittyvillä aktivointitoimenpiteillä on siis Suomessa pitkä historia.

Ruotsissa syntynyt ATP otettiin Suomessa käyttöön ILO:n (Kansainvälinen työjärjestö) ja OECD:n (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö) suositusten myötä. ATP:n omaksuminen Suomessa ajoittuu vuoden 1968 tulopoliittisen kokonaisratkaisun rinnalle, jossa työnantajakeskusjärjestöt, työntekijäkeskusjärjestöt sekä Suomen hallitus sopivat muun muassa kaikkien alojen palkankorotuksista, indeksiehtojen poistamisesta ja työnantajan toteuttamasta ammattiyhdistysten jäsenmaksujen keräämisestä. Jälkimmäinen kannusti ammattiyhdistysliikettä mukaan sopimukseen. (Polus 2010, 50.)

Tulopoliitikka tarvitsi rinnalleen myös työvoimapolitiikkaa ja SAK ajoikin vahvasti ATP:n omaksumista, mikä sai myös työnantajien kannatuksen. Laajentuva teollisuustuotanto tarvitsi tuohon aikaan ammattitaitoista työvoimaa. Työvoiman liikkuvuutta tuli kyetä edistämään tuottamattomilta aloilta tuottavampiin aloihin, myös alueellisesti. Uudistusten myötä perustettiin myös työvoimaministeriö vuonna 1970. (Polus 2010, 50.)

Työllisyyslaki uudistettiin vuonna 1972 ja siihen kirjattiin aktiivisen työvoimapolitiikan mukaisia uudistuksia. Uudistusten myötä työttömäksi jääneelle pyrittiin hankkimaan koulutusta ja tarpeen vaatiessa kuntoutusta tai suojatyöpaikka. Työttömyyskorvauksen maksamisesta tuli yhä yleisempää. Kuntien rooli työllisyyden hoidossa poistui, sillä kunnilla ei ollut enää velvoitetta työllistää työttömiä. Täystyöllisyyden tavoittelua kannattaneet saivat vielä myöhemmin lakiin kirjauksen, että valtion tulee järjestää kaikille kansalaisilleen

mahdollisuudet työntekoon. Tämä kirjaus jäi kuitenkin muodollisuudeksi, koska valtion mahdollisuudet tavoitteen toteuttamiseksi ovat rajalliset. Täystyöllisyyden tavoittelu lakkasi viimeistään 1990-luvun lamaan. Vuosituhannen vaihteessa perustuslakiin kirjattiinkin, että valtion tulee edistää työllisyyttä ja pyrkiä turvaamaan työnteon mahdollisuudet. (Polus 2010, 51–52.)

Työttömyyttä kansainvälisesti kasvattanut öljykriisi muutti OECD:n työpoliittisia linjauksia 1970-luvulla. Tavoitteeksi asetettiin työntekijöiden pitäminen sen hetkisissä työpaikoissa. Tätä edistettiin suorilla yritystuilla ja työaikajärjestelyillä. (Koistinen 2014, 365.) Suomen työvoimahallinto otti työttömyyden hoidon keinoksi OECD:n suositusten mukaiset työttömien selektiiviset työllistämistoimenpiteet. Tukityöllistäminen oli toimenpiteiden keskiössä ja Suomi otti käyttöön peräti 12 erilaista tukityöllistämisen muotoa. Nämä tukityöllistämisen muodot saivat nimityksen ”tempputyöllistäminen” ja ”tukiviidakko” (Polus 2010, 52–53.) ATP:n alkuperäinen tavoite Rehnin ja Meidnerin mallissa 1960-luvulla oli täystyöllisyyden säilyttäminen. Nyt OECD:n tavoitteeksi oli asetettu sen sijaan työttömyyden lieventäminen.

Vuonna 1979 Suomessa otettiin käyttöön varhaiseläketukikokeilu. Sen tarkoituksena oli siirtää 63 vuotta täyttäneitä työntekijöitä ennaikaiselle eläkkeelle ja täyttää vapautunut työpaikka alle 25-vuotiailla työttömillä. Kokeilu jäi kuitenkin lyhytkestoiseksi. Vuonna 1981 työttömyyseläkkeen ikäraja laskettiin 55 vuoteen. Ikäraja on tämän jälkeen sekä noussut että laskenut sen hetkisen taloustilanteen myötä. Ikääntyviä on jopa kannustettu siirtymään eläkkeelle. (Polus 2010, 53.)

Euroopan Unioni on myös vaikuttanut Suomen työvoimapolitiikan sisältöön. EU ei suoraan tee jäsenmaita koskevia työvoimapolitiittisia päätöksiä rajallisen toimivaltansa takia, mutta se vaikuttaa jäsenmaiden työpolitiikkaan epäsuorasti esimerkiksi talouspoliittisen yhdentymisen ja työllisyyspolitiikan suositusten kautta. EU:n suositukset ovat olleet OECD:n tapaan työvoiman tarjontaa korostavia. (Koistinen 2014, 365–367.)

Suomalaisessa työ- ja talouspolitiikassa ominaista on ollut talouspolitiikan keskeisempi asema. Työpolitiikka sen sijaan on ollut alisteisena talouspolitiikalle. Työ- ja sosiaalipolitiikalla on Suomessa perinteisesti pehmitetty talouspoliittisten reformien vaikutuksia. (Koistinen 1993, 9.)

3.2 Lama suunnanmuuttajana

Sosiaaliturvajärjestelmää tuli tarkastella uudelleen 1990-luvun laman myötä. Koistinen (1993) toteaa, että suomalainen etuusjärjestelmä ja sen instituutiot ovat olleet riippuvaisia talouskasvusta. Laman ja sen tuomien sosiaalisten ongelmien myötä sosiaaliturvajärjestelmän kestävyyttä alettiin tarkastella kriittisesti. Tukimuotoihin alettiin peräänkuuluttaa yksilön vastuuta. (Emt. 26.) Talouspoliittisessa ajattelussa keskityttiin 1990-luvun laman myötä työn tarjonnan lisäämiseen eli poliittisessa retoriikassa ”aktivointiin”. Aktivoinnin nähtiin auttavan elinkeinoelämää tarjoamalla lisää osaavaa työvoimaa työmarkkinoille. (Kananen 2017, 37–38.) Vaikka lama osui sekä Ruotsiin että Suomeen, maiden tekemät toimenpiteet erosivat toisistaan. Samalla kun Ruotsi otti lisää velkaa ja pyrki säilyttämään hyvinvointimallinsa, Suomi pienensi julkista sektoriaan ja valtion menoja sekä leikkasi sosiaaliturvaetuuksia (Kantola & Kananen 2017, 14).

Paavo Lipposen ensimmäisen hallituksen aikana, vuosina 1995–1999, Suomen työvoimapolitiikan suunta muuttui eurooppalaisen trendin mukaisesti passiivisesta aktiiviseksi. Hallituskauden aikana tehtiin työntöön kannustavuutta ja työnhakua aktivoivia toimenpiteitä. Muutos muun muassa kiristi toimeentulotuen saantiehtoja. (Keskitalo & Mannila 2002, 200–201).

Työvoimapolitiikan uudistaminen aloitettiin vuonna 1998. Uudistuksiin kuului työttömän työnhakijan aktivointi muun muassa määrärajoitusten avulla. Yhtenä uudistuksena oli työnhakun tehostaminen työnhakukurssien avulla. Lisäksi tarkoituksena oli pyrkiä parantamaan työvoimapolitiikan työllisyysvaikutuksia. (Keskitalo & Mannila 2002, 203.) Näitä keinoja voi kuvata pehmeiksi aktivointitoimenpiteiksi.

Työttömien aktivointitoimet on otettu Suomessa käyttöön muita EU-maita myöhemmin. Muissa EU-maissa aktivointitoimet otettiin työttömyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisen keinovalikoimaan 1990-luvun alussa ja suomalaiseen keinovalikoimaan ne päätyivät 1990-luvun puolessa välissä. Keskusteluun tuli mukaan kannustinongelmat ja -loukut. 1990-luvun lopussa heräsi huoli nuorten ja pitkäaikaistyöttömien syrjäytymisestä. (Keskitalo & Mannila 2002, 208.)

Lipposen toinen hallitus, vuosina 1999–2003, otti työn yhdeksi tärkeimmistä politiikan kohteista. Hallituksen tavoitteena oli parantaa ihmisten asemaa työmarkkinoilla ja hallitus pyrki tähän tavoitteeseen muiden politiikan alueiden avulla. Myös tässä hallitusohjelmassa korostui syrjäytymisen ehkäisyn tärkeys. Lipposen ensimmäinen hallitus oli jo ottanut

työllisyyden yhdeksi politiikan painopisteistä ja toinen hallitus aloitti siihen liittyviä konkreettisia toimenpiteitä. Poliitiikan avulla oli tarkoitus parantaa työllisyyden kannustimia niin, että työn vastaanottamisesta tulee taloudellisesti kannattavaa. Aktivointipolitiikkaan suunnattiin resursseja ja kohdennettuja toimenpiteitä. (Kautto, Parpo & Uusitalo 2002, 167–168.)

Heikki Ervastian (2018) mukaan kannustinpolitiikkaan liittyy puutteellinen käsitys työttömistä ja heidän arvoistaan. Työttömillä oletetaan usein olevan huono työmotivaatio. (Emt. 151.) Hän huomauttaa, että työttömyysturvan sanktiot aiheuttavat häpeää ja leimaantumisen tunnetta työttömälle. Nämä tunteet eivät edesauta työllistymistä ja yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta. (Emt. 164.) Jarno Karjalainen ja Pasi Moisio (2010) myös muistuttavat, että kannustimien kohteen tulee uskoa hänen itsensä hyötyvän kannustimista. Työttömän tulisi siis itse uskoa, että lyhyen keikkatyön vastaanottaminen edistää hänen mahdollisuuksiaan ja asemaansa työmarkkinoilla. (Emt. 119.)

Vaikka kannustin- ja aktivointipolitiikassa on ongelmia, voi niistä olla myös hyötyä työttömälle. Mika Ala-Kauhaluoma (2005) muistuttaa, että aktivointitoimenpiteet voivat nostaa yksilön motivaatiota sekä inhimillistä pääomaa. Työvoiman kysynnän tulisi kuitenkin kasvaa, jotta työttömien aktivointitoimenpiteistä olisi todellista hyötyä työllistymisen kannalta. Työmarkkinoilla ei ole ollut riittävä kysyntää heikoimmassa asemassa oleviin henkilöihin. Aktivointi siis sijoittaa näitä henkilöitä erilaisiin työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin, mutta työmarkkinoille pääsyssä heillä on edelleen haasteita. (Emt. 51.)

Vuonna 2001 Lipposen hallitus hyväksyi lain kuntouttavasta työtoiminnasta, jolla voitaisiin ehkäistä syrjäytymistä (Keskitalo & Mannila 2002, 192; Julkunen 2001, 189). Kuntouttava työtoiminta on yksi esimerkki kohdennetusta toimenpiteestä pitkäaikaistyöttömyyden ja syrjäytymiskehityksen katkaisemiselle. Siihen osallistuminen oli yli 25-vuotiaille vapaaehtoista, kun taas nuoremmille se oli velvollisuus. Kuntouttavasta työvoiminnasta kieltäytyvää alle 25-vuotiasta voitiin sanktioida työmarkkinatuen menetyksellä tai toimeentulotuen alentamisella. (Julkunen 2001, 189.) Nuoret ovat pitkään olleet erityisen huolen kohteena niin Suomessa kuin muissakin maissa. Nuorisotyöttömyyttä on pyritty kitkemään erityisesti nuorten syrjäytymisen pelossa. (Julkunen 2001, 180.)

1990-luvun lama muutti taloudellista tilannetta ja tästä syystä edellä mainittuja toimenpiteitä voidaan pitää perusteltuina Suomen talouden pelastamiseksi. Tavoite työvoiman tarjonnan

lisäämiseksi on kuitenkin jäänyt politiikkaan pysyvästi. Taloudellisten suhdanteiden muutokset eivät ole vaikuttaneet kahteen vuosikymmeneen Suomen hallitusten talous- ja sosiaalipolitiikkaan. (Kananen 2017, 45.)

Laman jälkeisellä työ- ja sosiaalipolitiikalla on pyritty ehkäisemään syrjäytymistä. Tähän syrjäytymisen torjumiseen on kuulunut ihmisten siirtäminen sosiaaliturvalta työntekoon. (Kautto ym. 2002, 165.) Myös EU:n työllisyysstrategioissa on korostettu syrjäytymisen torjuntaa. Syrjäytymisen torjunta on EU:ssa sidottu osaksi aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteita, joihin myös Suomi on sitoutunut. (Raivio & Nykänen 2014, 3).

Johannes Kananen (2012) on vertaillut työmarkkinareformeja pohjoismaisessa kontekstissa. Verraten Norjaan ja Ruotsiin, Suomessa on korostunut moraalinen huoli siitä, miten sosiaali- ja työttömyysetuuksien saajat käyttäytyvät. (Emt. 571.) Työttömyysturvan reformeilla onkin pyritty vaikuttamaan työttömien ei-toivottuun käytökseen. (Kananen 2012, 568).

Suomi on ollut aktiivisesti mukana OECD:n toiminnassa, ja Suomi onkin seurannut tiiviisti sen antamia suosituksia. Vaikka Ruotsia pidetään ATP:n synnyinmaana, ei OECD ole ottanut Rehnin ja Meidnerin mallia samanlaisena omiin suosituksiinsa. OECD otti omaan versioonsa mukaan vaikutteita Yhdysvaltojen työvoimapolitiikasta, joka perustui tuettuun työllistämiseen ja työvoimakoulutukseen. (Koistinen 2014, 364.)

3.3 2000-luku

Vuonna 2001 OECD pohti työvelvoitteen ja työttömyysturvan sanktioiden hyviä ja huonoja puolia. Useista maista tulleiden tutkimustulosten mukaan työvelvoitteella voidaan saavuttaa hyviä tuloksia. Esimerkiksi Alankomaissa on havaittu, että työttömyysturvan sanktioita kohdanneilla työnhakijoilla on muita korkeampi siirtymisaste takaisin työllisyyteen. Tutkimustulosten perusteella OECD arvioi, että nämä työpoliittiset keinot ovat tehokkaita ja vaikuttavat kokonaistyöttömyyteen huomattavasti. Toisaalta OECD tunnistaa keinoissa myös ongelmia. Paine työnhakuun saattaa aiheuttaa työnhakijan päättymisen matalammin palkattuun työhön kuin hän olisi muuten päätenyt. Lisäksi työvoimatoimiston työntekijät saattavat antaa hätiköityjä työehdotuksia, koska työntekijöillä on myös paine täyttää työllistämistavoitteet. (OECD 2001, 3.)

OECD:n mukaan aktivointiohjelmien tarkoitus on korostaa sekä työttömän että työvoimapalveluiden yhteisiä velvoitteita. Pyrkimyksenä on, että työttömät toimivat

aktiivisesti ja parantavat itse omaa työllistettävyyttään. Työvoimapolitiikka valvoo, että työtön noudattaa asetettuja ehtoja ja tarvittaessa kohdistaa häneen tilapäisiä etuuden vähennyksiä tai sanktioita. (OECD 2007, 208.)

Yksilöiden osallistuminen työmarkkinoille tavalla tai toisella onkin ollut OECD:n linja. OECD (2010) pitää osa-aikatyötä hyvänä keinona saada vaikeammin työllistettävät yksilöt työmarkkinoille. Osa-aikatyö voi olla monelle yksilölle sopiva työsuhteen muoto omaan elämäntilanteeseen ja myös askel lähemmän kokoaikatyötä. OECD tunnistaa kuitenkin osa-aikatyön kielteiset puolet, kuten mahdollisesti huonommat työehdot, etenemismahdollisuudet sekä työttömyysturvaedut. (Emt. 211.)

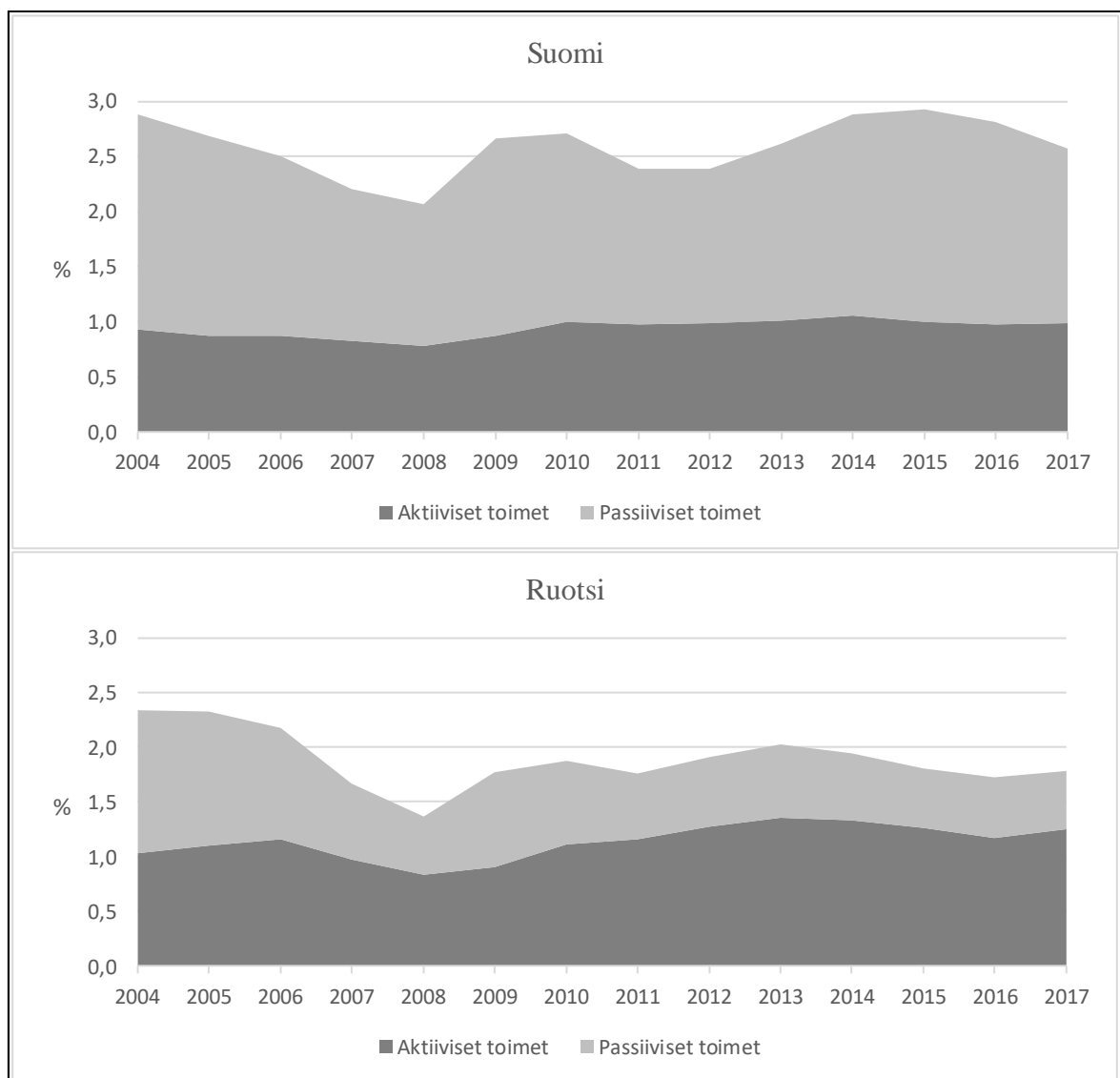
Vuonna 2016 OECD tarkasteli lähemmin Suomen työvoimapolitiikkaa. OECD:n mukaan irtisanotut työntekijät löytävät pääosin nopeasti uusia töitä. Toisaalta he, jotka eivät löydä töitä nopeasti, saattavat ajautua pitkäaikaistyöttömiksi. Heikkoa työllistymistä ennustaa työttömäksi jääneen korkea ikä ja matala koulutustaso. (OECD 2016, 11–12) OECD suosittelee, että Suomi vahvistaisi aktivointia ja nopeampaa ilmoittautumista työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon. Erityisesti irtisanomispaketit voivat viivästyttää TE-toimistoon ilmoittautumista. (OECD 2016, 15.) Lisäksi OECD ehdottaa työttömyysturvan tason laskemista työttömyyden pitkittyessä (OECD 2016, 19).

OECD pitää eläkeputkea eli työttömyysturvan lisäpäiviä syynä siihen, että iäkkäämmät työttömät eivät työllisty. Vuonna 2016 eläkeputkeen pääsi 58-vuotiaana. (OECD 2016, 19). Taantuma-aikoina työttömyyseläkkeen ikäraja on kuitenkin käynyt alimmillaan jopa 53 vuodessa (Polus 2010, 53). Kun ikärajaa on nostettu, on myös iäkkäämpien osallistumisaste työmarkkinoille kasvanut. OECD ehdottaakin Suomelle eläkeputken poistoa (OECD 2016, 19).

Iäkkäämpien lisäksi yli vuoden työttömänä olleiden aktivointiaste on keskimääräistä huonompi muihin OECD-maihin verrattuna. Myös työttömien aktivointiaste on tippunut vuoden 30 prosentista 25 prosenttiin vuosien 2011 ja 2016 aikana. TE-toimistojen työntekijöiden määrää on myös leikattu ja heidän määränsä on tippunut 50 prosenttia vuodesta 2005 vuoteen 2006. (OECD 2016, 20–21) TE-palvelut ovat siis alimitoitettuja, vaikka Suomi käyttää aktivointiohjelmiin kolmanneksi eniten rahaa OECD maista (OECD 2016, 106).

Suomi käyttää bruttokansantuotteestaan isomman prosenttiosuuden työvoimapolitiikkaan kuin Ruotsi (kuvio 1). Suomi on kohdentanut varojaan enemmän passiivisiin toimiin, kun

Ruotsi on kohdantanut varojaan aktiivisiin toimiin. OECD luokittelee aktiivisiin toimiin julkisen työvoimapolitiikan ja hallinnon voimavarat, työvoimapolitiittisen koulutuksen, suojatyöpaikat ja kuntouttavan työn sekä yritysten työllistämisen- ja perustamiskannustimet. Passiivisiin toimiin kuuluu työttömyysturva ja varhaiseläkkeet. Passiiviset toimet koostuvat lähes kokonaan työttömyysturvasta eli varhaiseläkkeisiin kuluvat kustannukset ovat hyvin vähäiset. Ruotsi on pienentänyt passiivisia toimia ja kasvattanut aktiivisten toimien osuuksia, mutta Suomi on pitänyt sekä aktiivisten että passiivisten toimien osuudet ennallaan. (OECD 2020.)

KUVIO 1: Suomen ja Ruotsin julkiset menot työvoimapolitiikkaan, % BKT:sta vuosina 2004–2017 (OECD 2020)

Tilastoja ei voi kuitenkaan tulkita suoraan siten, että maa olisi lisännyt tai vähentänyt voimavarojaan jollakin työvoimapolitiikan osa-alueella. Kuvio 1 esittää toimien suhteelliset

osuudet bruttokansantuotteesta. Taulukko antaa kuitenkin viitteitä maiden työvoimapolitiikan kehityksestä ja nykytilasta. Ruotsissa on käytetty aktiivisia toimia, kun Suomessa toimet ovat olleet enimmäkseen passiivisia eli työttömyysturvan maksusta koostuvia. Työttömyysturvan osuutta on siis Suomessa ajoittain tiputettu, mutta aktiivisten menojen osuutta ei samalla ole lisätty. Toisin on tapahtunut Ruotsissa, missä aktiivisten menojen osuus on kasvanut työttömyysturvan osuuden laskiessa.

Vaikka OECD:n mukaan Suomen TE-palvelut ovat alimitoitettuja ja aktiivitoimet näyttävät vaatimattomilta (kuvio 1), Suomi on kuitenkin tehnyt viime vuosina panostuksia TE-palveluihin. Vuonna 2017 Suomi lisäsi TE-palveluiden määrärahoja sekä henkilötyöpanoksia työttömien määrärahaa haastatteluiden tekoon (Valtakari, Arnkil, Eskelinen, Kesä, Mayer, Nyman ja Ålander 2019, 10). Tämän ansiosta työttömien määrä laski, mutta kyse oli kuitenkin enimmäkseen tilastojen parantumisesta ja ”haamutyöttömien” karsiutumiseen työttömiksi tilastoitujen joukosta. (Kyyrä ym. 2019b, 5). Mikko Valtakari ym. (2019, 11) huomauttavat myös, että määrärahaa haastatteluiden tiheämpi aikaväli ei hyödytä kaikkia työnhakijoita, vaan yksilöllisen palvelutarpeen arvioimiselle olisi enemmän tarvetta.

4 TYÖTTÖMYYSTURVA JA SANKTIOT

Tässä luvussa esittelen tiivistetysti suomalaisen työttömyysturvajärjestelmän muutoksia 1990-luvulta nykypäivään (luku 4.1.). Työttömyysturvaan on pitkään tehty erilaisia uudistuksia ja Kananen (2017, 31) kutsuukin siihen liittyneen ”niin paljon poliittisia intohimoja.” Yhtenä muutoksena on vuosina 2018 ja 2019 voimassa ollut aktiivimalli (luku 4.2). Työttömyysturva koostuu kolmesta eri työttömyysetuudesta, jotka esittelen kappaleessa 4.3. Työttömyysetuuksiin liittyy myös sanktioita, joita kutsutaan suomalaisessa työttömyysturva järjestelmässä karensseiksi. Karenssi katkaisee työttömyysetuuden maksun kokonaan tietyksi määräajaksi.

Käytän omassa tutkielmassani käsitettä sanktio, sillä tutkimusaineistossani käsitellään työttömyysturvan leikkauksia nimeämättä niitä tarkemmin karensseiksi. Esittelen tyypillisimmät sanktiot luvussa 4.4. Työttömyysturvajärjestelmä on tutkielman kirjoitushetkellä vuonna 2020 samanlainen, kuin tutkimuksessa käytetyn aineistonkeruun vuonna 2016. Työttömyysetuuksissa on tapahtunut pientä muutosta maksettavien summien määrässä.

4.1 Työttömyysturvajärjestelmän muutokset

Suomalainen työttömyysturvajärjestelmä oli ennen vuotta 1994 kaksiportainen. Työtön työnhakija oli työssäoloehtojen täytyessä oikeutettu ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan ja tämän loppuessa Kelan maksamaan peruspäivärahaan. Pitkään jatkunut talouskasvu mahdollisti sen, että peruspäivärahalle ei ollut tarvetta määrittellä enimmäiskestoja. (Kananen 2017, 31.)

Kaksiportainen järjestelmä sai väistyä, kun Suomessa omaksuttiin teoria rakenteellisesta työttömyydestä 1990-luvun alussa ja talouden rakenteisiin kohdistui muospaineita. Toimenpiteiksi valikoituivat muun muassa verotuksen keventäminen sekä sosiaali- ja työttömyysturvan saantiehtojen kiristäminen. Näiden toimenpiteiden saattamana astui voimaan työmarkkinatuki vuonna 1994. Samaan aikaan poliitikot ja virkamiehet painottivat kannustimien tehokkuutta työttömyyden vähentämiseksi ja kilpailukyvyn takaamiseksi. (Kantola & Kananen 2017, 16.) Peruspäiväraha sai muutosten myötä enimmäiskeston ja tämän täytyttyä työtön on oikeutettu hakemaan työmarkkinatukea (Kela).

Vuonna 1994 peruspäivärahan vastaanottamisen ehdoksi eli työssäoloehdoksi asetettiin kuusi kuukautta ja enimmäiskestoksi 500 päivää (Kananen 2012, 567). Peruspäivärahan saantiehtoja on vielä tämänkin jälkeen tiukennettu. Sen enimmäiskesto on nykyisin 400 päivää. Alle kolmen vuoden työhistorialla peruspäivärahan vastaanottaja on oikeutettu 300 maksupäivään. Yli 58-vuotiaat ovat yhä oikeutettuja pidempään eli 500 maksupäivään. (Kela.) Etuuden saamisen tiukennuksista huolimatta peruspäivärahaa korotettiin yli 100 eurolla kuukaudessa vuonna 2012 (Honkanen 2020, 8).

Yhtenä aktivointi- ja kannustinpolitiikan osana voi pitää työmarkkinatukea. Sen alkuperäinen tarkoitus olla tukimuoto heille, joilla työssäoloehto ei ole vielä ehtinyt täyttymään (Ylikännö 2011, 206; Kananen 2012, 567). Yleensä nämä henkilöt ovat nuoria työnhakijoita. Työmarkkinatuesta muodostui kuitenkin nopeasti iäkkäämpien pitkäaikaistyöttömien tukimuoto. (Ylikännö 2011, 206.)

Hallitus näki vapaamatkustajuuden, työmotivaation puuttumisen ja etuuskien väärinkäytön mittavina ongelmina, joihin tuli puuttua käyttäen erilaisia velvoitteita (Kananen 2012, 569). Velvoitteet kohdistettiin siten myös muihin sosiaaliturvan osiin. Vuonna 1998 voimaantullut *laki toimeentulotuesta* mahdollisti velvoitteiden ja sanktioiden kohdistamisen työttömyysetuuskien lisäksi viimesijaista toimeentulotukea kohtaan. Mikäli toimeentulotuen vastaanottaja kieltäytyy työvoimapolitiittisista toimenpiteistä tai vastaanottamasta työtä, voidaan toimeentulotuen perusosaa alentaa enintään 40 prosenttia. (L 1412/1997; Kela 2016.) Vuonna 1997 myös ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saantiehtoja tiukennettiin, minkä seurauksena moni työtön joutui turvautumaan tarveharkintaisiin tukiin kuten toimeentulotukeen (Kananen 2012, 567).

Vuonna 2005 hallitus esitti uudistusta julkisen työvoimapalvelun lakiin. Muutoksen tarkoituksena oli kannustaa kuntia hoitamaan työttömyyttä entistä tehokkaammin. Tästä syystä hallitus esitti muutosta työmarkkinatuen rahoitusvastuuseen. Työmarkkinatuen maksaminen oli tähän asti ollut valtion vastuulla, mutta esityksen myötä kunnat osallistuisivat etuuden maksamiseen pitkittyneessä työttömyysjaksossa. Kunta ja valtio siis jakaisivat työmarkkinatuen maksun puoliksi 500 työttömyyspäivän jälkeen. (HE 164/2005.) Työmarkkinatuen uudistus astui voimaan vuoden 2006 alusta (L 1217/2005).

Työmarkkinatuen rahoitusvastuuta tarkasteltiin uudelleen vuonna 2013. Syynä tarkastamiseen oli Jyrki Kataisen hallituksen tavoite vahvistaa julkista taloutta. (Riipinen, Järvinen & Valtakari 2014, 5.) Uudistuksen myötä työttömän kotikunta jakaa

työmarkkinatuen maksun valtion kanssa puoliksi jo 300 työttömyyspäivän jälkeen. Lisäksi kunnan rahoitusvastuu kasvaa, kun työttömyys on pitkittynyt yli 1000 päiväiseksi. Tämän jälkeen kotikunta rahoittaa työmarkkinatuesta 70 prosenttia. (Kela 2014.)

4.2 Aktiivimalli

Työttömyysturvan aktiivimalli astui voimaan vuoden 2018 alusta. Mallissa tarkasteltiin työttömän työnhakijan aktiivisuutta 65 päivän jaksoissa. Säilyttääkseen työttömyysetuutensa työnhakijan oli täytettävä aktiivisuuskriteerit 65 päivän tarkastelujakson sisällä. Työnhakija pystyi täyttämään vaaditut kriteerit työskentelemällä tarkastelujakson aikana vähintään 18 tuntia työssä, josta maksetaan työehtosopimuksen mukainen palkka. Nämä 18 työtuntia pystyi kerryttämään esimerkiksi kahtena peräkkäisenä yhdeksän tunnin työpäivänä tai yksittäisinä työtunteina pitkin tarkastelujaksoa. Työtunnit sai tehdä yhden tai useamman työnantajan palveluksessa. Pääasia on, että 18 työtuntia tuli täytetyksi tavalla tai toisella. (STMb.)

Aktiivisuuden pystyi täyttämään myös yritystoiminnassa ansaitsemalla ”*vähintään 23 prosenttia yrittäjän työssäoloahtoon vaaditusta kuukausiansiosta*”. Rahallisesti tämä tarkoitti 241,04 euron ansioita tarkastelujakson aikana. Aktiivisuusehto täyttyi tämän lisäksi osallistumalla viiden päivän ajan työllisyyttä edistäviin palveluihin. Nämä palvelut sovitaan erikseen TE-toimiston kanssa. Työllisyyttä edistäviksi palveluiksi luettiin muun muassa omaehtoinen opiskelu, työkokeilu ja työvoimakoulutus. Myös osallistuminen viiden päivän ajan ammatinvalintaohjaukseen, uraohjaukseen tai rekrytointikokeiluun täytti aktiivisuusehdot. Jos aktiivisuusehdot eivät täytyneet 65 päivän tarkastelujakson aikana, työnhakijalle maksettavaa työttömyysetuutta leikattiin 4,65 prosenttia seuraavan 65 päivän tarkastelujakson ajaksi. Leikkaus koski ansiopäivärahaa, työmarkkinatukea ja peruspäivärahaa. (STMb.) Samalla lyhennettiin työttömyyden alun korvauksettoman omavastuuajan kestoa seitsemästä päivästä viiteen päivään (Kyyrä ym. 2019b, 5).

Mikäli työttömyysetuutta oli alettu maksaa alennettuna, työttömyysetuus saattoi vielä palata normaalille tasolle. Tämä onnistui kahden viikon yhtäjaksoisella palkkatyöllä tai itsensä työllistämällä. Myös osittainen työllistyminen hyväksyttiin ehtojen täyttymiseksi. Työttömyysturvan 4,65 prosentin leikkaus pysyi sellaisenaan eikä kasvanut, vaikka työnhakija ei työllistynyt seuraavankaan 65 päivän tarkastelujakson aikana. (STMb.)

Aktiivimalli koettiin työttömien keskuudessa epäoikeudenmukaiseksi (STMa). Pääministeri Antti Rinteen hallitus esitti aktiivimallin purkamista. Hallituksen esityksen mukaan oli vaikeaa tehdä luotettavia johtopäätöksiä, että aktiivimallilla olisi ollut positiivisia työllisyysvaikutuksia. (HE 80/2019). Aktiivimallin vaikutusarvioinneissa todettiin, että työttömät työnhakijat osallistuivat aiempaa aktiivisemmin työllistämistä edistäviin palveluihin. On kuitenkin epäselvää missä määrin aktiivimalli todella edisti avoimille työmarkkinoille pääsyä. (Kyyrä, Naumanen, Pesola, Uusitalo & Ylikännö 2019, 80–81; Kyyrä ym. 2019b, 20). Työttömyysturvan leikkaukset kohdistuivat useimmin vaikeasti työllistyviin henkilöihin kuten iäkkäämpiin ja pitkäaikaistyöttömiin (Kyyrä ym. 2019a, 20; Honkanen 2020, 27). Aktiivimallin velvoitteet ja leikkurit purettiin vuoden 2020 alusta alkaen (STMa).

4.3 Nykyiset työttömyysetuudet

Nykyinen suomalainen työttömyysturva koostuu kolmesta eri työttömyysetuudesta eli ansiopäivärahasta (käytetään myös nimitystä ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha), peruspäivärahasta ja työmarkkinatuesta (TE-palvelut). Työttömyysturvalain (L 1290/2002) mukaan työttömälle voidaan maksaa kerrallaan vain yhtä työttömyysetuutta. Työttömyyskassa maksaa työttömälle ansiopäivärahaa, mikäli hän on ollut työttömyyskassan jäsen 26 viikkoa ja täyttää työssäoloehdon. Kela maksaa peruspäivärahaa, mikäli työtön ei voi saada työttömyyskassasta ansiopäivärahaa, mutta täyttää työssäoloehdon. Kolmas tukimuoto on Kelan maksama työmarkkinatuki. Se on tarkoitettu työttömälle työnhakijalle, joka ei täytä työssäoloehtoja. (TE-palvelut.) Työmarkkinatuki on uusin työttömyysetuuden muoto. Sitä on uudistettu vuosien aikana useaan otteeseen ja sen rahoitusvastuu on hivuttautunut valtiolta kuntia kohti.

Työssäoloehdon täyttymiseksi työttömyysetuuden hakijan on oltava työskennellyt 26 työviikkoa 24 kuukauden sisällä (STMa). Työttömyysetuuksissa on viiden päivän omavastuu-aika eli etuutta ei makseta työttömyyden ensimmäisiltä päiviltä. Työttömyysetuudet ovat veronalaista tuloa. (Kela.) Työttömyysetuuksia voidaan maksaa joissain tilanteissa korotettuina tai alennettuina.

Ansiopäivärahan maksajana toimii työttömyyskassa. Maksettavaan summaan vaikuttaa se, millaista palkkaa työttömäksi jäänyt on saanut ja mihin työttömyyskassaan työntekijä

kuuluu. Vuonna 2017 ansiopäivärahan keskimääräinen suuruus oli 1370 euroa kuukaudessa. (STMa.)

Peruspäivärahan suuruus on 33,66 euroa päivässä. Etuutta maksetaan viideltä päivältä viikossa, mukaan lukien arkipyhien ajalta. Peruspäivärahaa maksetaan korotettuna, mikäli hakijalla on huollettavia lapsia tai hän osallistuu työllistymistä edistäviin palveluihin. Maksetun etuuden määrä vuonna 2020 on ilman korotuksia noin 724 euroa kuukaudessa. (Kela.)

Työmarkkinatuki on samansuuruinen peruspäivärahan kanssa ja myös sitä voidaan maksaa korotettuna huollettavien lapsien tai työllistymistä edistäviin palveluihin osallistumisesta. Peruspäivärahasta poiketen työmarkkinatuki on tarveharkintainen. Tuen saajan mahdolliset muut ansiot tai pääomatulot alentavat maksettavan tuen määrää. Mikäli työmarkkinatuen saaja asuu vanhempiensa kanssa, niin vanhempien tulot voivat myös alentaa tukea. (Kela.)

Tutkielmassani käytettävän aineiston keruun aikana eli vuonna 2016 peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea maksettiin 32,68 euroa työttömyyspäivää kohti. Kuukaudessa tuen määrä oli siis 702,62 euroa. (Kela 2015.)

4.4 Työttömyysturvan sanktiot

Työttömyysetuuden vastaanottamiseksi hakijan tulee olla ilmoittautunut TE-palveluihin työttömäksi työnhakijaksi ja hänen tulee etsiä aktiivisesti työtä. TE-palvelut voivat määrätä työttömyysetuuden vastaanottajan karenssiin eli korvauksettomalle määräajalle. Karenssi koskee kaikkia työttömyysetuuksia. Mikäli ansiopäivärahaa saava työtön kieltäytyy työstä tai muista työllistymistä edistävästä palveluista, ilmoittaa TE-palvelut asiasta työttömyyskassalle. Taulukossa 2 on esimerkkitalanteita karenssin syistä ja pituuksista. Karenssin kesto vaihtelee 15 päivästä 90 päivään. (TE-palvelut.) Karenssi tarkoittaa sitä, että työttömyysetuuden maksaminen katkaistaan kokonaan tietyksi määräajaksi. Taulukossa 1 on tyypillisiä tilanteita työttömälle työnhakijalle määrätyistä karensseista.

Lisäksi alle 25-vuotiailla on velvollisuus hakea koulutukseen kaksi kertaa vuodessa eli kevään ja syksyn yhteishaussa. Velvollisuus koskee nuoria, jotka eivät ole suorittaneet ”peruskoulun tai lukion jälkeistä tutkintoon johtavaa, ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta”. Mahdollinen opiskelupaikka on otettava vastaan karenssin uhalla. (TE-palvelut.)

TAULUKKO 1: Esimerkkejä TE-palveluiden karensseista (TE-palvelut)

Karenssin kesto	Karenssin syy
90 päivää	Työstä eroaminen ilman pätevää syytä. Kieltyminen ilman pätevää syytä työstä, johon on jo valittu. Työllistymistä edistävän palvelun (työ- tai koulutuskokeilu) keskeyttäminen. Työllistymistä edistävästä palvelusta (työ- tai koulutuskokeilu) kieltäytyminen. Toistuva työpoliittisesti moitittava menettely.
60 päivää	Omasta moitittavasta käytöksestä johtuva työsuhteen päättymisen. Kieltyminen tarjotusta työstä.
30 päivää	Kieltyminen TE-palveluiden haastattelusta tai suunnitelman laatimisesta.
15 päivää	Saapumatta jättäminen haastatteluun tai työllisyysuunnitelman tekoon.

Tietyissä tilanteissa työttömyysetuuden hakija voi olla oikeutettu soviteltuun ja vähennettyyn työttömyysetuuteen. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi palkkatulojen saaminen osa-aikaisesta työstä. Myös työajan lyhentäminen ja osittainen lomautus voivat olla hyväksyttäviä syitä työttömyysetuuden vastaanottamiseen. (L 1290/2002.)

Työstä kieltäytymiseen on myös hyväksyttäviä syitä. Työttömyysetuuden vastaanottaja voi kieltäytyä osa-aikatyöstä, jossa ansiot jäisivät pienemmiksi, kuin senhetkinen työttömyysetuus. Ammattitaitosuojan (oma huomautus: käytetty myös termiä ammattisuoja) turvin työttömän ei tarvitse vastaanottaa ensimmäiseen kolmeen työttömyyskuukauteen sellaista työtä, joka ei vastaa hänen ammattitaitoaan. Lastenhoidon järjestämiseen liittyvät ongelmat hyväksytään myös päteväksi syyksi työstä kieltäytymiseen. Lisäksi muun muassa pitkäkestoinen työmatka ja terveydelle haitallinen työ ovat hyväksyttäviä syitä työstä kieltäytymiselle. Työllistymistä edistävästä palveluista, kuten haastatteluista ja koulutuskokeiluista, kieltäytymiseen on myös hyväksyttäviä syitä. (TE-palvelut.) Esittelin tässä kuitenkin vain työstä kieltäytymisen syyt, koska ne ovat tutkimukseni aihepiiriä.

5 MIELIPITEET TYÖTTÖMYYSTURVASTA JA HYVINVOINTIPOLITIIKASTA

5.1 Arvot ja intressit

Forman (1998) mukaan mielipiteiden muodostusta voidaan tutkia vallitsevan ”arvoilmaston” perusteella tai tarkastelemalla eri yhteiskuntaryhmien ja yksilöiden omia arvoja. Ideologia ja arvo ovat käsitteinä lähellä toisiaan. Yksi kansalaisen arvo on esimerkiksi ajatus siitä, miten valtion roolin tulisi näyttäytyä kansalaisille. Toisen arvo voi olla kattava hyvinvointivaltio, kun toisen arvo voi olla yövärtijavaltio. (Emt. 19–21.)

Arvot ovat yleensä pysyvämpiä, kun intressit sen sijaan voivat vaihtua nopeastikin. Opintotukea vastaanottaneen opiskelijan status voi muuttua nopeasti. Mikäli opiskelija valmistuttuaan työllistyy nopeasti hyvin palkattuun työtehtävään, hänen roolinsa muuttuu etuuksien vastaanottajasta niiden rahoittajan rooliin. (Forma 1998, 35.) Toisaalta on myös näyttöä siitä, että työttömyysetuuksia koskevat mielipiteet eivät muutu kovin nopeasti (ks. Naumann, Buss & Bähr 2016, 90–91).

Hyvinvointivaltiomielipiteiden muodostuminen voi määräytyä intressien kautta. Nämä kansalaisten intressit voidaan jakaa sekä subjektiivisiin että objektiivisiin. Objektiiviset intressit ovat etuja, jotka voidaan johtaa suoraan kansalaisen yhteiskunnallisesta asemasta. Subjektiiviset intressit ovat kansalaisen omia käsityksiä siitä, mikä ajaa hänen omaa etuaan. (Forma 1998, 22–23.) Objektiivisten intressien mukaisesti opiskelija suosii kattavaa sosiaalipolitiikkaa, sillä hän lähtökohtaisesti vastaanottaa opintotukea ja asumistukea. Opiskelijan subjektiivinen intressi voi kuitenkin olla toisin eli hän itse saattaa tulla toimeen ilman hyvinvointivaltion tarjoamia etuuksia, kannattaen samalla tiukempaa sosiaalipolitiikkaa.

Mielipiteet ja näkemykset sosiaalipoliittisia järjestelmiä kohtaan muodostetaan aina senhetkisen järjestelmän kontekstissa. Tämä järjestelmä siis luo puitteet kansalaisten mielipiteille sekä mahdollisille järjestelmän muutoksille. (Forma 1998, 26.)

5.2 Työttömyysetuuksiin ja aktivointiin suhtautuminen

Flavia Fossati (2017) tutki Tanskan, Ranskan, Saksan Italian Iso-Britannian ja Sveitsin kansalaisten suhtautumista aktiiviseen työvoimapolitiikkaan. Fossatin mukaan työssäkäyvät tukevat aktivointitoimenpiteitä enemmän, kuin työttömät. Myös poliittisella suuntauksella, oikeisto-vasemmisto –akselilla mitattuna, on merkitystä aktivointitoimiin suhtautumisessa. Vasemmisto-akselille sijoittuvat suhtautuvat aktivointitoimiin oikeistoa kielteisemmin. Oikeiston sisällä on kuitenkin myös eroavaisuuksia. Oikeisto-akselille itsensä sijoittavat työssäkäyvät suosivat aktivointitoimia merkittävästi enemmän kuin oikeisto-akselin työttömät. Fossatin mukaan tulokset korreloivat maan aktiivisen työvoimapolitiikan mallin kanssa. Mitä liberaalimpi historia aktiivisella työvoimapolitiikalla maassa on, sitä positiivisempi suhtautuminen maan kansalaisilla siihen on. Tutkittavista maista Saksassa ja Iso-Britanniassa on myötämielisin suhtautuminen aktiiviseen työvoimapolitiikkaan, kun taas Ranskassa siihen suhtaudutaan skeptisimmin. (Emt. 89–91.)

Christopher Buss (2018) tutki saksalaisten suhtautumista työttömyystukiin, niiden ehdollisuuteen ja sanktiointiin vuonna 2016 kerätyn datan avulla. Vastaajista 64 prosenttia oli sitä mieltä, että työttömän tulee vastaanottaa mikä tahansa työ säilyttääkseen työttömyystukensa. Enemmistö ei sen sijaan vaatisi työttömältä muuttoa toiselle paikkakunnalle. Vastaajista 37 prosenttia tuki ajatusta, että työttömän tulee muuttaa työn perässä toiselle paikkakunnalle säilyttääkseen työttömyystukensa. Saman verran vastaajista tuki ajatusta, että työttömyysturvaa saadakseen työttömän on osallistuttava pakollisille työvoimapolitiittisille kursseille. (Emt. 236.) Työttömyysturvan vastikkeellisuus saa siis enemmistön kannatuksen, mutta pakkomuutto työn perässä tai työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistuminen ei ole yhtä suosittua.

Morten Blekesaune ja Jill Quadagno (2003) tekivät 24 maata sisältäneessä tutkimuksessaan havainnon omakohtaisen työttömyyden kokemisen vaikutuksesta työttömyysetuuksiin suhtautumiseen. Heidän mukaansa työttömyyttä kokeneet suhtautuvat työttömyysetuuksiin myönteisemmin kuin he, jotka eivät ole kokeneet työttömyyttä. Lisäksi korkean työttömyysasteen aikana julkinen mielipide työttömyysetuuksia kohtaan on suopeampaa. Julkisen mielipiteen muutoksen voi korkean työttömyysasteen vallitessa selittää yksilöiden riskien pohdinta ja mahdollisuus työnsä menettämisestä. (Emt. 424–425.)

Blekesaune ja Quadagno (2003) havaitsivat myös, että ikä vaikuttaa työttömyysturvaan suhtautumiseen. Iäkkäät ja nuoret aikuiset suhtautuvat työttömyysturvaan positiivisesti.

Iäkkäillä voi olla työttömyysriskissä olevaa jälkikasvua tai he ovat mahdollisesti ehtineet työuransa aikana itse kokea työttömyyttä. Iäkkäiden mahdollinen työttömyyskokemus voi lisätä empatiaa tämän hetken työttömiä kohtaan. (Emt. 425.) Iän itsenäistä selitystasetta ei tutkimuksessa kuitenkaan pyritty selvittämään ja selittävänä tekijänä saattaa olla myös jokin aineiston ulkopuolinen tekijä.

Elias Naumann, Christopher Buss ja Johannes Bähr (2016) tutkivat, miten hollannissa työttömyyden kokeminen vaikuttaa hyvinvointivaltioon suhtautumiseen. Heidän mukaansa yksilön oma etu vaikuttaa näkemykseen työttömyysetuuksista. Yksilöiden kannatus työttömyysetuuksiin kasvaa työttömäksi jäämisen myötä. Työttömyysetuuksiin suhtautuminen on myös sitkeä eli suhtautuminen ei heti muutu skeptisemmäksi takaisin työhön palaamisen jälkeen. Tutkijoiden mukaan heidän tutkimustuloksensa ovat verrattavissa rationaalisen valinnan teoriaan. Yksilöt pohtivat omaa tulevaisuuttaan ja riskejä työmarkkinoilla ja perustavat näiden perusteella suhtautumisensa työttömyysetuuksiin. (Emt. 90–91.)

Myös Forman (1998) mukaan kansalaiset pohtivat vastauksissaan työttömyysriskin mahdollisuutta. Hänen mukaansa kansalaisten on todettu kannattavan sellaisia sosiaaliturvajärjestelmiä, joilla he pystyvät suojautumaan erilaisilta sosiaalisilta riskeiltä. Mikäli yksilö kokee työmarkkina-asemansa olevan uhattuna, kannattaa hän työttömyysetuuksia muita työssäkäyviä todennäköisemmin. (Emt. 27–28.)

Forman (1998) tutkimuksen mukaan työttömyysturvaan on suhtauduttu kaikista kriittisimmin, yhdessä asumistuen ja toimeentulotuen kanssa. Opintotuen ja eläkkeen lisärahoitus sen sijaan sai eniten kannatusta. Tutkimuksen tarkastelujakson aikana vuosina 1992 ja 1996 muuttuivat myös kansalaisten mielipiteet hyvinvointivaltiota kohtaan. Jälkimmäisenä vuonna yhä useampi vastaaja näki hyvinvointivaltion passivoivana. Forma esittää tämän syyksi julkisen keskustelun ja sosiaalipoliittiset reformit, joissa on korostettu kannustinvaikutuksia. (Emt. 139–139.)

Forman (2002) mukaan alle 25-vuotiaat ovat ikäryhmistä myönteisimpiä työttömyystuen leikkauksille. Lisäksi suurituloiset ja toimihenkilöt suhtautuvat myönteisesti leikkauksiin. (Emt. 298–299.) Yksi selitys tähän voi olla objektiiviset intressit. Suurituloisilla ja toimihenkilöillä on hyvä työmarkkina-asema. Työllisyyden tuet ja kokemus työttömyydestä eivät välttämättä ole ajankohtaisia alle 25-vuotiaille, joista osa opiskelee tai on palkkatyössä.

Tässä joukossa on nuorisotyöttömyyttäkin, mutta työttömät nuoret eivät välttämättä ole tutkimusten tavoitettavissa.

Hanna Lindholm (2001) kartoitti suomalaisten mielipiteitä erilaisia etuuksia kohtaan. Yli 60 prosenttia vastaajista kannatti työttömyysturvan vastikkeellisuutta. Suhtautumista tutkittiin väittämällä ”Työttömyyskorvausta vastaan pitää tehdä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä.” (Emt. 121.)

Johanna Kallion (2008) tutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisten mielipidettä työmarkkinaosallistumisen lisäämiseen. Kallion mukaan ikä, puoluekanta, työmarkkina-asema ja koettu työttömyysriski vaikuttivat mielipiteeseen työttömyysturvan lyhentämisestä. Ikäluokista nuorimmat ovat eniten työttömyysturvan keston lyhentämisen kannalla. Puolueista kokoomusta ja keskustaa kannattavat kannattivat lyhentämistä enemmän, kuin sosialidemokraatteja äänestävät. Lisäksi vastaajan työtilanne ja sen kautta intressit vaikuttivat mielipiteeseen. Työttömien intresseihin ei kuulu työttömyysturvan heikennykset, joten he olivat keston lyhentämistä vastaan. Mikäli vastaajalla ei ollut riskiä työttömäksi joutumiseen, hän oli keston lyhentämisen kannalla. Lisäksi naiset kannattivat työttömyysturvan ehdollistamista miehiä enemmän. (Emt. 15–16.)

Näiden aiempien tutkimusten perusteella kansalaiset kannattavat työttömyysetuuksien vastikkeellisuutta. Arvoilla ja omilla intresseillä on vaikutusta etuuksiin suhtautumisessa. Poliittista oikeistoa äänestävät suhtautuvat tiukemmin etuuksiin kuin vasemmisto. Intressien vaikutus näkyy vastaajan työmarkkinatilanteessa. Työttömät ja työttömyyttä kokeneet eivät näytä kannattavan etuuksien tiukentamista. Iän vaikutus etuuksiin suhtautumisessa näyttää epäselvältä. Erityisesti nuorten aikuisten etuuksiin suhtautumisesta on ristiriitaista tutkimustietoa.

5.3. Suhtautuminen hyvinvointipolitiikkaa kohtaan

Aiempien tutkimusten mukaan julkinen mielipide on ollut hyvinvointivaltion säilyttämisen kannalla. Kun vastaajilta tiedustellaan tarkemmin hyvinvointivaltion rahoituksesta, kysymys jakaa kansalaisten mielipiteitä. Horisontaalinen uudelleenjako on suositumpaa kuin vertikaalinen uudelleenjako. (Taylor-Gooby 2001, 145.) Horisontaalisessa uudelleenjaossa sosioekonomiset ryhmät kannattavat omaa ryhmäänsä hyödyttävää uudelleenjakoa. Vertikaalisessa uudelleenjaossa on kyse uudelleenjaon progressiivisuudesta. (Bussolo, Krolage, Makovec, Peichi, Stockli, Torre & Wittneben 2018, 1–3.) Vanhempien henkilöiden

mielestä valtion tulee taata hyvä elintaso vanhemmille ihmisille, kun taas työttömien elintason turvaaminen ei saa täyspäiväisten ja korkeasti palkattujen työntekijöiden varauksetonta kannatusta. (Taylor-Gooby 2001, 141.)

Blekesaune ja Quadagno (2003) havaitsivat naisten kannattavan hyvinvointipolitiikkaa miehiä enemmän siitä huolimatta, että miehet olivat aineistossa naisia todennäköisemmin työttömiä. Syynä tähän eroon on heidän mukaansa naisten vahvempi kannatus tasa-arvoista politiikkaa ja ideologiaa kohtaan. Sukupuolten välistä eroa voi selittää naisten todennäköisempi rooli informaalisisina hoivatyöntekijöinä. Naisilla on kyseessä oma etu, sillä hyvinvointipolitiikka voi tarjota rahallista tukea informaalille hoivalle. (Emt. 425.)

Stefan Svallfors (1997) tutki uudelleenjakoon liittyviä asenteita kahdeksan länsimaan aineistolla. Hän jakoi maat neljään Esping-Andersenin muotoilemaan regiimiin ja huomasi, että kaikissa regiimeissä naiset ja miehet eroavat selvästi asenteiltaan uudelleenjakoa kohtaan. Naiset ja suorittavat työntekijät suhtautuvat uudelleenjakoon myönteisemmin kuin miehet ja korkeammassa ammattiasemissa olevat. (Emt. 293–296.)

Forman (1998) mukaan naisten on oletettu hyötyvän hyvinvointivaltiosta miehiä enemmän omien intressien kautta. Naiset työllistyvät julkiselle sektorille miehiä useammin, joten naisten on oletettu kannattavan hyvinvointivaltiota oman työpaikkansa myötä. Naiset ovat usein olleet perheissä hoivaajan rooleissa, joten he ovat päässeet hyötymään myös hoivaan liittyvistä sosiaalietuuksista. Näiden intressierojen lisäksi naisilla on oletettu olevan miehiä pehmeämmät arvot. Sukupuolen vaikutus ei kuitenkaan kaikissa tutkimuksissa ole ollut kovin selittävä tekijä. (Emt. 23–24).

Jan Otto Andersson ja Olli Kangas (2002) tarkastelivat suomalaisten perustuloasenteita. Heidän tutkimuksessaan sukupuoli ei vaikuttanut perustuloasenteisiin. Sen sijaan perustuloasenteita ennusti eniten työmarkkina-asema, puoluekanta ja vastaajan näkemys yksilön ja valtion välisestä vastuunjaosta. (Emt. 305.) Työmarkkina-asema edustaa vastaajan intressejä, kun puoluekanta ja näkemys valtion roolista edustaa vastaajan arvoja.

Myös Forma on tehnyt kahdessa tutkimuksessaan saman havainnon vastaajan arvoista. Poliittiset puolueet heijastelevat kansalaisten mielipiteitä, joten kansalaisten poliittisten kantojen on todettu vaikuttavan myös mielipiteisiin hyvinvointivaltiosta. Vasemmisto-oikeisto -jaottelun välillä on havaittavissa kansalaisten mielipide-eroja sosiaalipolitiikan toteuttamisen suhteen. Oikealle kallistuvat ovat suppeamman hyvinvointivaltion kannalla.

(Forma 1998, 21–22, 142; Forma, Kallio, Pirttilä & Uusitalo 2007, 46.) Sama vasemmisto-oikeisto -jaottelu selittää siis työttömyysturva-asenteiden lisäksi hyvinvointivaltioasenteita.

Ikä, ja tarkemmin ilmaistuna siihen liittyvä elämänvaihe, on yksi hyvinvointivaltiomielipiteitä selittävä tekijä. Nuoret opiskelijat ovat usein riippuvaisia hyvinvointivaltion tarjoamista etuuksista. Samoin iäkkäät vastaanottavat eläkettä ja muita hyvinvointivaltion mahdollistamia palveluita. Lapsen syntymän myötä tietyt etuudet ovat ajankohtaisia. Työssäkäyvät keski-ikäiset eivät sen sijaan hyödy yhtä perustavanlaatuisella tavalla hyvinvointivaltion tarjoamista eduista ja palveluista. (Forma 1998, 23.) Toisaalta, nykyvuosikymmenellä useammat työssäkäyvät saattavat nostaa asumistukea ja työurat saattavat olla katkonaisempia, kuin 1990-luvun lopulla.

Pelkkä ikä ei välttämättä selitä yksilön mielipiteitä. On myös tärkeää tarkastella sukupolvea. Sukupolvi voi selittää enemmän mielipiteen muodostumista ja yksilön arvoja, koska sukupolvi on elänyt ja kasvanut yhdessä jonkin yhteiskunnallisen vaiheen aikana. (Forma 1998, 24.) Sukupolvien välisten erojen tarkastelu vaatisi pitkittäistutkimuksen, mikä ei onnistu omalla poikkileikkausaineistollani.

Forman (1998) mukaan laajasta hyvinvointivaltiosta hyötyy suuri osa Suomen väestöstä, joten sen kannatus on laajaa. Myös hyväosaiset pääsevät osaksi hyvinvointivaltion tarjoamia etuja. Suppeammassa hyvinvointivaltiossa etuudet rajautuvat huono-osaisempaan väestöön, jolloin rikkaammille jää vain hyvinvointivaltion rahoittajan tehtävät. Tämä suppeampi malli ei tästä syystä saa isoa kannatusta. (Emt. 14.) Forman tutkimus on tehty 1990-luvun laman jälkivuosina. Tämän tutkimuksen perusteella on vaikeaa sanoa, missä määrin hyvinvointivaltiota kannatetaan 2010-luvulla.

Hyvinvointivaltion kannatuksesta löytyy kuitenkin myös uudempaa tutkimustietoa. Johanna Kallion (2010) väitöskirjan mukaan suomalaiset kannattavat hyvinvointivaltiota ja sen palvelujärjestelmiä. Vahvan ideologisen kannatuksen vuoksi suomalaiset sopeutuvat muutoksiin hitaasti. Sosiaalipolitiikkaa ja palvelujärjestelmiä muovaa ideologiat kansallisen politiikan tasolla. Kansalaisten hyväksyntä toteutetuille muutoksille tulee vähitellen sopeutumisen kautta. Kallio pohtii myös kuinka paljon vähittäiset palvelujärjestelmien muutokset näkyvät kansalaisten arkielämässä. Muutokset voivat olla hyvin huomaamattomia ja toisaalta joidenkin palvelujärjestelmien muutokset eivät kosketa osaa kansalaisista ollenkaan. Omakohtaisen kokemuksen puuttuminen ei siis estä mielipiteen

muodostamista, mutta mielipide saatetaan muodostaa toisen käden tiedon tai julkisen, mediassa käydyn keskustelun kautta. (Emt. 98–99.)

Olli Kangas (1997) tarkasteli tutkimuksessaan ammattiliittojen jäsenten suhtautumista sosiaalipoliittikkaa kohtaan. Vastauksissa ilmeni solidaarisuutta ja positiivista suhtautumista julkiseen sektoriin ja sosiaalipoliittisiin toimiin, kuten tulonjakoon. Tarkemmat kysymykset kuitenkin osoittivat jyrkempiä mielipiteitä ja nostivat vastaajista esiin itsekkäämmän puolen. Kankaan johtopäätöksen mukaan vastaajat kannattavat sosiaalipoliittisia toimia, kunhan he eivät itse joudu kantamaan maksajan taakkaa. Kangas huomioi myös kysymyksen muotoilun tärkeyden. Jos hyvinvointivaltiotutkimuksessa esitetään hyvin yleisen tason kysymyksiä ilman tarkennuksia, saattaa tutkimuksesta saadut tulokset julkisesta mielipiteestä vääristyä. (Emt. 492.)

Myös Julkunen (2001, 89–90) sekä Helena Blomberg ja Kristian Kroll (2017, 132–133) huomauttavat kysymyksen muotoilun tärkeydestä. Työttömyyttä, köyhyyttä ja sosiaaliturvan väärinkäyttöä koskevien kysymysten vastauksissa ilmenee suomalaisten asenteiden ristiriitaisuus. Vastaajat saattavat kannattaa yhtäaikaisesti vastakkaisia ideologioita. (Julkunen 2001, 89–90.)

Olli Kangas, Mikko Niemelä ja Sampo Varjonen (2011) havaitsivat toimeentulotukea koskevassa asennetutkimuksessaan, että vastaukset muodostetaan useammin arvopohjalta kuin tiedon perusteella. Sama kysymys voidaan esittää usealla eri tavalla eli kehystäen tai siihen voidaan lisätä informaatiota. Lisäinformaatio voi vaikeuttaa kysymykseen vastaamista. Kangas ja kumppanit painottavatkin, että kysymykset on esitettävä selkeästi ja helposti ymmärrettävästi. (Emt. 168.) Kysymysten vaikeaselkoisuus voi olla yhtenä syynä vaihteleviin tutkimustuloksiin.

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että suomalaiset kannattavat hyvinvointivaltiota ja sosiaaliturvaa. Kun kysymyksiä kehystetään lisätiedolla (esim. Kangas 1997), mielipiteet tiukentuvat. Vastaajat eivät mielellään näe itseään hyvinvointivaltion rahoittajan roolissa. Siksi on mielenkiintoista, että Forman ym. (2007) tutkimuksessa työmarkkinatuen nosto sai 40 prosentin kannatuksen, vaikka kysymyksen muotoilussa muistutettiin työmarkkinatuen noston kiristävän keskituloisen verotusta noin 10 eurolla kuussa. Sen sijaan ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan nosto ei saanut yhtä paljon kannatusta. Nostoa kannatti 17 prosenttia vastaajista, vaikka tämä tarkoittaisi pienempää verotuksen nostoa eli 5 euron lisäkuluja keskituloiselle. Työttömät ja vasemmistoliiton kannattajat olivat eniten

noston kannalla. Opiskelijat ja eläkeläiset olivat kriittisimpiä ansiosidonnaisen nostamiseen. (Emt. 48–49.)

Mielipiteissä oli myös eroja maksuaikojen keston suhteen. Vajaa puolet vastaajista kannatti työmarkkinatuen maksamista niin pitkään, kuin työttömyys kestää. Sen sijaan hieman yli puolet kannatti ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan maksua vain 1-2 vuoden ajan. (Forma ym. 2007, 48.) Työmarkkinatukeen ja ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan suhtauduttiin selvästi eri tavoin. Suurempi tuki eli ansiosidonnainen nähdään mahdollisesti passivoivampana. Opiskelijoiden ja eläkeläisten kriittistä suhtautumista ansiosidonnaiseen voi selittää pitkään jatkunut julkinen keskustelu opintotuen ja eläkkeen riittämättömyydestä. Näiden ryhmien objektiiviset intressit ovat omien etuuksien nostamisen kannalla.

Pauli Forma ja Arttu Saarinen (2008) tutkivat, kuinka suomalaiset suhtautuivat sosiaaliturvaan vuonna 2006. Heidän mukaansa naiset pitävät sosiaaliturvan tasoa liian alhaisena. Lisäksi työttömät, työkyvyttömät sekä keski- ja pienituloiset arvioivat tason riittämättömäksi. (Emt. 167.) Tuloksiin voi vaikuttaa vastaajaryhmien intressit. Työttömät ja työkyvyttömät vastaanottavat tulonsiirtoja muita vastaajaryhmiä useammin ja heillä on omakohtaista kokemusta niiden riittämättömyydestä. Myös pienituloiset voivat vastaanottaa tulonsiirtoja työstä saatavan palkan lisäksi. Forma ja Saarinen (2008, 175) arvioivat myös omakohtaisten kokemusten lisäksi lähipiirin ja julkisen keskustelun vaikuttavan sosiaaliturvaan suhtautumiseen.

Susan Kuivalainen ja Jani Erola (2015) tutkivat suomalaisten asenteita etuuksien vastaanottajiin vuosina 1995–2010. Heidän mukaansa kansalaisten suhtautuminen etuuksien vastaanottajiin muuttuu kielteisemmäksi korkean työttömyyden ja taloudellisen taantumien aikaan. Vastaajan omat intressit ja empatia voivat myös vaikuttaa asenteisiin. Omakohtainen tai puolison työttömyys voi muuttaa asenteita hyväksyvämmäksi. Taantumien aikaan miehet suhtautuvat naisia tiukemmin etuuksien saajiin, vaikka miehet itse ovat useammin työttöminä taantumien aikaan. Naiset taas ovat taantumien aikaan useammin töissä ja myös suhtautuvat myönteisemmin etuuksien saajiin. Eroa on havaittavissa myös ammattiluokissa, sillä suorittavaa työtä tekevät kannattavat taantumien aikaan tiukempaa politiikkaa kuin palveluammateissa työskentelevät. (Emt 18–19.) Kuivalaisen ja Erolan havainnon mukaan voi päätellä, että kyselyn ajankohta vaikuttaa myös suhtautumiseen työttömyysturvaan. Käyttämäni tutkimusaineisto on kerätty vuonna 2016, jolloin vuosien 2008 ja 2009 taantumasta oli jo kulunut useita vuosia.

Hyvinvointipolitiikkaa koskevia asenteita selittää aiempien tutkimusten mukaan selkeimmin vastaajan arvot ja intressit. Kysymysten muotoilu ja kehystäminen vaikuttavat myös vastauskäyttäytymiseen. Sukupuolen vaikutuksesta asenteisiin ei ole selvää ja yhdenmukaista tutkimusnäyttöä. Naiset ovat kuitenkin aiemmissa tutkimuksissa kannattaneet hyvinvointipolitiikkaa hieman miehiä enemmän.

6 AINEISTO JA MENETELMÄT

6.1 Aineisto

Tutkimusaineistonani toimii European Social Survey 2016 -tutkimuksen Suomen aineisto. Kyseinen tutkimus kartoittaa kansalaisten asenteita ja uskomuksia mm. politiikasta, yhteiskunnasta ja luottamuksesta. Vuoden 2016 aineisto on tällä hetkellä tutkimuksen viimeisin aineisto. Aineistosta käytetään myös nimitystä ESS8, jossa numero kahdeksan kertoo tutkimuskierroksen luvun. Suomen aineisto on saatavilla Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta. (ESS, 2016).

European Social Survey on poikkikansallinen tutkimus. Tutkimus on toteutettu kahden vuoden välein alkaen vuodesta 2002. Kyselylomake on samanlainen kaikissa tutkimuksen kohdemaissa. Tutkimus koostuu joka tutkimuksessa toistuvien kysymyksiä lisäksi vaihtuvista kysymysmoduuleista. (Turun yliopisto.) Vuoden 2016 tutkimuksessa moduuleina oli kysymykset koskien hyvinvointipolitiikkaa, minkä lisäksi siinä kartoitettiin sekä energiaan että ilmastoon liittyviä asenteita. Tutkimuksen kohderyhmänä on 15-vuotiaat ja sitä vanhemmat henkilöt, jotka asuvat yksityisasunnossa. Eli esimerkiksi koulukodissa, hoitolaitoksessa ja vankilassa elävät on jätetty tutkimuksesta pois. (ESS, 2016.)

Aineisto kerättiin systemaattisella otannalla 3400 henkilön otantakehikosta. Otantakehikko oli järjestetty sukupuolen, kotipaikkatunnuksen ja syntymäajan perusteella. Kehikko oli laadittu Tilastokeskuksen Suomen väestöä koskevan tietokannan perusteella. Kehikosta jätettiin pois viime aikoina Tilastokeskuksen survey-kyselyihin osallistuneet. Tutkimus toteutettiin kasvokkaisilla haastatteluilla ja strukturoidulla vastauslomakkeella. Lopulliseksi tutkimuksen vastausprosentiksi muodostui 57,7 ja vastaajien otoskooksi 1925. (ESS, 2016.)

Päätin poistaa aineistosta alle 18-vuotiaat eli vuonna 1999 tai sen jälkeen syntyneet vastaajat. Tutkin yhtenä tekijänä työttömyyskokemuksen vaikutusta sanktiointiin suhtautumiseen, eikä omakohtainen työttömyyskokemus ole nuorille vastaajille merkityksellinen, koska harva heistä on vielä ehtinyt työelämään. On kuitenkin huomioitava, että 18–20 vuoden iässäkään harvalla on vielä pitkäkestoista työkokemusta. Alle 18-vuotiaiden eli 63 havaintoyksikön poistamisen jälkeen aineiston vastaajamääräksi muodostui 1862 henkilöä. Myöhemmin esitettävissä taulukoissa ja niiden luvuissa on jo huomioitu alle 18-vuotiaiden poistaminen.

Kansalaismielipiteiden tutkiminen on haastavaa. Mielipiteitä tutkittaessa kysymysten sanamuoto on hyvin ratkaiseva. Kysymys voidaan kehystää positiivisia tai negatiivisia mielikuvia luovalla lisäinformaatioilla, mikä vaikuttaa vastauskäyttäytymiseen. Sanamuotojen merkitys korostuu tilanteessa, jossa kansalaisten mielipiteet ovat epäjohdonmukaisia tai epävarmoja. Kysymyksenasettelijalla on tässä tilanteessa paljon valtaa vaikuttaa jopa poliittiseen päätöksentekoon asti. Kansalaismielipiteen johdonmukaisuutta voi testata myös kysymällä useilla eri kysymyksillä tutkittavasta asiasta. Mikäli erilaisista kysymyksistä huolimatta vastaukset pysyvät johdonmukaisina, voidaan saatua tutkimustietoa käyttää luotettavasti poliittisessa päätöksenteossa. (Forma 1998, 33.) Tutkielmassani työttömyysturvan sanktioita koskevia kysymyksiä ei ole kehystetty lisätiedoilla. Aineisto on kerätty ennen aktiivimallin käyttöönottoa, joten julkinen keskustelu ei ole välttämättä päässyt vaikuttamaan ja ohjaamaan vastaamiskäyttäytymistä.

6.2 Muuttujat

6.2.1 Selitettävät muuttujat

Käytän tutkielmassani työttömyysturvan sanktioimiseen liittyviä muuttujia. Muuttujia on yhteensä 12. Näitä kysymyksiä varten alkuperäisessä aineistossa on luotu koeasetelma (taulukko 2), jossa vastaajat on jaettu neljään lähes samansuuruiseen ryhmään.

TAULUKKO 2. Vastaajien jako koeasetelmaan alkuperäisessä aineistossa

Koeasetelma (4 ryhmää)					
	Ryhmä 1.	Ryhmä 2.	Ryhmä 3.	Ryhmä 4.	yhteensä
vastaajia:	464	473	463	462	1862

Kullekin vastaajaryhmälle esitetään kolme kysymystä. Ilman koeasetelmaa vastaajat saattaisivat verrata aiempia vastauksiaan toista kohderyhmää koskien ja saattaisivat pyrkiä tekemään eroa kohderyhmiä koskevien sanktioiden välillä. Koeasetelman heikkoutena tutkielmassani on, että vastaajaryhmät pienenevät huomattavasti alkuperäisestä otoskoosta.

Taulukossa 3 on vastaajaryhmille esitetyt kysymykset ja vastausten jakautuminen prosentteina. Jokaiseen kysymykseen on annettu sama neliportainen asteikko vastausvaihtoehtoiksi. Toisin kuin esimerkiksi viisiportaisessa Likert-asteikossa, tässä tutkimuksessa käytetyssä neliportaisessa asteikossa ei ole keskimmäistä, 'en osaa sanoa' -

vaihtoehtoa. Vastausvaihtoehdot ovat 1=Pitäisi menettää työttömyyskorvaus kokonaan, 2=Pitäisi menettää puolet työttömyyskorvauksestaan, 3=Pitäisi menettää pieni osa työttömyyskorvauksestaan ja 4=Pitäisi voida säilyttää työttömyyskorvauksensa. Lisäksi muina vastausvaihtoehtoina oli 8=Kieltäytyy ja 9=EOS. Vastausten jakautuminen on esitetty taulukossa 3, kun arvot 8 ja 9 on poistettu.

TAULUKKO 3. Työttömyysturvan sanktioinnin vastausten jakautuminen vastaajaryhmien 1–4 välillä.

Vastaajaryhmä 1. Mitä mielestäsi pitäisi tapahtua henkilön työttömyyskorvaukselle, jos:		%
Hän kieltäytyy työstä, koska siitä maksetaan paljon vähemmän kuin mitä hän ansaitsi aiemmin?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	16
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	22
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	47
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	15
Yhteensä		100
Hän kieltäytyy työstä, koska siinä tarvitaan huomattavasti alempaa koulutusta kuin mitä hänellä on?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	23
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	24
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	36
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	16
Yhteensä		100
Hän kieltäytyy tekemästä säännöllistä palkatonta työtä asuinalueellaan työttömyyskorvausta vastaan?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	11
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	17
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	32
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	40
Yhteensä		100
Vastaajaryhmä 2. Mitä mielestäsi pitäisi tapahtua noin 50–59-vuotiaan henkilön työttömyyskorvaukselle, jos:		%
Hän kieltäytyy työstä, koska siitä maksetaan paljon vähemmän kuin mitä hän ansaitsi aiemmin?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	15
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	22
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	43
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	20
Yhteensä		100
Hän kieltäytyy työstä, koska siinä tarvitaan huomattavasti alempaa koulutusta kuin mitä hänellä on?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	23
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	23
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	38
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	17
Yhteensä		100
Hän kieltäytyy tekemästä säännöllistä palkatonta työtä asuinalueellaan työttömyyskorvausta vastaan?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	12
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	15
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	27
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	46
Yhteensä		100

Vastaajaryhmä 3. Mitä mielestäsi pitäisi tapahtua noin 20–25-vuotiaan henkilön työttömyyskorvaukselle, jos:		
		%
Hän kieltäytyy työstä, koska siitä maksetaan paljon vähemmän kuin mitä hän ansaitsi aiemmin?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	21
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	24
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	40
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	15
	Yhteensä	100
Hän kieltäytyy työstä, koska siinä tarvitaan huomattavasti alempaa koulutusta kuin mitä hänellä on?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	27
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	25
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	36
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	12
	Yhteensä	100
Hän kieltäytyy tekemästä säännöllistä palkatonta työtä asuinalueellaan työttömyyskorvausta vastaan?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	12
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	16
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	32
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	41
	Yhteensä	100
Vastaajaryhmä 4. Mitä mielestäsi pitäisi tapahtua 3-vuotiaan lapsen yksinhuoltajan tyött.korvaukselle, jos:		
		%
Hän kieltäytyy työstä, koska siitä maksetaan paljon vähemmän kuin mitä hän ansaitsi aiemmin?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	11
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	11
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	43
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	35
	Yhteensä	100
Hän kieltäytyy työstä, koska siinä tarvitaan huomattavasti alempaa koulutusta kuin mitä hänellä on?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	19
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	19
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	45
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	17
	Yhteensä	100
Hän kieltäytyy tekemästä säännöllistä palkatonta työtä asuinalueellaan työttömyyskorvausta vastaan?	Pitäisi menettää tyött.korvaus kokonaan	9
	Pitäisi menettää puolet tyött.korvauksestaan	9
	Pitäisi menettää pieni osa tyött.korvauksestaan	29
	Pitäisi voida säilyttää tyött.korvauksensa	53
	Yhteensä	100

Tutkielmassani tutkin työttömyysturvan sanktiointihalukkuutta, joten tulosten luettavuuden ja loogisuuden takia käänsin vastausasteikon vielä toisin päin. Muuttujamuunnoksen jälkeen suurin arvo (4) tarkoittaa siis suurempaa sanktiointihalukkuutta ja pienin arvo (1) tarkoittaa työttömyyskorvauksen säilyttämistä ennallaan. Käytän näitä summamuuttujia moniluokitteluanalysissa.

Tiivistin kunkin ryhmän vastaukset neljään summamuuttujaan. Summamuuttujaa varten tuli ensin tarkistaa jokaisen vastausryhmän Cronbachin alfa, joka kuvaa mittarin sisäistä yhtenäisyyttä. Alfa tulisi olla vähintään 0,6, jotta summamuuttujan luominen on perusteltua. Ryhmän 1 vastauksien alfa on 0,67, ryhmän 2 on 0,68, ryhmän 3 on 0,61 ja

ryhmän 4 on 0,60. Kaikista vastaajaryhmistä on siis perusteltua luoda summamuuttuja. Tein keskiarvosummamuuttujat vastausasteikon pysyessä samana 1–4, mutta toisin kuin alkuperäisissä vastausvaihtoehdoissa, keskiarvosummamuuttujan luomisen jälkeen arvo voi olla mitä tahansa vastausasteikon väliltä.

Kysymyksen 'Hän kieltäytyy työstä, koska siinä tarvitaan huomattavasti alempaa koulutusta kuin mitä hänellä on?' voi ajatella tarkoittavan ammattisuoja. Työttömäksi jääneellä työnhakijalla on kolmen kuukauden ammattisuoja eli hänen ei tarvitse ottaa ammatistaan poikkeavaa työtä vastaan tuona aikana. Kysymystä ei kuitenkaan ole kehystetty lisätiedoilla ajasta, joten kysymys ei varsinaisesti mittaa vastaajien mielipidettä ammattisuojaan. Ammattisuoja saattaa olla tiedossa vain vastaajilla, joilla on siitä omakohtaista kokemusta.

Kysymys "Hän kieltäytyy tekemästä säännöllistä palkatonta työtä asuinalueellaan työttömyyskorvausta vastaan?" vertautuu sen sijaan työkokeiluun. Työkokeilu on palkaton työskentelyjakso työpaikassa, joka sovitaan yhdessä TE-palveluiden kanssa. Työkokeilun ajalta maksetaan työttömyysetuutta, mutta ei erikseen palkkaa. (TE-palvelut.)

Nuoria aikuisia ei 20–25-vuotiaita koskevat kysymykset eli "Mitä mielestäsi pitäisi tapahtua noin 20–25-vuotiaan henkilön työttömyyskorvaukselle, jos..." antavat tietoa, miten vastaajat suhtautuvat nykyiseen työttömyysturvajärjestelmään, jossa alle 25-vuotiaille on asetettu muita enemmän vaativampia ehtoja työttömyysetuuden saamiseksi.

6.2.2 Selittävät muuttajat

Luokittelin ikäryhmät siten, että pystyn testaamaan nuorten aikuisten ja iäkkäämpien sanktiointia. Työttömyysturvan sanktiointia koskevissa kysymyksissä kysytään vastaajien suhtautumista muun muassa 20–25- ja 50–59-vuotiaiden sanktiointiin. Tarkoitukseni on selvittää, miten sanktioinnin kohderyhmät itse vastaavat näihin heidän ikäluokkaansa koskeviin kysymyksiin. Tässä näkyvissä tiedoissa on jo poistettu alle 18-vuotiaat vastaajat (taulukko 4).

Useat valitsemistani muuttujista (taulukko 4) koskevat vastaajan työmarkkina-asemaa, kuten ammattiluokitus tai aiemmin koettu työttömyys. Koska aikaisempien tutkimusten mukaan poliittiset arvot vaikuttavat mielipiteen muodostukseen, valitsin mukaan sitä mittaavan muuttujan. Alkuperäisessä aineistossa vastaajilta tiedusteltiin, minne he asemoisivat itsensä poliittisella kartalla asteikolla 0–10, jossa 0 on vasemmisto ja 10 oikeisto. Keskimmäiset

vaihtoehdot eli 5 ja 6 keräsivät eniten vastauksia. Luokittelin poliittista suuntausta koskevan muuttujan kolmeen luokkaan, jossa 0–4 on poliittinen vasemmisto, 5–6 on poliittinen keskusta ja 7–10 on poliittinen oikeisto.

TAULUKKO 4. Vastaajien taustatiedot (N=1862)

	Miehet	Naiset	Yht.	%		Miehet	Naiset	Kaikki	%
Sukupuoli	932	930	1862	100	Työttömyyskokemus elämän aikana				
					ei työttömyyttä	548	595	1143	61
Ikä					alle vuoden työttömyys	219	200	419	23
18-25 -vuotiaat	96	83	179	10	yli vuoden työttömyys	162	132	294	16
26-35 -vuotiaat	146	134	280	15	tieto puuttuu	3	3	6	0
36-49 -vuotiaat	198	179	377	20	kaikki	932	930	1862	100
50-59 -vuotiaat	180	179	359	19	Koettu työttömyysuhka 12 kk sisään				
60-69 -vuotiaat	171	175	346	19	ei ollankaan todennäköinen	334	323	657	35
yli 70-vuotiaat	141	180	321	17	ei kovin todennäköinen	256	215	471	25
kaikki	932	930	1862	100	todennäköinen	123	129	252	14
Poliittinen suuntaus					ei käy töissä	216	257	473	25
vasemmisto	123	147	270	15	tieto puuttuu	3	6	9	0
keskusta	418	458	876	47		932	930	1862	100
oikeisto	376	288	664	36	Arvio omasta toimeentulosta				
tieto puuttuu	15	37	52	3	tuloilla elää mukavasti	238	253	491	26
kaikki	932	930	1862	100	tuloilla tulee toimeen	592	566	1158	62
Ammattiluokitus					vaikeuksia toimeentulossa	100	107	207	11
johtajat	53	30	83	4	tieto puuttuu	2	4	6	0
erityisasiantuntijat	186	186	372	20	kaikki	932	930	1862	100
asiantuntijat	136	176	312	17	Luottamus toisiin				
toimisto, myynti ja palveluala	103	265	368	20	hyvä	148	223	371	20
rakennus- logist.- ja pros.työntek.	268	53	321	17	melko hyvä	640	621	1261	68
muut	101	121	140	8	heikko	144	86	230	12
opiskelijat	77	89	166	9	kaikki	932	930	1862	100
tieto puuttuu	8	10	18	1					
kaikki	932	930	1862	100					

Vastaajien ammatit on alkuperäisessä aineistossa luokiteltu Tilastokeskuksen 'ammattiluokitus 2010' mukaisesti. Tilastokeskus luokittelee ammattinimikkeet välille 0–9. Tilastokeskuksen luokituksessa ammattinimike voi olla enimmillään viisinumeroinen, mutta aineistossani ammatit on koodattu korkeintaan kolminumeroisiksi. Ensimmäinen numero kertoo millä alalla vastaaja toimii ja seuraavat kaksi numeroa tarkentavat ammatinkuvaa. Ensimmäiseksi yhdistin kaikki samaa numeroa olevat ammattiluokitukset yhteen (0, 1, 2, 3 jne.). Saadakseni riittävän suuria ammattiluokkia tutkimusta varten, yhdistin toimisto-, myynti- ja asiakaspalvelutyöntekijät yhdeksi luokaksi. Lisäksi yhdistin rakennus-, logistiikka- ja prosessityöntekijät yhteen ryhmään. Luokassa 0 eli sotilaissa oli vain kaksi vastaajaa, joten siirsin heidän 'muut'-ammattiluokkaan, joka koostuu muun muassa puhdistustyöntekijöistä sekä teollisuuden ja rakentamisen avustavista työntekijöistä. Maa- ja

metsätaloustyöntekijöitä oli aineistossa vähän, joten siirsin myös heidät muutamattiluokkaan,

Omakohtainen työttömyyskokemus voi vaikuttaa työttömyysturvan sanktiointiin liittyviin mielipiteisiin. Tästä syystä käytän tutkimuksessani työttömyyskokemusta yhtenä tarkasteltavana taustatekijänä. Taulukosta 4 näkee, että yli kolmannes vastaajista on kokenut työttömyyttä elämänsä aikana. Työttömyyskokemus ei vielä itse ole riittävä mittari tarkastelemaan työttömyyden kokemista vastaajien keskuudessa. Alkuperäisessä muuttujassa kysyttiin, onko vastaaja kokenut yli kolme kuukautta kestänyttä työttömyyttä. Edellä mainittu kolmen kuukauden työttömyys voi olla esimerkiksi siirtymä työpaikan vaihdon yhteydessä. Siksi on syytä tarkastella myös yli 12 kuukautta kestänyttä työttömyyden kestoja.

Rakensin 'työttömyyskokemus'-muuttujan kahdesta erillisestä muuttujasta. Uudessa muuttujassa on mukana he, 1) joilla ei ole työttömyyskokemusta, 2) joilla on 3–12 kuukauden työttömyysjakso ja 3) joilla on yli 12 kuukauden mittainen työttömyysjakso. Kuudesosalla vastaajista on kokemus yli vuoden jatkuneesta yhtäjaksoisesta työttömyydestä. Tilastokeskuksen mukaan pitkäaikaistyöttömäksi luokitellaan yli 12 kuukautta työttömänä ollut henkilö (SVT) eli vastaajista 16 prosenttia voidaan tai on voitu kuvata pitkäaikaistyöttömiksi.

Yhtenä muuttujana on 'koettu työttömyysuhka 12 kuukauden sisään', jossa vastaaja on arvioinut todennäköisyyttä omakohtaiselle työttömyydelle. Alkuperäisessä muuttujassa kysyttiin "Kuinka todennäköisenä pidät sitä, että seuraavien 12 kuukauden aikana jäät työttömäksi ja etsit työtä vähintään kuukauden ajan?" ja siinä oli viisi vastausvaihtoehtoa: ei ollenkaan todennäköinen, ei kovin todennäköinen, todennäköinen ja hyvin todennäköinen. Yhdistin kaksi viimeksi mainittua yhdeksi luokaksi 'todennäköinen'. Työttömyysuhan alla olevan vastaajan intressien mukaista olisi olla työttömyysturvan sanktioita vastaan.

Arvio omasta toimeentulosta -nimetyn muuttujan alkuperäinen kysymys oli "Mikä seuraavista kuvauksista on lähimpänä sitä, minkälaiset kotitaloutesi tulot ovat tällä hetkellä?". Yhdistin toimeentulovaikeuksia kokevien kaksi luokkaa yhdeksi luokaksi 'Vaikeuksia toimeentulossa', koska hyvin isoja toimeentulovaikeuksia kokeneita vastaajia oli vain 46.

Alkuperäisessä aineistossa kysyttiin vastaajan luottamusta toisiin ihmisiin kolmella eri kysymyksellä: 1) "Voiko mielestäsi ihmisiin luottaa, vai onko niin, ettei ihmisten suhteen

voi olla liian varovainen?", 2) "Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?" ja 3) "Katsotko, että useimmiten ihmiset pyrkivät olemaan auttavaisia toisia kohtaan vai että enimmäkseen he ajattelevat vain omaa etuaan?". Vastausasteikko kaikissa kolmessa oli 0–10, jossa 0 tarkoittaa 'ei voi olla liian varovainen' ja 10 'useimpiin ihmisiin voi luottaa'. Tein näiden kolmen reliabiliteettianalyysin tarkastaakseni, voinko luoda näistä summamuuttujan. Näiden Cronbachin alfa oli 0,73, joten loin näistä yhden keskiarvosummamuuttujan. Luokittelin arvot väliltä 0–5,00 'heikko', arvot 5,01–7,99 'melko hyvä' ja 8,00–10 'hyvä' Käytän tätä summamuuttujaa moniluokitteluanalyysissa.

6.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkin sukupuolten välistä eroa sanktiointihalukkuuteen khiin neliö -testillä. Testi kertoo voiko tuloksen yleistää perusjoukkoon. Khiin neliö -testiä voi käyttää ristiintaulukoinnin yhteydessä. Testi laskee tilastollisen merkitsevyyden vertaamalla ristiintaulukoiduista arvoista havaittuja ja odotettuja frekvenssejä. (Valli 2015.)

Tein ristiintaulukoinnin Excelissä. Ristiintaulukoita tuli yhteensä neljä kappaletta eli 1) henkilöä, 2) 50–59-vuotiaista, 3) 20–25-vuotiaista ja 4) alle 3-vuotiaan yksinhuoltajaa koskevan sanktioinnin taulukko. Taulukoin näihin naisten ja miesten vastaukset ja laskin jokaisen kysymyksen kohdalla erikseen sukupuolten vastauksista p-arvon. Tilastolliset merkitsevyydet on taulukoissa ilmoitettu seuraavasti: *= $p < 0,05$, **= $p < 0,01$ ja ***= $p < 0,001$. Ilman edellä esitettyjä merkintöjä sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa.

Sukupuolten asenteiden jälkeen tarkastelin muiden taustatekijöiden vaikutusta sanktiointiin moniluokitteluanalyysilla (MCA eli Multiple Classification Analysis). MCA:lla voidaan tutkia usean taustamuuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan (Jokivuori & Hietala 2007, 155). MCA laskee muuttujan ryhmäkohtaiset keskiarvot selitettävästä muuttujasta. Tämän jälkeen MCA laskee samat keskiarvot tilanteessa, jossa toisten muuttujien vaikutukset on vakioitu. Vakioinnin avulla voidaan havaita todelliset yhteydet selitettävän ja selittävän muuttujan välillä. MCA ilmoittaa ryhmien keskiarvot lähtötilanteessa ja vakioidussa tilanteessa. Lisäksi sillä saa selville ryhmäkohtaiset poikkeamat keskiarvosta lähtötilanteessa ja vakioidussa tilanteessa. (Jokivuori & Hietala 2007, 159.)

Kokonaiskeskiarvo ei muutu vakioinnin myötä, koska vakiointi vaikuttaa pelkästään muuttujien välisiin suhteisiin.

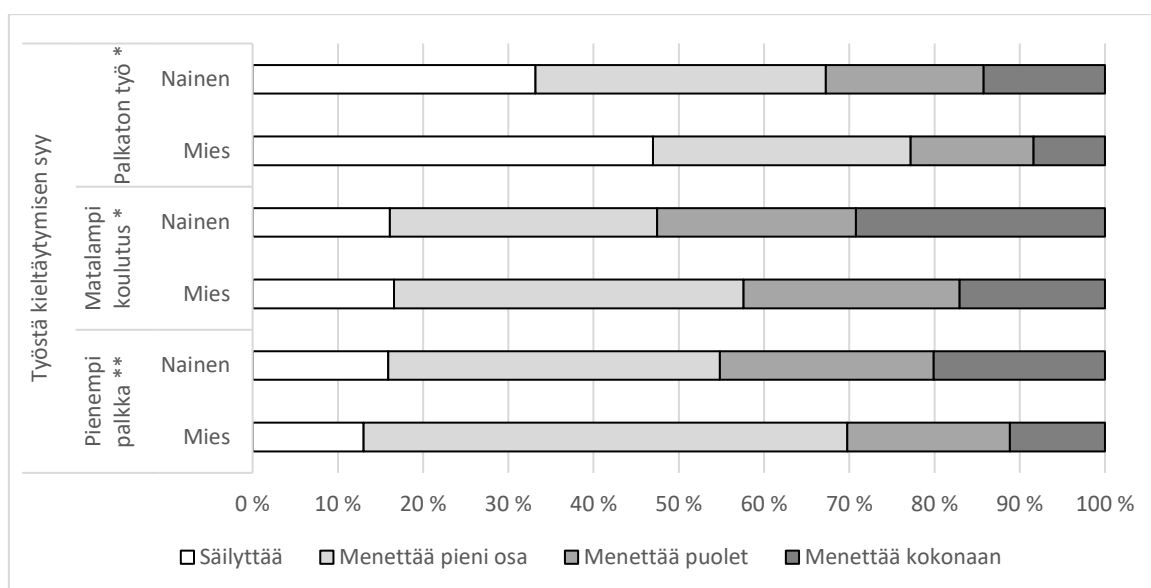
MCA:ssa selitettävän muuttujan tulee olla jatkuva muuttuja (Jokivuori & Hietala 2007, 158). Alkuperäiset muuttujat aineistossani ovat järjestysasteikollisia (1–4). Tein näistä työttömyysturvan sanktioihin suhtautumista kuvaavat keskiarvosummamuuttujat, joista tulee näin jatkuvia muuttujia, jotka voivat saada mitä tahansa arvoja väliltä 1–4. Selitettävän muuttujan jakauma ei myös saisi olla liian vino (Jokivuori & Hietala 2007, 159). Tutkielmani selitettävät muuttujat ovat hieman oikealle vinoja tai normaalijakautuneita.

Selittävien muuttujien ei tulisi korreloida keskenään kovin paljon. Tästä keskinäistä korrelaatiota nimitetään multikollineaarisuudeksi, jonka voi testata ennen MCA:n tekoa. (Jokivuori ym. 2007, 159.) Multikollineaarisuuden testauksessa Tolerance-arvo ei saisi olla alle 0,2 ja VIF-arvo ei saisi ylittää arvoa 4. Optimaalisessa tilanteessa Tolerance- ja VIF-arvot ovat lähellä arvoa 1. (Jokivuori & Hietala 2007, 50) Testauksen perusteella muuttujani sopivat moniluokitteluanalyysin malliin, sillä jokaisessa neljässä MCA:ssa arvot ovat lähellä yhtä. Toteutin analyysin IBM SPSS Statistic -ohjelmassa.

7 TULOKSET

7.1 Sukupuolen vaikutus sanktiointiin suhtautumiseen

Aloitan aineiston analyysin tarkastelemalla sukupuolen vaikutusta työttömyysturvan sanktiointiin. Aineisto on jaettu neljään koeryhmään, joissa jokaiselle ryhmälle on esitetty eri sanktiointiryhmää koskevat kysymykset. Käytän näistä sanktiointiryhmistä nimitystä skenaario. Esitän siis jokaisen skenaarioiden vastaukset neljässä eri kuviossa.

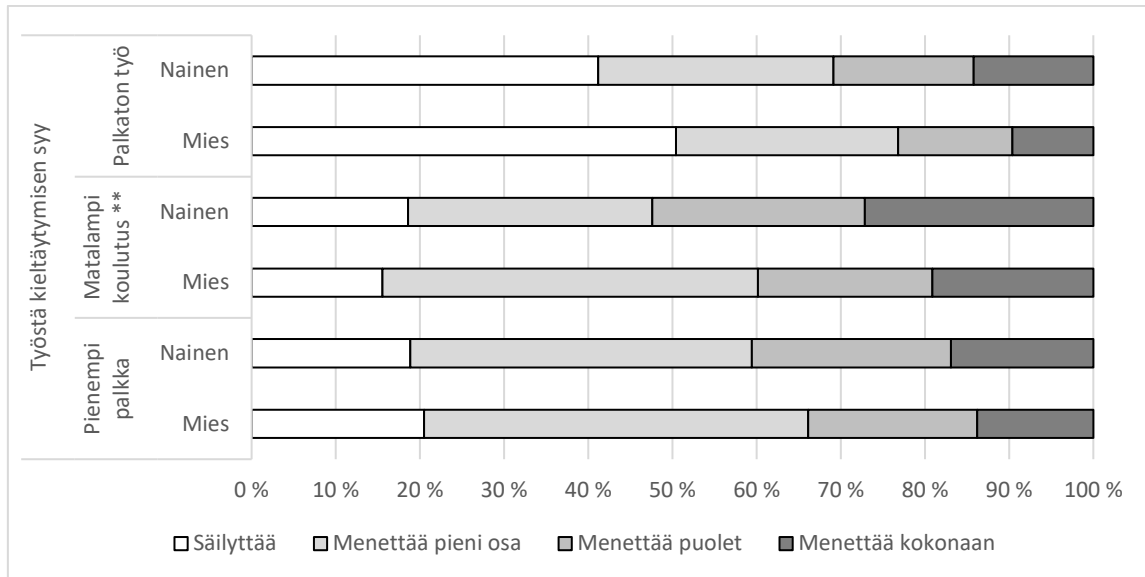

KUVIO 2. Työttömyysturvan sanktiointi henkilön kieltäytyttyä työstä (naisten ja miesten vastaukset)

Ensimmäisenä tarkastelun kohteena on työstä kieltäytyvän henkilön työttömyysturvan sanktiointi (kuvio 2). Kohderyhmäksi on muista ryhmistä poiketen nimetty pelkästään henkilö, eikä esimerkiksi yksinhuoltaja tai 50–59-vuotias. Kaikissa vastauksissa on sukupuolten välillä tilastollisesti merkitsevä ero. Naiset ovat miehiä sanktiomyönteisempiä tässä skenaariossa. Kumpikin sukupuoli myös hyväksyy selvästi työttömyysturvan sanktioinnin, kun työstä kieltäydytään pienemmän palkan tai matalampaa koulutusta vaativan työnkuvan takia. Näissä vain pieni osa haluaisi pitää työttömyysturvan koskemattomana. Palkattomasta työstä kieltäytymistä pidetään hyväksyttävämpänä kuin kahta muuta syytä.

Aiemmissa tutkimuksissa on huomattu naisten kannattavan hyvinvointipolitiikkaa ja tasa-arvoa (ks. Blekesaune & Quadagno 2003, 425) sekä uudelleenjakoa (ks. Svallfors 1997, 263) miehiä enemmän. Saamani tulokset eivät tue aiempien tutkimusten väitteitä naisten

pehmeämmästä asenteesta. Edellä mainitut aiemmat tutkimukset eivät kuitenkaan ole tarkastelleet täysin samaa kysymystä kuin oma tutkimukseni.

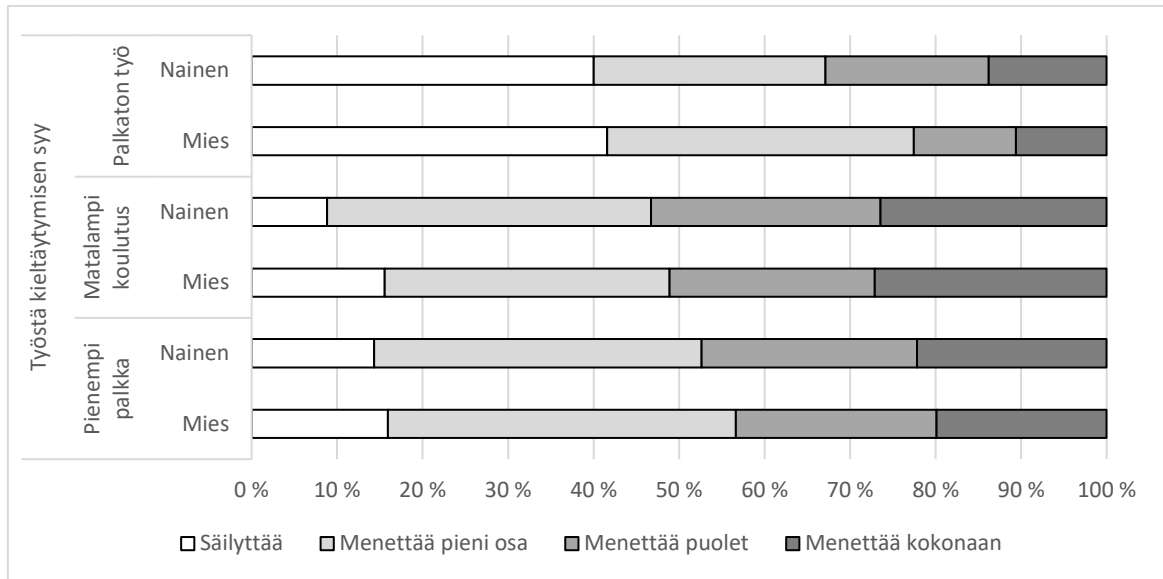

KUVIO 3. Työttömyysturvan sanktiointi 50–59-vuotiaana kieltäytyttyä työstä (naisten ja miesten vastaukset)

Henkilön sanktioimiseen verrattuna sanktiointihalukkuus katoaa hieman ikääntyvien eli 50–59-vuotiaiden työstä kieltäytyjien kohdalla (kuvio 3). Syynä tähän voi olla tieto vanhemman ikäryhmän vaikeammasta työllistymisestä. Työttömyysturvaan suhtautumiseen voi vaikuttaa esimerkki lähipiiristä. Vastaajalla voi olla vanhempi ystävä tai perheenjäsen, joka etsii työtä tai on pitkäaikaistyötön. Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero on matalamman koulutuksen työssä, minkä kohdalla naiset kannattavat sanktioita selvästi miehiä enemmän. Yli 50 prosenttia naisista hyväksyisi tässä kysymyksessä työttömyysturvan puolittamisen tai sen menettämisen kokonaan. Huomioitavaa on se, että hieman miehiä suurempi osuus naisista kuitenkin säilyttäisi työttömyysturvan ennallaan. Kohderyhmän muissa kysymyksissä miehet näyttävät myös sanktiointivastaisemmilta, mutta näissä vastauksissa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

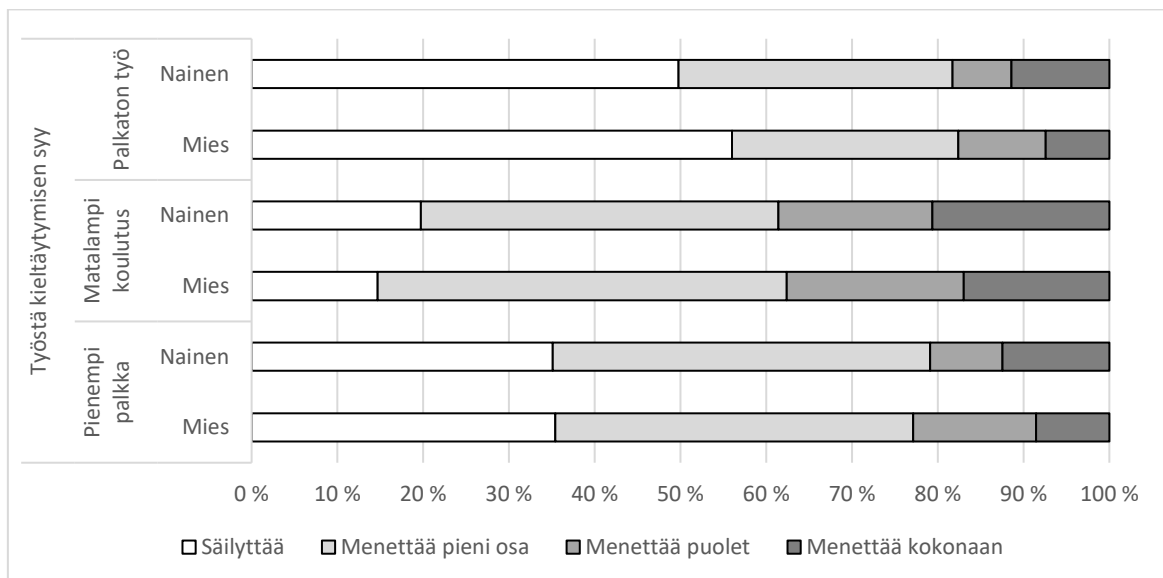
Nuorten aikuisten eli 20–25-vuotiaiden työstä kieltäytyjien sanktiointi on kaikista kohderyhmistä suosituinta (kuvio 4). Tähän voi vaikuttaa Suomessa vallitseva pitkäaikainen huoli nuorisotyöttömyydestä. Nuorten syrjäytymisestä ja työttömyydestä on Suomessa oltu huolissaan ja keskusteltu usean vuosikymmenen ajan (Julkunen 2001, 180). Julkinen keskustelu ja media vaikuttavat mielipiteen muodostamiseen hyvinvointivaltion politiikasta (Kallio 2010, 98–99). Miehet ja naiset näyttävät olevan yhtä mieltä sanktioinnin tärkeydestä

ja nuorten aikuisten työhön saattamisesta. Tähän nähden on erikoista, että palkattomasta työstä kieltäytyminen ei nosta enempää sanktiointihalukkuutta.

KUVIO 4. Työttömyysturvan sanktiointi 20-25-vuotiaan kieltäytyttyä työstä (naisten ja miesten vastaukset)

Nuorten aikuisten skenaariossa (kuvio 4) sanktiointihalukkuuden voi selittää se, että nykyjärjestelmässä on alle 25-vuotiaille työttömille enemmän velvoitteita kuin muille työttömille. Nykyisen järjestelmän kannattaminen voi olla suosittua vastaajien kesken. On kuitenkin mahdotonta sanoa, kuinka moni vastaaja tuntee nykyistä järjestelmää ilman omakohtaista tai lähipiirin kokemusta.

KUVIO 5. Työttömyysturvan sanktiointi alle 3-vuotiaan lapsen yksinhuoltajan kieltäytyttyä työstä (naisten ja miesten vastaukset)

Alle 3-vuotiaan lapsen yksinhuoltajan sanktiointi saa vähiten kannatusta (kuvio 5). Pienemmän palkan ja matalamman koulutuksen työstä kieltäytymisen sanktioinnissa on huomattava ero. Aiemmissä kolmessa kohderyhmässä nämä kaksi kieltäytymisen syytä ovat olleet hyvin saman kaltaiset. Miesten ja naisten vastauksissa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

Naiset kannattavat työttömyysturvan sanktioita hieman enemmän kuin miehet. Tarkemman vastauksen sukupuolten eroihin saadaan seuraavaksi moniluokitteluanalyysilla, joka ilmoittaa vastausten keskiarvot. Vastaajat kannattavat työvelvoitetta. Kummankin sukupuolen enemmistö pitää sopivimpana sanktiona työstä kieltäytymiseen, että työtön menettää pienen osan työttömyyskorvauksestaan. Poikkeuksena on palkattoman työn kysymys, jossa enemmistö on työttömyysturvan säilyttämisen kannalla. Naiset hyväksyvät edellä esitetyissä skenaarioissa työttömyyskorvauksen menettämisen kokonaan useammin kuin miehet.

7.2. Muiden taustatekijöiden vaikutus sanktointiin suhtautumiseen

Tähän mennessä näyttää siltä, että naiset suhtautuvat työttömyysturvan sanktioihin miehiä myönteisemmin. Tarkoituksena on seuraavaksi tarkastella, häviääkö sukupuolten välinen ero muiden taustatekijöiden mukaan tuomisella. Ennen varsinaisen moniluokitteluanalyysin tekoa testasin yksittäisten muuttujien vaikutusta sanktointihalukkuuteen moniluokitteluanalyysilla. Valitsin moniluokitteluanalyysiin muuttujia, jotka vaikuttavat aiempien tutkimusten mukaan työttömyysturvaan tai muihin hyvinvointivaltion tarjoamiin etuuksiin suhtautumiseen. Pyrin myös löytämään muuttujia, jotka voisivat vakioinnin jälkeen häivyttää aiemmassa kappaleessa havaittua sukupuolten välistä eroa. Toteutin moniluokitteluanalyysin tuomalla siihen yksitellen muuttujia, joiden oletin aiempien tutkimusten mukaan selittävän sanktointihalukkuutta. Tein moniluokitteluanalyysin jokaista skenaariota kohden eli henkilön sanktiointi, ikääntyvän sanktiointi, nuorten aikuisten sanktiointi ja pienen lapsen yksinhuoltajan sanktiointi.

Tein ensin moniluokitteluanalyysin muuttujilla sukupuoli ja koulutustausta. Koulutustausta ei vaikuttanut sukupuolen sanktointiin asennoitumiseen. Aiemmat tutkimukset osoittavat senhetkisen työmarkkina-aseman ja sen tuomien intressien vaikuttavan hyvinvointivaltiota ja työttömyysturvaa koskeviin asenteisiin, joten päätin ottaa moniluokitteluanalyysiin koulutuksen sijasta ammattiluokituksen. Koulutus ennakoii myös vastaajan

ammattiluokitusta. Moniluokitteluanalyysiin ei tulisi valita keskenään korreloivia tai samaa asiaa mittaavia muuttujia (Jokivuori & Hietala 2007, 159).

Poliittinen suuntaus on useiden aiempien tutkimusten mukaan selittänyt hyvinvointivaltioon ja työttömyysturvaan suhtautumista. Poliittinen oikeisto suhtautuu kielteisemmin työttömyysturvaan ja poliittinen vasemmisto sen sijaan kannattaa sitä. Poliittinen keskusta sijoittuu näiden välimaastoon. Seuraavaksi tarkastelin moniluokitteluanalyysillä, vaikuttaako poliittisen suuntautumisen mukaan tuominen sukupuolten asenteisiin. (Taulukko 5). Koska poliittisen suuntauksen vaikutus asenteisiin on ollut aiemmissä tutkimuksissa niin merkittävä, halusin ennen varsinaisen moniluokitteluanalyysin tekoa katsoa selittääkö pelkkä poliittinen suuntaus aineistossani sukupuolten välisen eron. Testasin poliittisen suuntauksen vaikutusta henkilön sanktiointiin.

TAULUKKO 5. Henkilön sanktiointi: Sukupuoli ja poliittinen suuntautuminen

Muuttuja	N	Keskiarvo lähtötilanteessa	Poikkeama keskiarvosta	Keskiarvo vakioidussa tilanteessa	Poikkeama keskiarvosta vakioidussa tilanteessa
Sukupuoli					
Mies	216	2,19	-0,12	2,16	-0,14
Nainen	229	2,42	0,11	2,44	0,13
Poliittinen suuntautuminen					
vasemmisto	63	1,98	-0,32	1,96	-0,35
keskusta	217	2,30	0,00	2,29	-0,01
oikeisto	165	2,43	0,12	2,46	0,15

Henkilön sanktiointiin suhtautumisessa oli lähtötilanteessa sukupuolten välillä selvä ero (taulukko 5). Ero myös kasvoi vakioidun tilanteen myötä. Tein tästä johtopäätöksen, että naisissa on enemmän oikeiston kannattajia. Päätin vahvistaa asian vielä ristiintaulukoinnilla.

TAULUKKO 6. Poliittisen suuntauksen jakautuminen sukupuolten välillä

	Poliittinen suuntautuminen			Kaikki	
	vasemmisto %	keskusta %	oikeisto %	n	%
<i>sukupuoli</i>					
Mies	11	44	45	216	100
Nainen	17	53	30	229	100

Poliittinen suuntautuminen on sukupuolten välillä päinvastainen, kuin odotin. Miehillä on selvästi enemmän poliittisen oikeiston kannattajia (taulukko 6). Naisissa on hieman enemmän poliittisen vasemmiston kannatusta. Poliittisella suuntauksella on vaikutusta sanktioihin suhtautumiseen, mutta sukupuolten välistä eroa se ei selitä.

Testasin myös asumismuodon (yksin vai puolison kanssa) vaikutusta sukupuolten sanktiointihalukkuuteen. Asumismuotojen välillä ei ollut eroa sanktiointihalukkuudessa. Ammattiliiton jäsenyys oli myös yksi testattu muuttaja. Liiton jäsenet ovat hieman kielteisempiä sanktioita kohtaan, mutta ero on hyvin pieni. Jäsenyys ei myös vaikuttanut sukupuolten välisiin eroihin.

Halusin tarkastella vastaajan asuinalueen työttömyysasteen vaikutusta sanktiointihalukkuuteen. Aineistossa vastaajista on saatavilla tieto asuinmaakunnasta. Luokittelin vastaajat Tilastokeskuksen ilmoittaman työttömyysasteen mukaan 'alle 12% työttömyysasteen' sekä 'yli 12% työttömyysasteen' alueisiin. Näiden alueiden välillä ei löytynyt eroja. Korkeamman työttömyysasteen alueilla jopa kannatettiin sanktioita hieman enemmän. Pelkkä tieto maakunnasta ei ole riittävä omassa tutkimuksessani. Maakuntien sisällä voi olla isoja eroavaisuuksia kuntien ja työllisyystilanteiden suhteen. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan kuuluu muun muassa Oulun seutu ja Kainuu, jotka ovat väestörakenteeltaan ja työllisyystilanteeltaan erilaisia alueita. Jätin siis tiedon maakunnasta ja sen työttömyysprosentista pois.

Testasin vastaajan työsuhteen muodon (vakituinen, määräaikainen, yrittäjä) vaikutusta sanktiointihalukkuuteen. Yrittäjät kannattivat sanktioita eniten ja määräaikaisessa työsuhteessa olleen vähiten. Erot eivät kuitenkaan olleet suuret. Jätin työsuhdetta kuvaavan muuttujan pois, koska moniluokitteluanalyysi ei tällöin huomioisi ollenkaan työttömiä, eläkeläisiä ja suurta osaa opiskelijoista. He jäisivät mallin ulkopuolelle, mikäli työsuhdetta kuvaava muuttaja olisi mukana.

Huomasin, että työttömyyteen liittyvillä mielipiteillä on selvä yhteys sanktiointihalukkuuteen. Testasin tätä yhteyttä muuttujilla *'Millaisena pidät työttömien keskimääräistä elintasoaa?'*, *'Suurin osa työttömistä ei etsi töitä tosissaan'* ja *'Suomalaiset sosiaalietaudet ja -palvelut: Tekevät ihmiset laiskoiksi'*. Työttömien työnhakumotivaatiota epäilleet, heidän elintasoaan korkeana pitäneet sekä sosiaalietauksiin ja -palveluihin kriittisesti suhtautuneet kannattivat myös sanktiointia. Nämä muuttajat olisivat liian ilmeisiä analyysiini, joten päätin jättää ne pois.

Muuttujassa ”koettu työttömyyskokemus 12 kk sisään” on mukana ”ei käy töissä” -vaihtoehto. Jätän raporttoimatta tuon muuttujan tulokset, koska se sisältää työttömien lisäksi muutkin syyt työssä käymättömyyteen, esimerkiksi perhevapaalla olevat, opiskelijat ja eläkeläiset.

7.2.1 Henkilön kieltäytyminen työstä

Ensimmäisenä tarkastelussa on henkilöä koskeva sanktiointi (taulukko 7). Tässä on tutkittu vastaajien mielipidettä siihen, mitä henkilön työttömyysturvalle tulisi tapahtua työstä kieltäytymisen seurauksena. Sanktioinnin kohde on nimetty pelkästään henkilöksi, toisin kuin kolmessa jälkimmäisessä skenaariossa.

Naiset kannattavat sanktioita miehiä enemmän (taulukko 7). Sukupuolten välinen ero pysyy samana vakioinnista huolimatta. Työmarkkina-asemalla ja poliittisella suuntauksella ei siis näytä olevan vaikutusta sukupuolen mielipiteeseen työttömyysturvan sanktioinnista. Tämä sukupuolten välinen mielipide-ero on myös tilastollisesti merkitsevä. Tulos on päinvastainen useiden aiempien tutkimusten kanssa (pois lukien Kallio 2008). Niissä miehillä on todettu olevan jyrkemmät asenteet työttömyysturvaa ja hyvinvointivaltiota kohtaan. Toisaalta osa aiemmista tutkimuksista ei ole havainnut sukupuolten välisiä eroja. Tässä skenaariossa havaitsemaani sukupuolten välistä eroa selittänee jokin mallin ulkopuolinen tekijä.

Vastaajan iällä ei ole lineaarista yhteyttä sanktiointihalukkuuteen, vaan asenteet vaihtelevat ikäluokittain (taulukko 7). Mielenkiintoinen ero löytyy 1980- ja 1990-luvulla syntyneiden vastaajien välillä. 80-luvulla syntyneet ovat ikäluokista eniten sanktioita vastaan, kun 1990-luvulla syntyneet kannattavat niitä ikäluokista eniten. 1980-luvulla syntyneiden sanktiointikielteisiä mielipiteitä voi selittää lapsuudessa tai nuoruudessa koettu lama ja vanhempien mahdollinen työttömyys. Nämä 1990-luvulla syntyneet ovat sen sijaan kasvaneet yhteiskunnassa, jossa työvoimapolitiikka on jo omaksunut aktiivisen työvoimapolitiikan. Vastaajista 1980- ja 1990-luvuilla syntyneiden vastausten keskiarvo kuitenkin muuttuu vakioinnin jälkeen paljon, joten taustalla on nähtävästi muita suhtautumiseen vaikuttavia tekijöitä.

TAULUKKO 7. Moniluokitteluanalyysi työttömyysturvan sanktiosta henkilön kieltäytyttyä työstä

1=Säilyttää, 2=Menettää pieni osa, 3=Menettää puolet, 4=Menettää kokonaan							
Muuttuja	N	Keskiarvo lähtötilanteessa	Poikkeama keskiarvosta	Eta	Keskiarvo vakioidussa tilanteessa	Poikkeama keskiarvosta vakioidussa tilanteessa	Beta
Sukupuoli							
Mies	214	2,18	-0,12		2,18	-0,13	
Nainen	226	2,42	0,12		2,43	0,12	
				0.158			0.160**
Ikäluokka							
ennen 40-lukua	35	2,37	0,06		2,25	-0,06	
40-luvulla	61	2,36	0,06		2,34	0,03	
50-luvulla	77	2,29	-0,01		2,27	-0,03	
60-luvulla	91	2,37	0,06		2,31	0,01	
70-luvulla	53	2,42	0,12		2,39	0,08	
80-luvulla	65	1,93	-0,38		2,05	-0,26	
90-luvulla	58	2,45	0,14		2,56	0,26	
				0.215			0.185
Poliittinen suuntaus							
vasemmisto	59	1,95	-0,35		1,97	-0,34	
keskusta	217	2,30	0,00		2,31	0,00	
oikeisto	164	2,44	0,13		2,43	0,12	
				0.199			0.189***
Ammattiluokitus							
johtajat	26	2,48	0,17		2,38	0,08	
erityisasiantuntijat	76	2,27	-0,04		2,27	-0,04	
asiantuntijat	87	2,49	0,19		2,45	0,15	
toimisto- ja palveluala	94	2,25	-0,06		2,28	-0,03	
rakennus ja logistiikka	67	2,10	-0,21		2,24	-0,06	
muut	50	2,30	-0,01		2,29	-0,02	
opiskelijat	40	2,36	0,05		2,21	-0,10	
				0.169			0.106
Työttömyyskokemus							
ei työttömyyttä	286	2,37	0,07		2,34	0,03	
alle vuoden työttömyys	97	2,19	-0,12		2,27	-0,04	
yli vuoden työttömyys	57	2,17	-0,13		2,22	-0,09	
				0.119			0.057
Koettu työttömyysuhka 12 kk sisään							
Ei ollenkaan todennäköinen	143	2,35	0,04		2,32	0,02	
Ei kovin todennäköinen	117	2,30	-0,01		2,34	0,03	
Todennäköinen	63	2,13	-0,18		2,16	-0,15	
Ei käy töissä	117	2,36	0,05		2,34	0,03	
				0.101			0.082
Arvio toimeentulosta							
Tuloilla elää mukavasti	115	2,44	0,14		2,43	0,13	
Tuloilla tulee toimeen	273	2,27	-0,04		2,27	-0,04	
Vaikeuksia toimeentulossa	52	2,20	-0,11		2,24	-0,07	
				0.111			0.101
Luottamus toisiin							
Hyvä	84	2,25	-0,06		2,20	-0,10	
Melko hyvä	305	2,28	-0,02		2,30	-0,01	
Heikko	51	2,55	0,24		2,53	0,22	
				0.114			0.115
Selitysaste R ²							,151
Yhteiskorrelaatio R							,388
Mittarin keskiarvo							2,31

(* p≤.05, **p≤.01, ***p≤.001)

Poliittinen suuntaus näyttää selittävän sanktiointihalukkuutta (taulukko 7). Poliittiseen vasemmistoon itsensä nimeävät vastustavat sanktiointia, kun oikeisto sen sijaan kannattaa niitä. Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä eikä suhtautuminen näytä muuttuvan edes vakioidussa tilanteessa. Vasemmistoon itsensä luokittelevat suhtautuvat kaikista kriittisimmin sanktioihin koko skenaariossa.

Ammattiluokista rakennus- ja logistiikka-alan työntekijät sekä opiskelijat suhtautuvat kriittisimmin työttömyysturvan sanktioihin (taulukko 7). Rakennus- ja logistiikka-alan työntekijöillä on mahdollisesti aiempaa kokemusta työstä kieltäytymisestä. Alan kriittistä suhtautumista sanktioihin voi selittää erityisesti rakennusalan suhdanneherkkä työtilanne. Vuonna 2015 rakennusalan työntekijöitä oli työttöminä työnhakijoina lähes 58 000 henkilöä (TEM). Opiskelijoilla voi olla valmistuminen lähellä ja huoli siitä, kuinka he pääsevät sijoittumaan työmarkkinoille. Eniten sanktioita kannattavat asiantuntijat ja johtajat. Näillä ammattiryhmillä on oletettavasti rakennus- ja logistiikka-alaa vakaampi työtilanne. Erityisasiantuntijoiden kielteinen suhtautuminen sanktioihin on poikkeavaa johtajien ja asiantuntijoiden joukosta.

Tarkastelin vastaajien työmarkkinatilannetta ja -kokemusta kahden muuttujan avulla, jotka kuvaavat vastaajien omaa kokemusta työmarkkina-asemastaan. Ensimmäisellä eli omakohtaisella työttömyyskokemuksella ei näytä olevan suurta merkitystä sanktiointiin suhtautumisessa (taulukko 7). Aiempien havaintojen mukaan omakohtainen työttömyyskokemus vaikuttaa siihen, miten yksilö kannattaa työttömyysturvaa. Heidän mukaansa työttömyyttä kokeneet suhtautuvat työttömyysturvaan positiivisesti (Naumann ym. 2016, 90–91; Blekesaune & Quadagno. 2003, 424–425). Siksi on mielenkiintoista, että aiemmin työttömyyttä kokeneet suhtautuvat sanktioihin melko myönteisesti. Toisella omaa työmarkkina-asemaa kuvaavalla muuttujalla eli koetulla työttömyysuhalla 12 kuukauden sisään on havaittavissa hieman eroa sanktiointiin suhtautumisessa. Hyvin todennäköisen työttömyysuhan alla olevat suhtautuvat kriittisesti sanktiointiin. Näyttää siis siltä, että vastaajat arvioivat enemmän tulevia kuin menneitä uhkia. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

Heikko luottamus toisiin lisää sanktioiden kannatusta (taulukko 7). Heikosti toisiin luottavat kannattavat sanktioita. Luottamus toisiin näyttää selittävän sanktioiden kannatusta, koska vakioinnilla ei juuri näytä olevan vaikutusta siihen.

Tässä skenaariossa tarkasteltiin vastaajien suhtautumista siihen, miten henkilön työttömyysturvaa tulisi sanktioida työstä kieltäytymisen seurauksena. Seuraavissa kolmessa alaotsikossa käsitellään skenaarioita, joissa sanktioinnin kohteeksi on nimetty henkilön sijasta ikääntyvä henkilö, nuori aikuinen tai pienen lapsen yksinhuoltaja. Tarkastelu aloitetaan ikääntyvästä henkilöstä eli 50–59-vuotiaasta.

7.2.2 Ikääntyvän kieltäytyminen työstä

Naiset suhtautuvat ikääntyvien sanktointiin miehiä myönteisemmin (taulukko 8). Suomessa oli yli 50-vuotiaista työttömistä työnhakijoista 54,6 prosenttia miehiä aineiston keruuhetkellä. Lisäksi yli 50-vuotiaista pitkäaikaistyöttömistä 55,4 prosenttia oli miehiä (SVT 2020b). Tässä skenaariossa Muuttujissa on mukana työttömyyskokemus, joten oletin vakioinnin häivyttävän sukupuolten välisen eron sanktointiin suhtautumisessa. Vastausten keskiarvot pysyvät kuitenkin lähes muuttumattomina, joten työttömyys ei selitä sukupuolten välistä eroa tässä aineistossa. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä. Naiset eivät kuitenkaan kannata sanktioita yhtä paljon kuin aiemmassa skenaariossa.

Vastaajista 1950-luvulla syntyneet suhtautuvat ikääntyvien sanktointiin haluttomimmin ja sen sijaan 1960-luvulla syntyneiden keskuudessa sanktioiden kannatus on suurta (taulukko 8). Kumpaankin ikäluokkaan kuuluu ikänsä puolesta 50–59-vuotiaita eli heitä, jotka ovat sanktioinnin kohderyhmää tässä skenaariossa. Vastaajista 1950-luvun loppupuoliskolla ja 1960-luvun alkupuoliskolla syntyneet ovat 50–59-vuotiaita, joten heidän intressiensä mukaista olisi vastustaa näitä omaa ikäluokkaa koskevia sanktiointeja. 1960-luvulla syntyneet saattavat olla vakaammassa työmarkkina-asemassa, joten he eivät rinnasta itseään skenaarion kohderyhmään. 1950-luvulla syntyneen vastaajan sanktointikielteisyyttä voi lisätä myös solidaarisuus vertaisiaan eli omaa ikäluokkaa kohden, vaikka vastaaja itse ei olisikaan työttömyysuhan alla. Ennen 40-lukua syntyneet kannattavat sanktioita ikäluokista eniten. He ovat varttuneet maailmansotien jälkeisen taloudellisen nousukauden aikana, jolloin he ovat saattaneet vakiinnuttaa asemansa työmarkkinoilla ja heidän työuransa ovat voineet olleet nykyistä vakaampia ja pitempiä. Työttömyys on saattanut olla vain väliaikaista kitkatyöttömyyttä.

TAULUKKO 8. Moniluokitteluanalyysi työttömyysturvan sanktiosta 50–59-vuotiaan kieltäytyttyä työstä

1=Säilyttää, 2=Menettää pieni osa, 3=Menettää puolet, 4=Menettää kokonaan							
Muuttuja	N	Keskiarvo lähtötilanteessa	Poikkeama keskiarvosta	Eta	Keskiarvo vakioidussa tilanteessa	Poikkeama keskiarvosta vakioidussa tilanteessa	Beta
Sukupuoli							
Mies	250	2,17	-0,08		2,17	-0,08	
Nainen	201	2,35	0,10		2,36	0,10	
				0.109			0.119*
Ikäluokka							
ennen 40-lukua	33	2,49	0,24		2,53	0,28	
40-luvulla	67	2,27	0,02		2,33	0,08	
50-luvulla	83	2,12	-0,13		2,13	-0,13	
60-luvulla	74	2,37	0,12		2,43	0,17	
70-luvulla	66	2,31	0,06		2,29	0,04	
80-luvulla	72	2,19	-0,06		2,13	-0,12	
90-luvulla	56	2,13	-0,13		2,05	-0,20	
				0.144			0.187*
Poliittinen suuntaus							
vasemmisto	56	2,06	-0,19		2,07	-0,18	
keskusta	235	2,17	-0,08		2,20	-0,05	
oikeisto	160	2,44	0,19		2,38	0,13	
				0.180			0.136*
Ammattiluokitus							
johtajat	21	2,82	0,57		2,61	0,36	
erityisasiantuntijat	94	2,31	0,06		2,23	-0,03	
asiantuntijat	75	2,24	-0,01		2,21	-0,05	
toimisto- ja palveluala	85	2,14	-0,12		2,12	-0,13	
rakennus ja logistiikka	84	2,08	-0,17		2,15	-0,10	
muut	54	2,39	0,13		2,43	0,18	
opiskelijat	38	2,26	0,01		2,47	0,22	
				0.203			0.177*
Työttömyyskokemus							
ei työttömyyttä	274	2,32	0,07		2,30	0,05	
alle vuoden työttömyys	105	2,27	0,02		2,28	0,03	
yli vuoden työttömyys	72	1,96	-0,29		2,03	-0,22	
				0.162			0.121
Koettu työttömyysuhka 12 kk sisään							
Ei ollenkaan todennäköinen	151	2,36	0,10		2,30	0,05	
Ei kovin todennäköinen	126	2,26	0,01		2,28	0,03	
Todennäköinen	56	2,10	-0,16		2,23	-0,02	
Ei käy töissä	118	2,18	-0,07		2,17	-0,08	
				0.113			0.068
Arvio toimeentulosta							
Tuloilla elää mukavasti	113	2,45	0,20		2,38	0,13	
Tuloilla tulee toimeen	297	2,21	-0,04		2,23	-0,02	
Vaikeuksia toimeentulossa	41	2,02	-0,23		2,07	-0,18	
				0.159			0.108
Luottamus toisiin							
Hyvä	78	2,27	0,02		2,17	-0,08	
Melko hyvä	312	2,23	-0,02		2,22	-0,03	
Heikko	61	2,33	0,08		2,51	0,26	
				0.045			0.131*
Selitysaste R ²							,140
Yhteiskorrelaatio R							,375
Mittarin keskiarvo							2,25

(* p≤.05, **p≤.01, ***p≤.001)

Ikäluokista 1980- ja 1990-luvulla syntyneet kannattavat sanktioita vähiten, yhdessä 1950-luvulla syntyneiden kanssa (taulukko 8). Heidän sanktioihin suhtautumiseensa voi vaikuttaa se, että heidän omat vanhempansa saattavat ovat aineiston keruuhetkellä sanktioinnin kohderyhmää eli 50–59-vuotiaita. Ikäluokkien väliset erot ovat tilastollisesti melkein merkitseviä.

Aiempaan skenaarioon verrattuna poliittisten suuntausten asenteet hieman tasoittuvat tässä skenaariossa (taulukko 8). Poliittisen vasemmiston sanktiointihalukkuus hieman kasvaa ja poliittisen oikeiston halukkuus sen sijaan laskee. Asenteet pysyvät samana vakioinnista huolimatta. Tässä skenaariossa asenteita voi tasoittaa kysymyksessä mainittu 50–59-vuotias sanktioinnin kohde. Oikeistoon itsensä luokitteleva voi tuntea jonkun ikääntyvän henkilön, joka on työttömänä. Vasemmiston sanktiointihalukkuuden kasvu jää selittämättömäksi. Toisaalta on muistettava, että skenaarioissa on eri vastaajat eli kyse ei ole siitä, että samojen vastaajien asenteet muuttuisivat skenaarioiden välillä. Poliittisten suuntauksien välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä ero.

Johtajat kannattavat sanktioita ammattiluokista eniten (taulukko 8). Kannatus kuitenkin laskee vakioinnin myötä paljon, joten mallin muut tekijät vaikuttavat selvästi johtajien asenteisiin. Johtajien vastaajamäärä on tässä skenaarioissa pieni, joten muutama poikkeava arvo voi jo vaikuttaa suuresti sanktioihin suhtautumiseen heidän kohdallaan. Vakioinnin aiheuttamasta pudotuksesta huolimatta johtajilla on vakaa työmarkkina-asema ja heidän uudelleentyöllistymisensä ikääntyneenä on helpompaa, kuin rakennus- ja logistiikka-alan työntekijöillä sekä toimisto- ja palvelualan työntekijöillä. Viimeksi mainitut vastustavat ikääntyneiden sanktioita ammattiryhmistä eniten. Heidän alansa työtehtäviä voi tehdä ilman koulutusta ja he ovat haastavammassa asemassa mahdollisen työttömyyden myötä kuin koulutusta vaativien alojen työntekijät. Muut-ammattiluokka myös kannattaa ikääntyvien sanktioita. Tähän luokkaan kuuluu yrittäjiä ja maataloustyöntekijöitä, jotka saattavat jatkaa työskentelyä vanhemmalle iälle kuin ansiotyössä olevat. Lisäksi he eivät välttämättä ole kaikissa tilanteissa oikeutettuja työttömyysetuuteen (TE-palvelut).

Opiskelijat kannattavat vahvasti sanktioita (taulukko 8). Heidän kohdallaan kyse ei ole ainakaan nuoremman ikäluokan asennemuutoksesta. Opiskelijoista suurin osa on syntynyt 1990-luvulla ja tämä ikäluokka oli sanktioita vastaan. Opiskelijoiden vastauksia voi selittää oma intressi. Heillä on oletettavasti edessään opintojen takaama hyvä työmarkkina-asema ja

ikänsä puolesta skenaarion ikäluokka on heillä kaukana. Ammattiluokkien välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä ero.

Omakohtaisen työttömyyskokemuksen vaikutus sanktioihin suhtautumiseen ei juuri muutu vakioinnin jälkeen (taulukko 8). Työttömyyttä kokemattomat ja alle vuoden työttömyyden kokeneet suhtautuvat hieman muita myönteisemmin sanktioihin. Yli vuoden työttömän olleet eli pitkäaikaistyöttömyyden kokeneet suhtautuvat jo paljon jyrkemmin sanktioihin, kuin lyhyemmän eli alle vuoden työttömyyden kokeneet. Eroa selittänee se, että yli vuoden työttömyyden kokeneista osa voi olla myös vastaushetkellä työttöminä. Alle vuoden työttömyyden kokeneissa saattaa olla vain muutaman kuukauden työttömyyttä ja kitkatyöttömyyttä. Ero työttömyysjaksossa voi siis olla hyvin suuri.

Työttömyysuhkan todennäköisenä kokevat eivät suhtaudu erityisen kielteisesti sanktioihin (taulukko 8). Forman (1998, 22–23) mainitsemien objektiivisten intressien perusteella heidän voisi olettaa olevan selvästi sanktiointia vastaan. Todennäköisestä työttömyydestä huolimatta he eivät välttämättä näe itseään sanktioinnin kohteena. He voivat olla työttömyyden koittaessa valmiita kaikkiin tarjottuihin töihin ja he saattavat olla luottavaisia työllistymiseensä.

Toimeentulonsa huonoksi arvioivat suhtautuvat kielteisemmin sanktioihin kuin he, jotka arvioivat toimeentulonsa hyväksi (taulukko 8). Myös luottamus muihin ihmisiin vaikuttaa sanktiointiasenteisiin. Muihin ihmisiin heikosti luottavat kannattavat sanktioita selvästi enemmän, kuin hyvin luottavat.

7.2.3 Nuoren aikuisen kieltäytyminen työstä

Nuoria aikuisia koskevassa skenaariossa (taulukko 9) naiset kannattavat sanktioita hieman miehiä enemmän. Aiemmissa skenaarioissa sukupuolten välinen ero on ollut tilastollisesti merkitsevä tai melkein merkitsevä. Ero on kuitenkin kaventunut eikä tilastollista merkitsevyyttä enää ole. Sekä miehet että naiset kannattavat sanktioita enemmän kuin aiemmissa skenaarioissa. Syynä voi olla aiemmin mainittu huoli nuorten syrjäytymisestä ja toisaalta myös nykyisen järjestelmän kannatus, missä alle 25-vuotiaille työttömille työnhakijoille on tavallista enemmän velvoitteita työttömyysetuuden vastaanottamiseksi.

TAULUKKO 9. Moniluokitteluanalyysi työttömyysturvan sanktiosta 20-25-vuotiaan kieltäytyttyä työstä

1=Säilyttää, 2=Menettää pieni osa, 3=Menettää puolet, 4=Menettää kokonaan							
Muuttuja	N	Keskiarvo lähtötilanteessa	Poikkeama keskiarvosta	Eta	Keskiarvo vakioidussa tilanteessa	Poikkeama keskiarvosta vakioidussa tilanteessa	Beta
Sukupuoli							
Mies	221	2,34	-0,05		2,32	-0,07	
Nainen	220	2,44	0,05		2,46	0,07	
				0.062			0.090
Ikäluokka							
ennen 40-lukua	31	2,72	0,33		2,67	0,28	
40-luvulla	69	2,50	0,11		2,42	0,03	
50-luvulla	87	2,34	-0,05		2,31	-0,08	
60-luvulla	88	2,27	-0,13		2,26	-0,13	
70-luvulla	64	2,36	-0,03		2,43	0,04	
80-luvulla	61	2,30	-0,09		2,38	-0,01	
90-luvulla	41	2,50	0,11		2,54	0,15	
				0.162			0.146
Poliittinen suuntaus							
vasemmisto	72	2,09	-0,31		2,06	-0,34	
keskusta	201	2,36	-0,03		2,38	-0,01	
oikeisto	168	2,56	0,17		2,55	0,16	
				0.211			0.218***
Ammattiluokitus							
johtajat	15	2,61	0,22		2,45	0,06	
erityisasiantuntijat	96	2,30	-0,10		2,29	-0,11	
asiantuntijat	77	2,46	0,07		2,45	0,06	
toimisto- ja palveluala	82	2,46	0,07		2,42	0,03	
rakennus ja logistiikka	77	2,39	-0,01		2,49	0,10	
muut	54	2,28	-0,11		2,27	-0,12	
opiskelijat	40	2,42	0,03		2,41	0,02	
				0.109			0.107
Työttömyyskokemus							
ei työttömyyttä	278	2,46	0,07		2,41	0,02	
alle vuoden työttömyys	102	2,34	-0,05		2,39	0,00	
yli vuoden työttömyys	61	2,18	-0,21		2,31	-0,09	
				0.125			0.045
Koettu työttömyysuhka 12 kk sisään							
Ei ollenkaan todennäköinen	188	2,50	0,11		2,51	0,12	
Ei kovin todennäköinen	107	2,32	-0,08		2,34	-0,05	
Todennäköinen	53	2,03	-0,36		2,08	-0,31	
Ei käy töissä	93	2,46	0,07		2,39	0,00	
				0.197			0.175**
Arvio toimeentulosta							
Tuloilla elää mukavasti	128	2,46	0,07		2,41	0,02	
Tuloilla tulee toimeen	265	2,37	-0,02		2,36	-0,03	
Vaikeuksia toimeentulossa	48	2,31	-0,09		2,53	0,14	
				0.062			0.069
Luottamus toisiin							
Hyvä	83	2,53	0,14		2,46	0,06	
Melko hyvä	310	2,35	-0,04		2,37	-0,03	
Heikko	48	2,42	0,03		2,45	0,06	
				0.090			0.052
Selitysaste R ²							,123
Yhteiskorrelaatio R							,351
Mittarin keskiarvo							2,39

(* p≤.05, **p≤.01, ***p≤.001)

Ikäluokista ja samalla kaikista vastaajista sanktioita kannattavat eniten ennen 40-lukua syntyneet (taulukko 9). Tämän ikäluokan edustajat ovat mahdollisesti aloittaneet työnteon nuorena. He eivät välttämättä ole kokeneet nuorena työttömyyttä. Sanktioiden kannatus kulkee vanhemmista ikäluokista nuorimpiin lähes U-mallisesti. Vanhemmat ja nuoremmat ikäluokat kannattavat sanktioita ja kannatus on sen sijaan vähäisintä keskimmaisissa ikäluokissa. 1990-luvulla syntyneet edustavat skenaariossa sanktioitavaa ikäluokkaa eli 20–25-vuotiaita. He kuitenkin kannattavat omien intressiensä vastaisesti oman ikäluokkansa sanktioita. Tätä voisi selittää se, jos vastaajissa ei ole työttömiä nuoria. Mallissa on kuitenkin mukana vastausvaihtoehto 'ei käy töissä', jonka vaikutus on otettu huomioon vakioinnissa. Tuota vaihtoehtoa ei voi silti tulkita samoin kuin työttömyyttä. Työttömät kuuluvat samaan vastausvaihtoehtoon, mutta työssä käymättömyys voi johtua myös muista syistä, kuten perhevapaalla olemisesta, opiskelusta tai työkyvyttömyydestä.

Nuorempien ikäluokkien sanktioiden kannatus voi johtua muustakin kuin intresseistä. Kyse saattaisi olla arvojen muutoksesta. Forman (1998, 26) mukaan mielipiteet muodostetaan sen hetkisen järjestelmän puitteissa. Vastaajista 1990-luvulla syntyneet ovat olleet pieniä lapsia samaan aikaan, kun Suomessa on alettu korostaa työvelvoitetta ja aktivointia, joten sanktiointi ja kannustinpolitiikka ovat heille tuttuja eikä heillä ole vertailukohtaa aikaisemmista järjestelmistä. Kannustinpolitiikkaan liittyy myös Ervastin (1998, 151) huomio siitä, että työttömillä oletetaan olevan keho työmotivaatio.

Oikeistoon itsensä nimeävät kannattavat sanktioita enemmän kuin vasemmisto (taulukko 9). Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Poliittinen suuntautuminen on vahva selittävä tekijä sanktiointiin suhtautumisessa eikä se muutu edes vakioinnin jälkeen.

Rakennus- ja logistiikka-alan työntekijät kannattavat ammattiluokista eniten sanktioita (taulukko 9). Aiemmissa skenaarioissa tulos oli päinvastainen. Tämä ero aiempiin skenaarioihin on mielenkiintoinen ja vaikeasti selitettävissä. Ammattiluokkien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, joten kyse voi olla sattumasta tai mallin ulkopuolisesta tekijästä.

Aikaisempaa työttömyyskokemusta enemmän sanktiointihalukkuuteen vaikuttaa koettu työttömyysuhka 12 kuukauden sisään (taulukko 9). Se on heti poliittisen suuntauksen jälkeen selitysoimaisin taustatekijä. Työttömyysuhkaa kokevat ovat muita enemmän sanktioita vastaan, kuten myös aikaisemmissa skenaarioissa. Aiemmistä skenaarioista poiketen ero on tässä skenaariossa tilastollisesti merkitsevä.

Aiemmissa skenaarioissa toimeentulovaikeuksissa olevat vastaajat ovat olleet sanktiointikielteisempiä kuin hyvin toimeentulevat. Nuorten aikuisten skenaariossa kannatus kääntyykin toisin päin (taulukko 9). Toimeentulovaikeuksissa olevien vastaajien suhtautuminen muuttuu vakioinnin jälkeen huomattavasti. Muutos on niin yllättävä, että jotkin muut tekijät selvästi vaikuttavat heidän suhtautumiseensa.

Hyvin toisiin luottavat kannattavat nuorten aikuisten sanktioita enemmän (taulukko 9), kuin aiemmissa skenaarioissa, joissa hyvä luottamus on tarkoittanut kielteistä suhtautumista sanktioihin. Heikommin toisiin luottavat sen sijaan kannattavat tässäkin sanktioita. Muutos on yllättävä vastaajien parissa, jotka luottavat hyvin toisiin, mutta se saattaa johtua sattumasta.

7.2.4 Pienen lapsen yksinhuoltajan kieltäytyminen työstä

Sukupuolten välinen ero sanktioinnin kannatuksessa on kaventunut lähes olemattomiin pienen lapsen yksinhuoltajan skenaariossa (taulukko 10). Mielenkiinto kohdistuu tässä naisten vastauksiin. Suomalaisista yksinhuoltajista huomattavasti suurin osa on naisia (SVT 2020a), mutta tällä aineistolla naiset eivät näytä olevan miehiä suopeampia yksinhuoltajille. Tämä skenaario jättää paljon kysymyksiä, koska nähtävästi analyysissä käytettävät taustamuuttujat eivät tavoita kaikkia sanktiointiin vaikuttavia mielipiteitä. Mallin selitysaste on laskenut aiemmista skenaarioista, mikä vahvistaa käsitystä muiden muuttujien vaikutuksesta.

Sanktioiden kannatus kulkee vanhemmista ikäluokista nuorimpiin lähes U-mallisesti, kuten aiemmassa nuoren aikuisen skenaariossa (taulukko 10). Vanhimmat eli ennen 1940-lukua syntyneet ja nuorimmat eli 1990-luvulla syntyneet vastaajat kannattavat sanktioita ikäluokista eniten. 1980-luvulla syntyneet kannattava sanktioita vähiten. Heidän joukossaan on luultavasti eniten lapsiperhearkea eläviä, joten he pystyvät samaistumaan pienen lapsen yksinhuoltajan tilanteeseen. Vaikka ikäluokkien erot eivät olekaan tilastollisesti merkitseviä, 90-luvulla syntyneiden toistuva sanktiointimyönteisyys eri skenaarioissa ei välttämättä ole sattumaa vaan asennemuutosta. Sukupuolten ja ikäluokkien sanktiointiasenteesta olisi voinut saada tarkempaa tietoa tuomalla malliin mukaan kotitalouden rakenteen.

TAULUKKO 10. Moniluokitteluanalyysi työttömyysturvan sanktiosta alle 3-vuotiaan lapsen yksinhuoltajan kieltäytyttyä työstä

1=Säilyttää, 2=Menettää pieni osa, 3=Menettää puolet, 4=Menettää kokonaan							
Muuttuja	N	Keskiarvo lähtötilanteessa	Poikkeama keskiarvosta	Eta	Keskiarvo vakioidussa tilanteessa	Poikkeama keskiarvosta vakioidussa tilanteessa	Beta
Sukupuoli							
Mies	216	2,01	-0,03		2,00	-0,04	
Nainen	218	2,07	0,03		2,08	0,04	
				0.040			0.052
Ikäluokka							
ennen 40-lukua	44	2,13	0,09		2,18	0,14	
40-luvulla	57	1,98	-0,06		2,03	-0,01	
50-luvulla	74	2,04	0,00		2,09	0,05	
60-luvulla	85	2,02	-0,02		2,00	-0,05	
70-luvulla	76	2,07	0,03		2,01	-0,03	
80-luvulla	62	1,88	-0,16		1,85	-0,19	
90-luvulla	36	2,29	0,25		2,28	0,24	
				0.139			0.153
Poliittinen suuntaus							
vasemmisto	74	1,73	-0,32		1,74	-0,30	
keskusta	202	2,05	0,01		2,06	0,02	
oikeisto	158	2,18	0,13		2,16	0,12	
				0.210			0.196***
Ammattiluokitus							
johtajat	20	2,10	0,06		1,96	-0,08	
erityisasiantuntijat	96	2,06	0,02		2,04	0,00	
asiantuntijat	68	2,05	0,01		2,03	-0,01	
toimisto- ja palveluala	86	2,08	0,03		2,10	0,06	
rakennus ja logistiikka	76	1,90	-0,14		2,01	-0,03	
muut	49	2,07	0,03		2,04	0,00	
opiskelijat	39	2,10	0,06		2,03	-0,01	
				0.089			0.049
Työttömyyskokemus							
ei työttömyyttä	262	2,13	0,09		2,09	0,05	
alle vuoden työttömyys	95	1,94	-0,10		1,98	-0,06	
yli vuoden työttömyys	77	1,88	-0,16		1,94	-0,10	
				0.146			0.089
Koettu työttömyysuhka 12 kk sisään							
Ei ollenkaan todennäköinen	155	2,15	0,11		2,13	0,08	
Ei kovin todennäköinen	107	2,08	0,04		2,13	0,09	
Todennäköinen	60	1,88	-0,16		1,96	-0,08	
Ei käy töissä	112	1,94	-0,10		1,88	-0,16	
				0.140			0.150
Arvio toimeentulosta							
Tuloilla elää mukavasti	119	2,13	0,09		2,08	0,04	
Tuloilla tulee toimeen	270	2,01	-0,03		2,02	-0,02	
Vaikeuksia toimeentulossa	45	1,95	-0,09		2,09	0,04	
				0.083			0.040
Luottamus toisiin							
Hyvä	101	2,05	0,01		2,01	-0,03	
Melko hyvä	279	2,06	0,02		2,07	0,03	
heikko	54	1,91	-0,13		1,95	-0,09	
				0.069			0.055
Selitysaste R ²							,101
Yhteiskorrelaatio R							,317
Mittarin keskiarvo							2,04
(* p≤.05, **p≤.01, ***p≤.001)							

Poliittinen suuntaus on tässäkin skenaarioissa selitysvoimaisin muuttuja ja sen lisäksi tilastollisesti erittäin merkitsevä (taulukko 10). Vaikka vasemmisto- ja oikeistosuuntautuneiden välillä on iso ero sanktioihin suhtautumisessa, on oikeistohenkisten sanktioiden kannattaminen laskenut aiemmista skenaarioista. Vastaajat ovat suopeampia ja ymmärtäväisempiä pienten lasten yksinhuoltajia kohtaan.

Ammattiluokista erottuu johtajien sekä toimisto- ja palvelualan työntekijöiden suhtautuminen (taulukko 10). Johtajat ovat muita enemmän sanktioita vastaan, kun taas toimisto- ja palvelualan työntekijät kannattavat sanktioita eniten ammattiluokista. Johtajien vastaajamäärä tässä skenaariossa on vain 20, joten tulosta voi pitää epäluotettavana. Toimisto- ja palvelualan sanktiointikannatus on korkea, vaikka heidän joukossaan on todennäköisesti enemmän naisia. Toisaalta naiset eivät näyttäneet olevan kovin suopeita yksinhuoltajille sukupuoliakaan tarkastellessa. Ammattiluokan selitysaste on kuitenkin vähäinen eikä siitä voi tehdä suuria johtopäätöksiä tässä skenaariossa.

Kuten nuorten aikuisten skenaariossa, koettu työttömyysuhka selittää sanktioihin suhtautumista enemmän kuin työttömyyskokemus (taulukko 10). Todennäköisen työttömyysuhan alla olevat ovat kriittisempiä sanktioita kohtaan kuin he, joilla tulevaisuus työssä näyttää turvatummalta. Sen sijaan toisiin ihmisiin luottamisella ja arviolla omasta toimeentulosta ei ole vaikutusta pienen lapsen yksinhuoltajan sanktiointiin suhtautumiseen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Selvitin tutkimuksessani suomalaisten mielipiteitä työttömyysturvan sanktioihin. Tutkimusaineistoani toimi European Social Survey -kyselyn Suomen aineisto, jolla kartoitetaan kansalaisten asenteita ja uskomuksia muun muassa hyvinvointipolitiikasta. Monien aiempien tutkimusten mukaan naiset kannattavat hyvinvointipolitiikkaa miehiä enemmän, mutta mahdollisesta työttömyysturvan kannatuseroista ei ole yhdenmukaista tietoa. Tutkielmani tavoitteena oli tuoda lisätietoa tarkastelemalla, että eroavatko naiset ja miehet sanktiointiasenteiltaan toisistaan. Tarkoitus oli tuoda myös lisätietoa siitä, miten vastaajien muut taustatekijät vaikuttavat sanktiointiasenteisiin ja voidaanko mahdollinen naisten ja miesten välinen ero häivyttää vakioimalla taustatekijät. Asenne-eroja tutkittiin kysymyksillä, joissa vastaaja kertoi näkemyksensä työttömyysturvan sanktioiden kohdistamisesta 1) henkilöön, 2) ikääntyvään henkilöön, 3) nuoreen aikuiseen ja 4) pienen lapsen yksinhuoltajaan.

8.1 Keskeiset tulokset

8.1.1 Sukupuolten välinen ero sanktiointiin suhtautumiseen

Naiset kannattavat työttömyysturvan sanktioita miehiä enemmän. Ero kannatuksessa näkyy erityisesti henkilön sanktioinnissa. Kun kysymys kehystetään nimeämällä tarkemmin sanktioinnin kohde, naisten ja miesten asenne-ero supistuu. Ikääntyvän henkilön sanktioinnissa naiset suosivat sanktioita vielä hieman miehiä enemmän. Nuoren aikuisen ja pienen lapsen yksinhuoltajan sanktioissa naisten ja miesten mielipiteet eivät enää eroa toisistaan. Sekä naiset ja miehet kannattavat eniten nuoren aikuisen sanktioita. Tämä heijastelee aiempia tutkimuksia ja suomalaista keskustelua. Suomalaisessa keskustelussa on pitkä perinne nuorten työttömyyden ja syrjäytymisen pelosta. (ks. Julkunen 2001, 180; Keskitalo & Mannila 2002, 208.)

Vastaajat suosivat pientä leikkausta työttömyysturvaan, mikäli työtön ei vastaanota aiempaa matalammin palkattua tai alemmaa koulutusta vaativaa työtä. Vaikka vastaajat suosivatkin työvelvoitetta, iso osa heistä ei kuitenkaan velvoittaisi työtöntä tekemään palkatonta työtä työttömyysturvan vastaanottamiseksi.

Muiden taustatekijöiden vakiointi ei muuttanut kummankaan sukupuolen suhtautumista sanktioihin. Sukupuoli tuskin selittää itse suhtautumista sanktioihin. Taustalla on nähtävästi jokin tekijä, jota tutkimukseni ei tavoittanut. Sukupuolten välinen ero voi selittyä myös TE-palveluihin osallistumisella. Riipisen ym. (2014, 32) mukaan naiset osallistuvat työvoimapalveluiden aktivointitoimenpiteisiin miehiä useammin ja tästä syystä myös työllistyvät miehiä todennäköisemmin. Tämä naisten aktiivisuus ja tunnollisuus voi selittää naisten myönteisempää suhtautumista sanktiointiin.

Naisten aktiivisuutta ja tunnollisuutta vahvistaa myös Laura Jauholan, Oosi Ollin ja Liisa Horellin (2014) selvitys sukupuolinäkökulmista TE-toimiston palveluissa. Selvityksen mukaan naiset osallistuvat aktivointitoimenpiteisiin miehiä useammin. Naisten aktivointiaste vuonna 2013 oli 31 prosenttia, kun miesten aktivointiaste samana vuonna oli 23 prosenttia. Miehet myös kieltäytyvät tai keskeyttävät työvoimapoliittiset aktivointitoimenpiteet naisia useammin. (Emt. 67.)

8.1.2 Muiden taustatekijöiden vaikutus sanktiointiin suhtautumiseen

Vastaajat kannattivat työstä kieltäytymisen tilanteessa eniten nuorten aikuisten työttömyysturvan sanktioita. Vähiten kannatettiin pienen lapsen yksinhuoltajan sanktioita. Nuorten sanktioinnin kannatus oli odotettavaa aiempien syrjäytymiskeskusteluiden takia.

Poliittinen suuntaus oli selitysasteeltaan voimakkain sanktiointia ennustava tekijä tutkielmassani. Se oli ainoa taustatekijä, joka oli tilastollisesti merkitsevä kaikissa neljässä skenaariossa. Poliittisesti oikealle itsensä määrittävät vastaajat kannattavat sanktioita paljon enemmän kuin vasemmisto. Poliittisten mielipiteiden ja puoluekannan vaikutus työttömyysturvaan koskeviin mielipiteisiin on huomattu aiemmissakin tutkimuksissa (ks. esim. Forma 1998; Forma ym. 2007; Kallio 2008; Fossati 2017). Poliittinen suuntaus kuuluu vastaajan arvoihin eivätkä arvot vaihdu kovin nopeasti.

Vanhimmat eli ennen 40-lukua syntyneet vastaajat kannattavat huomattavan paljon ikääntyneiden, nuorten aikuisten ja alle 3-vuotiaan lapsen yksinhuoltajan sanktioita. Kallio (2008, 16) huomasi omassa tutkimuksessaan, että jo eläkkeellä olevat kannattivat eniten eläkeiän nostoa. Kallio kuvaili mielipiteitä itsekkäiksi, oman eturyhmän ulkopuolelle hyväksytyiksi heikennyksiksi. Vaikka Kallion huomio kohdistui eläkeiän nostoon, kyseessä voi olla sama ajattelutapa työttömyysturvan kohdalla. Työttömyysturva ei kuulu vanhimpien vastaajien intresseihin, ellei esimerkiksi vastaajan lapsi ole työttömänä.

Opiskelijat ja 90-luvulla syntyneet kannattivat nuorten aikuisten sanktioita. Opiskelijoista suuri osa on oletettavasti kysymyksessä mainittua sanktioinnin kohderyhmää eli 20–25-vuotiaita. Heidän objektiivisten intressiensä mukaista olisi olla sanktioita vastaan. Myös vertikaalisen uudelleenjaon (ks. Taylor-Gooby 2001, 145) perusteella heidän uskoisi kannattavan omaa eturyhmäänsä hyödyttävää politiikkaa. Myös Kallion (2008, 15–16) tutkimuksessa nuoret kannattivat työttömyysturvan leikkauksia. Kallio kummasteli tulosta, sillä nuorten työmarkkina-asema on usein muita ikäluokkia heikompi ja nuorten intresseihin pitäisi kuulua kattava työttömyysturva.

1980- ja 1990-luvulla syntyneiden sanktiointiasenteissa on mielenkiintoinen ero. Toisin kuin 1990-luvulla syntyneet, 1980-luvulla syntyneet ovat sanktiointikielteisiä kaikissa skenaarioissa. Näillä ikäluokilla on yhteistä vain kielteinen asenne ikääntyvien sanktiointiin. Heidän omat vanhempansa saattavat olla sanktioinnin kohderyhmää. Lapsuudessa koettu lama voi selittää 1980-luvulla syntyneiden sanktiokiелteisiä asenteita. He ovat olleet lapsia tai nuoria lama-aikaan ja monet heistä ovat saattaneet muistaa tai kokea vanhempiensa tai lähisukulaisten työttömyyttä.

1990-luvulla syntyneiden sanktiomyönteisiä asenteita voi selittää heidän arvonsa ja intressinsä. Julkinen keskustelu voi myös vaikuttaa kansalaismielipiteeseen (ks. Forma 1998, 13) ja nämä nuoret aikuiset ovatkin varttuneet aktiivoinnin ja kannustinpolitiikan diskurssissa. Nuorten sanktiointimyönteinen asenne voi kuitenkin olla pysyvämpi ilmiö, joka ei johdu pelkästä julkisesta keskustelusta. Forma (2002, 298–299) teki jo 2000-luvun alussa havainnon, että alle 25-vuotiaat ovat myönteisimpiä työttömyysturvan leikkauksille. Näiden tietojen valossa olisi tarvetta tutkia nuorten asenteita tarkemmin.

Työmarkkina-aseman vaikutus sanktiointiin ei ole yhtä merkittävä kuin aiemmat tutkimukset (esim. Forma 1998, 27–28; Blekesaune & Quadagno 2003, 424–425) ovat todenneet. Työmarkkina-asemaa mittaavia taustatekijöitä tutkielmassani olivat ammattiluokitus, työttömyyskokemus ja koettu työttömyysuhka 12 kuukauden sisällä. Johtajien myönteinen suhtautuminen sanktioihin kuitenkin erottuu useassa skenaariossa. Työttömyysturva ei välttämättä kuulu johtajien intresseihin, koska heillä on parempi työmarkkina-asema ja helpommat uudelleentyöllistymismahdollisuudet kuin monissa muissa ammattiluokissa. Ammattiluokkien välisistä mielipide-eroista on kuitenkin vaikeaa tehdä johtopäätöksiä. Ammattiluokkien mielipiteet sanktioita kohtaan vaihtuvat vakioidussa tilanteessa, joten ne eivät ole kovin selittävä tekijä mielipide-eroille. Vastaaajamäärät jäävät

ammateissa myös liian pieniksi, jotta niistä voisi saada mahdollisia tilastollisesti merkitseviä eroja esiin.

Työttömyyskokemuksen ja koetun työttömyysuhan valmiiksi matala selitysaste laskee vakioinnin myötä eli ne eivät yksin selitä sanktiointiasenteita. Aiemmin työttömyyttä kokeneet ja tällä hetkellä työttömyysuhkaa kokevat kuitenkin suhtautuvat kaikissa tilanteissa kriittisemmin sanktioihin kuin työttömyyttä kokemattomat ja vakaassa työtilanteessa olevat. Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero on nuorten aikuisten skenaariossa, jossa työttömyysuhan alla olevat suhtautuvat sanktioihin kielteisemmin, kuin vakaammassa työtilanteessa olevat.

Toisiin ihmisiin luottamisella ei ole selvää yhteyttä sanktiointihalukkuuteen. Hyvin ja heikosti muihin luottavien vastaukset vaihtelevat eri skenaarioissa. Myös oma arvio toimeentulosta ei näytä vaikuttavan sanktiointihalukkuuteen.

8.2 Pohdinta

Havaitsin tutkimuksessani eroja sukupuolen sekä muiden taustatekijöiden vaikutuksesta sanktiointihalukkuuteen, mutta suomalaisten näkemyksessä sanktioihin ei muuten näytä olleen mitään aiemmasta poikkeavaa. Aiempien tutkimusten mukaan enemmistö kannattaa työvelvoitetta työttömyysetuuksien vastaanottamiseksi ja tutkimukseni tulokset tukevat näitä havaintoja. Tulosten perusteella suomalaiset eivät kuitenkaan kannata nykyisiä TE-palveluiden karensseja, joissa työttömyysetuuden maksaminen katkaistaan kokonaan määrääjäksi henkilön kieltäytyttyä työstä. Työttömyysetuuden menettäminen kokonaan saa korkeimmillaan vain 25 prosentin kannatuksen. Toisaalta, mikäli kysymys olisi kehystetty kertomalla karenssijärjestelmästä ja kysytty vastaajien mielipidettä nykyjärjestelmästä, olisi se voinutkin saada enemmistön kannatuksen.

Vaikka käyttämiäni kysymyksiä kehystetiin vain sanktioinnin kohteella, saattoi vastauksiin vaikuttaa muut aineistossa esitetyt kysymykset. Ennen työttömyysturvan sanktioihin liittyviä kysymyksiä vastaajille esitettiin väittämiä työttömien laiskuudesta, haluttomuudesta etsiä tosissaan töitä sekä etuuksien väärinkäytöstä. On pohdittavan arvoista, onko tämä ohjannut vastauskäyttäytymistä enemmän sanktioiden kannalle.

Vaihtoehtoinen malli tutkielmalle olisi ollut keskittyä pelkästään henkilön sanktiointiin. Tällöin tutkimus olisi rajattu selkeämmin. Tämä mahdollistaisi myös perusteellisemmän analyysin. Neljän moniluokitteluanalyysin teko ja analysointi jäivät hieman pinnallisiksi.

Tulokset herättivätkin enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Jatkotutkimuksessa voisi käydä systemaattisesti läpi, mitkä muuttujat vaikuttavat vakioinnin jälkeen toisiinsa. Jatkotutkimuksessa olisi hyvä olla aineisto ilman koeasetelmaa, koska tässä tutkielmassa eri muuttujien vastaajamäärät jäävät ajoittain pieniksi. Myös vastaajien vanhemmuus ja heidän omien vanhempensa työmarkkina-asema olisi voinut tuoda mielenkiintoista tietoa.

Omassa tutkielmassani selvitin suomalaisten suhtautumista työttömyysturvan sanktioihin. Työttömyysturva ei vielä kerro mistä työttömyysetuudesta on kyse. Ongelma on sama kuin Kallion (2008, 10) tutkimuksessa eli vastaaja voi käsittää työttömyysturvan joko työmarkkinatueksi, Kelan peruspäivärahasi tai ansiosidonnaiseksi työttömyyspäivärahasi. Osa vastanneista ei välttämättä tunnistanut eroavaisuuksia tukien välillä. Forman ym. (2007, 48) tutkimuksessa todettiin vastaajien suhtautuvan eri tavoin työmarkkinatukeen ja ansiosidonnaiseen työttömyyspäivärahaan.

Työttömyysturvan sanktioihin suhtautuminen näyttää olevan arvokysymys. Lisäksi suhtautumiseen saattaa vaikuttaa hyvin yksilölliset syyt sekä mahdollisesti oma perhe- ja kotitaloustilanne. Naisten suurempaa sanktiointihalukkuutta voi selittää vastuullisuuden tunto, jota ei aineistolla pystynyt mittaamaan. Suomalaiset eivät näytä muodostavan mielipidettään sanktioihin omaa työmarkkinatilannettaan punniten. Koska mielipide muodostetaan hyvinkin moninaisten syiden perusteella, voi mielipiteen muodostamiseen vaikuttaa esimerkiksi lähipiirin työttömyyskokemus- tai uhka. Vaikka jätin tarkoituksella työttömiä ja sosiaaliturvaa koskevat väittämät ja kysymykset pois, saattaisi jatkotutkimuksessa avautua mielenkiintoisia tuloksia näiden avulla.

LÄHTEET

- Ala-Kauhaluoma, Mika (2005): Keppiä ja porkkanaa. Voidaanko aktivoinnilla vaikuttaa työttömien työllistymiseen ja hyvinvointiin. Yhteiskuntapolitiikka 70(1). Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117088>, luettu 2.2.2020.
- Alaja, Antti (2012): Sosiaalisten investointien kolmas tie. Teoksessa Alaja, Antti (toim.) Kriisikierteestä hyvän kehään. Helsinki: Kalevi Sorsa Säätiö. 67–94. Saatavilla: <https://sorsafoundation.fi/kriisikierteesta-hyvan-kehaan/>, luettu 1.4.2020.
- Andersson, Jan Otto ja Kangas, Olli (2002): Perustulon kannatus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 67(4), 293–307. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209116817>, luettu 2.2.2020.
- Blekesaune, Morten ja Quadagno, Jill (2003): Public Attitudes toward Welfare State Policies: A Comparative Analysis of 24 Nations. *European Sociological Review*, 19(1). 415–427. Saatavilla: <https://doi.org/10.1093/esr/19.5.415>, luettu 1.4.2020.
- Blomberg, Helena (2011): Introduction. Teoksessa Blomberg, Helena ja Nanna Kildal (toim.) Workfare and welfare state legitimacy. Helsinki: Helsingin yliopisto. 5–15.
- Blomberg, Helena ja Kroll, Kristian (2017): Hyvinvointipolitiikan kannatus. Teoksessa Kananen, Johannes (toim.) Kilpailuvallion kyydissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus. 128–144.
- Bonoli, Giuliano (2010): The Political Economy of Labour Market Policy. *Politics & Society* 38(4). 435–457. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177%2F0032329210381235>, luettu 14.3.2020.
- Bonoli, Giuliano (2013): The origins of active social policy: Labour market and childcare policies in a comparative perspective. Oxford: Oxford University Press.
- Busk, Henna (2015): Työpoliittinen aikakauskirja 2/2015. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. 5–11. Saatavilla: <https://tem.fi/documents/1410877/2874993/tak22015.pdf>, luettu 2.2.2020.
- Buss, Christopher (2018): Public opinion towards targeted labour market policies: A vignette study on the perceived deservingness of the unemployed. *Journal of European Social Policy*. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177%2F0958928718757684>, luettu 1.4.2020.
- Bussolo, Maurizio, Krolage, Carla, Makovec, Mattia, Peichl, Andreas, Stockli, Marc, Torre, Ivan ja Wittneben, Christian (2018): Vertical and Horizontal Redistribution: The Cases of Western and Eastern Europe. Policy Research working paper WPS 8657. Washington, D.C.: World Bank Group. Saatavilla: <http://documents.worldbank.org/curated/en/375081543509025568/Vertical-and-Horizontal-Redistribution-The-Cases-of-Western-and-Eastern-Europe>, luettu 1.4.2020.
- Crépon, Bruno ja van den Berg, Gerard J (2016): Active Labor Market Policies. *Annual Review of Economics*, 8(1). 521–546. Saatavilla: <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080614-115738>, luettu 2.4.2020.
- Eichhorst, Werner ja Konle-Seidl, Regina (2008): Contingent Convergence: A Comparative Analysis of Activation Policies. IZA Discussion Paper Serie, Nro. 3905.

Saatavilla: <https://www.iza.org/publications/dp/3905/contingent-convergence-a-comparative-analysis-of-activation-policies>, luettu 1.2.2020

Ervasti, Heikki (2018): Poistavatko kannustimet ja sanktiot työttömyyttä? Teoksessa Kajanoja, Jouko (toim.) Työllisyyskysymys. Helsinki: Into. 151–166.

European Social Survey 2016 (ESS 2016): Suomen aineisto. Versio 1.0 (2018-02-09). Jakaja: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3217>.

Forma, Pauli (1998): Mielenpöytämuutos ja pysyvyys: Suomalaisten mielenpöytämuutokset hyvinvointivaltioista, sosiaaliturvasta ja hyvinvointipalveluista vuosina 1992 ja 1996. Helsinki: Stakes.

Forma, Pauli (2002): Suomalaisten sosiaaliturvaa ja sosiaalipalveluja koskevat mielenpöytämuutokset vuonna 2002. Teoksessa Heikkilä, Matti ja Mikko Kautto (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2002. Helsinki: Stakes. 292–311.

Forma, Pauli, Kallio, Johanna, Pirttilä, Jukka ja Uusitalo, Roope (2007): Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevista mielenpöytämuutoksista ja valinnoista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10250/3296>, luettu 6.4.2020.

Forma, Pauli ja Saarinen, Arttu (2008): Väestön mielenpöytämuutokset sosiaaliturvasta vuonna 2008. Teoksessa Moisio, Pasi, Sakari Karvonen, Jussi Simpura ja Matti Heikkilä (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 162–177.

Fossati Flavia (2017): Who Wants Demanding Active Labour Market Policies? Public Attitudes towards Policies that put Pressure on the Unemployed. *Journal of Social Policy*, 47(1). 77–97. Saatavilla: <https://doi.org/10.1017/S0047279417000216>, luettu 1.2.2020.

HE 80/2019. Hallituksen esitys eduskunnalle aktiivimallin leikkureiden ja velvoitteiden kumoamista koskevaksi lainsäädännöksi. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2019/20190080>, luettu 13.4.2020.

HE 164/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisesta työvoimapaikasta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050164>, luettu 13.4.2020.

Honkanen, Pertti (2020): Perusturvan kehitys 2010-2020. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Saatavilla: <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/01/SOSTE-selvitys-perusturvan-kehitys-2010-2020-Pertti-Honkanen-2.pdf>, luettu 28.3.2020.

Jauhola, Laura, Oosi, Olli ja Horelli, Liisa (2014): Sukupuolinäkökulma työ- ja elinkeinotoimistojen palveluihin. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Sukupuolin%C3%A4k%C3%B6kulma+ty%C3%B6+ja+elinkeinotoimistojen+palveluihin+12122014.pdf>, luettu 2.2.2020.

Jokivuori, Pertti ja Hietala, Risto (2007): Määrällisiä tarinoita: Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.

Julkunen, Raija (2001): Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

- Julkunen, Raija (2013): Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa Karjalainen, Vappu ja Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 21–44. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-888-9>, 2.4.2020.
- Julkunen, Raija (2017): Muuttuvat hyvinvointivaltiot: Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kallio, Johanna (2008): Kansalaisten asennoituminen hyvinvointivaltion uudelleenmuotoiluun. Sosiologia 1/2008. Saatavilla: https://www.researchgate.net/publication/273300681_Kansalaisten_asennoituminen_hyvinvointivaltion_uudelleenmuotoiluun, 19.3.2020.
- Kallio, Johanna (2010): Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996-2006. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kananen, Johannes (2012): Nordic paths from welfare to workfare: Danish, Swedish and Finnish labour market reforms. Local Economy 27(5–6). 558–576. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177%2F0269094212445351>, luettu 25.3.2020.
- Kananen, Johannes (2017): Kansalaisten sosiaaliturva. Teoksessa Kananen, Johannes (toim.) Kilpailuvallion kyydissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus. 30-54.
- Kangas, Olli (1997): Self-Interest and the Common Good: The Impact of Norms, Selfishness and Context in Social Policy Opinions. The Journal of Socio-economics. 26(5). 475–494. Saatavilla: [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(97\)90010-X](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(97)90010-X), luettu 12.4.2020.
- Kangas, Olli, Niemelä, Mikko ja Varjonen, Sampo (2011): Toimeentulotuen Kela-siirron kehykset politiikan asialistoilla ja kansalaismielipide. Teoksessa Niemelä, Mikko ja Juho Saari (toim.) Poliitiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 144–176. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/28180>, luettu 1.4.2020.
- Kantola, Anu ja Kananen, Johannes (2017): Johdanto: Suomen malli. Teoksessa Kananen, Johannes (toim.) Kilpailuvallion kyydissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus. 7–29.
- Karjalainen, Jarno ja Moisio, Pasi (2010): Kannustin- ja byrokraatialoukut suomalaisessa sosiaaliturvassa. Teoksessa Vaarama, Marja, Pasi Moisio ja Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 112–123
- Karjalainen, Vappu (2011): Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Teoksessa Palola, Elina ja Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085374>, luettu 2.2.2020.
- Kautto, Mikko, Parpo Antti ja Uusitalo, Hannu (2002): Hyvinvointipolitiikka, tulonjako ja kannustimet. Teoksessa Heikkilä, Matti ja Mikko Kautto (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2002. Helsinki: Stakes. 164–191.
- Kela: Työttömät. Saatavilla: <https://www.kela.fi/tyottomat>, luettu 13.4.2020.
- Kela (2014): Kuntien työmarkkinatukivastuu laajenee. Saatavilla: https://www.kela.fi/ajankohtaista-tyottomat/-/asset_publisher/I7X3vuEkReGH/content/kuntien-tyomarkkinatukivastuu-laajenee, luettu 13.4.2020.

Kela (2015): Työttömyysturvan euromäärät vuonna 2016. Saatavilla: <https://www.kela.fi/-/tyottomyysturvan-euromaat-vuonna-2016>, luettu 28.3.2020.

Kela (2016): Perusosan määrän alentaminen. Saatavilla: <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-perusosan-maaran-alentaminen>, luettu 13.4.2020.

Keskitalo, Elsa ja Mannila, Simo (2002): Aktivointipolitiikka – vastaus pitkäaikaistyöttömyyden ja syrjäytymisen ongelmaan? Teoksessa Heikkilä, Matti ja Mikko Kautto (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2002. Helsinki: Stakes. 192–212.

Keskitalo, Elsa ja Karjalainen, Vappu (2013): Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa Karjalainen, Vappu ja Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 7–18. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-888-9>, luettu 2.4.2020.

Kettunen, Pauli (2008): Globalisaatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki. Tampere: Vastapaino.

Kettunen, Pauli (2011): The sellers of labour power as social citizens – A Utopian wage work society in the Nordic visions of welfare. Teoksessa Blomberg, Helena ja Nanna Kildal (toim.) Workfare and welfare state legitimacy. Helsinki: Helsingin yliopisto. 16–45.

Kettunen, Pauli (2012): Hyvän kehän kerrokset ja rajat. Teoksessa Alaja, Antti (toim.) Kriisikierteestä hyvään kehään. Helsinki: Kalevi Sorsa Säätiö. 13–38.

Koistinen, Pertti (1993): Lama ja työvoimapolitiikan linjavalinnat Suomessa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Koistinen, Pertti (2003): Työ, työvoima ja politiikka. Tampere: Vastapaino.

Korkman, Sixten (2011): Onko hyvinvointivaltiolla tulevaisuutta? Helsinki: Taloustieto. Saatavilla: <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2011/03/Hyvinvointivaltio.pdf>, luettu 1.4.2020.

Kuivalainen, Susan ja Erola, Jani (2015): Swinging support? Economic cycles and changes in the public attitudes towards welfare recipients in Finland 1995 – 2010. Turun yliopisto. Saatavilla https://www.researchgate.net/publication/289345695_Swinging_support_Economic_cycles_and_changes_in_the_public_attitudes_towards_welfare_recipients_in_Finland_1995_-_2010, luettu 1.4.2020.

Kyyrä, Tomi, Naumanen, Päivi, Pesola, Hanna, Uusitalo, Roope ja Ylikännö, Minna (2019): Aktiivimallin vaikutukset työttömiin ja TE-toimistojen toimintaan. VATT tutkimukset 189. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-246-9>, luettu 28.3.2020.

Kyyrä, Tomi, Pesola, Hanna ja Uusitalo, Roope (2019): Aktiivimalli ja ansiosidonnainen työttömyysturva. VATT muistiot 57. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-274-237-7>, luettu 28.3.2020.

L 1412/1997. Laki toimeentulotuesta. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>, luettu 12.4.2020.

L 1217/2005. Laki työttömyysturvalain muuttamisesta. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20051217>, luettu 12.4.2020.

- L 1290/2002. Työttömyysturvalaki. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>, luettu 12.4.2020.
- Lindholm, Hanna (2001): Suomalaisen hyvinvoinnin muutokset 1995–2000. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 63. Helsinki: Kela.
- Lødemel, Ivar ja Trickey, Heather (2001): A new contract for social assistance. Teoksessa Lødemel, Ivar ja Heather Trickey (toim.) An offer you can't refuse: Workfare in international perspective. Bristol. The Policy Press. 1–40.
- Naumann, Elias, Buss, Christopher ja Bähr Johannes (2016): How Unemployment Experience Affects Support for the Welfare State: A Real Panel Approach. *European Sociological Review* 32(1). 81–92. Saatavilla: <https://doi.org/10.1093/esr/jcv094>, luettu 1.4.2020.
- OECD (1964): Recommendation of the Council on Manpower Policy as a Means for the Promotion of Economic Growth, OECD/LEGAL/0060. Saatavilla: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/146/146.en.pdf>, luettu 12.3.2020.
- OECD (2001): Labour Market Policies That Work. Policy Brief. Saatavilla: <http://www.oecd.org/social/labour/2007171.pdf>, luettu 12.3.2020.
- OECD (2007): Employment Outlook. Paris: OECD. Saatavilla: https://doi.org/10.1787/empl_outlook-2007-en, luettu 7.4.2020.
- OECD (2010): Employment Outlook. Paris: OECD. Saatavilla: https://doi.org/10.1787/empl_outlook-2010-en, luettu 7.4.2020.
- OECD (2016): Back to Work: Finland. Improving the Re-employment Prospects of Displaced Workers. Paris: OECD Publishing. Saatavilla: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264264717-en>, luettu 30.3.2020.
- OECD (2020): Public expenditure and participant stocks on LMP. OECD Stat. Saatavilla: <https://stats.oecd.org/>, luettu 1.4.2020.
- Outinen, Sami (2012): Labour market activation in Finland in the 1990s: Workfare reforms and labour market flexibilization. *Local Economy* 27(5–6). 629–636. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177/0269094212445353>, luettu 19.3.2020.
- Pierson, Paul (1994) *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher, and the Politics of Retrenchment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Polus, Eero (2010): Poimintoja työvoimapolitiikan kehityskaarelta. Työpoliittinen aikakauskirja 3/2010. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. 49–58. Saatavilla: <https://tem.fi/dms-portlet/document/2/411586>, luettu 1.4.2020.
- Raivio, Helka ja Nykänen, Nina (2014): Osallistavan työllisyyspolitiikan elementtejä - yhdenvertaisuutta vai aktivointia? Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-171-6>, luettu 3.4.2020.
- Riipinen, Toni, Järvinen, Antti ja Valtakari, Mikko (2014): Arvio työmarkkinatuen rahoitusuudistuksen vaikutuksista. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Arvio+ty%C3%B6markkinatuen+rahoitusuudistuksen+vaikutuksista+01092014.pdf>, luettu 15.3.2020.

- Rothstein, Bo (1998): *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State (Theories of Institutional Design)*. Cambridge: Cambridge University Press. Saatavilla: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511598449>, luettu 1.4.2020.
- Sihto, Matti (1994): *Aktiivinen työvoimapolitiikka*. Tampere: Tampere University Press.
- Sihto, Matti (1996): *Aktiivinen työvoimapolitiikka - Strategia, sen kehitys ja merkitys joukkotyöttömyyden vallitessa*. Kansantaloudellinen aikakauskirja 92(1). Helsinki: Kansantaloudellinen yhdistys. Saatavilla: <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK11996/KAK11996Sihto.pdf>, luettu 12.3.2020.
- Sihto, Matti (2013): *Työllisyys- ja aktivointipolitiikan tulevaisuuden näkymiä*. Teoksessa Karjalainen, Vappu ja Elsa Keskitalo (toim.) *Kaikki tyouralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 190–206. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-888-9>, luettu 2.4.2020.
- Sihto, Matti (2018): *Aktiivinen työvoimapolitiikka*. Teoksessa Kajanoja, Jouko (toim.) *Työllisyyskysymys*. Helsinki: Into. 62–86.
- STMa (Sosiaali- ja terveysministeriö): *Työttömyysturva*. Saatavilla: <https://stm.fi/tyottomyysturva>, luettu 13.4.2020.
- STMb (Sosiaali- ja terveysministeriö): *Työttömyysturvan aktiivimalli*. Saatavilla: <https://stm.fi/tyottomyysturvan-aktiivimalli>, luettu 17.4.2019.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): *Pitkäaikaistyötön. Käsitteet*. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://www.stat.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html>, luettu 1.4.2020.
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020a): *Tunnuslukuja perheistä perhetyypin mukaan alueittain, 2006-2018*. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_perh/statfin_perh_pxt_12c1.px/, luettu 1.4.2020.
- Suomen virallinen tilasto (SVT 2020b): *Työnvälitystilasto (TEM). Työnhakijat ammattiryhmän ja koulutusasteen mukaan maakunnittain, 2006-2019. Työnvälitystilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tym_tyonv_vv/statfin_tyonv_pxt_1510.px/, luettu 1.4.2020.
- Svallfors, Stefan (1997): *Worlds of Welfare and Attitudes to Redistribution: A Comparison of Eight Western Nations*, *European Sociological Review* 13(3). 283–304. Saatavilla: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.esr.a018219>, luettu 1.4.2020.
- Taylor-Gooby, Peter (2001): *Sustaining State Welfare in Hard Times: Who Will Foot the Bill?* *Journal of European Social Policy* 11(2). 133–147. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177/095892870101100203>, luettu 1.4.2020.
- TE-palvelut: *Työttömyysturva*. Saatavilla https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/index.html, luettu 13.4.2020.
- Toft, Christian (2003): *Evidence-based Social Science and the Rehnist Interpretation of the Development of Active Labor Market Policy in Sweden during the Golden Age: A Critical Examination*. *Politics & Society* 34(4). 567–608. Saatavilla: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0032329203256958>, luettu 12.3.2020.

Turun yliopisto. European Social Survey. Saatavilla:
<https://www.utu.fi/fi/europeansocialsurvey>, luettu 9.5.2019.

Valli, Raine (2015): Johdatus Tilastolliseen Tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valtakari, Mikko, Arnkil, Robert, Eskelinen, Juha, Kesä, Mikko, Mayer, Minna, Nyman, Juho, Ålander ja Tommi (2019): Työttömien määräaikaishaastattelujen arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:26. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-696-6>, luettu 1.4.2020.

Yle (29.12.2017): Siivittikö mediajulkisuus aktiivimallia vastustavan kansalaisaloitteen suosiota? Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9998816>, luettu 3.4.2020.

Yle (9.3.2018): Aktiivimallin kumoamista vaativa kansalaisaloite luovutetaan puhemiehelle – keräsi 140 000 nimeä. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10108763>, luettu 3.4.2020.

Ylikännö, Minna (2011): Vuoden 2006 työmarkkinatukiudistus – Aktivointia Arkadianmäeltä. Teoksessa Niemelä, Mikko & Saari Juho (toim.) Poliitiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Kela. 206–231. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/28180>, luettu 19.3.2020.